

CARÀCTERS

ÉS UNA REVISTA DE LLIBRES

I AQUEST N'ÉS EL NÚMERO **55**

Salvador Ortells Miralles: «Vindicació de la poesia de Joan Fuster».

Antoni Gómez: «La vulgaritat com a metàstasi» (sobre *La vulgaritat i altres tribulacions dels nostres dies (ó aproximacions al present)*, d'Enric Balaguer).

Curt Wittlin: «Novetats sobre una obra inexhaurible per impulsar nous estudis» (sobre *Ficció i realitat a l'Espill. Una perspectiva fraseològica i documental*, de Josep Guia i Marín).

Articles de Mercè Ibarz, Narcís Selles, Manel Marí, Eduard Marco, Glòria Farrés, Montserrat Corretger, Esperança Camps, Pere Antoni Pons...

Ferran Archilés: «Reaccionaris eminentes» (sobre *Els reaccionaris valencians. La tradició amagada*, de Gustau Muñoz ed.).

Pau Sif tria Vesna Parun.

Entrevista a Joan Manuel Tresserras, per Francesc Viadel.

Pàgines centrals dedicades a Manuel Baixauli

SEGONA ÈPOCA - MAIG 2011

SEGONA ÈPOCA MAIG 2011

núm. 55.

Edita:
Publicacions de la
Universitat de València

Direcció:
Eduard Ramírez Comeig

Coordinació:
Francesc Calafat, Gustau Muñoz,
Pere Antoni Pons, Begonya Pozo, Alicia Toledo

Col·laboradors:
Sam Abrams, Joan Elies Adell,
Rafael Alemany, Vicent Alonso,
Francesc Ardolino, Enric Balaguer,
Carme Barceló, Josep Lluís Barona,
Arantxa Bea, Adolf Beltran, Vicent Berenguer,
Josep Bernabeu, Assumpció Bernal,
Pere Calonge, Lluís Calvo, Juli Capilla,
Ferran Carbó, Emili Casanova,
Jordi Colomina, Agustí Colomines,
Germà Colón, Maria Josep Escrivà,
Ximo Espinós, Antoni Ferrando,
Josep Antoni Fluixà, Antoni Furió,
Ferran Garcia Oliver, Lluís Gimeno,
Marc Granell, Carme Gregori, Albert Hauf,
Josep Iborra (†), Maite Insa, Joan Josep Isern,
Lluïsa Julià, Ramon Lapiedra, Gemma Lluch,
Josep Martines, Tomàs Martíñez,
Josep Martíñez Bisbal, Joan Manuel Matoses,
Lluís Meseguer, Abraham Mohino, Isabel
Clara Moll, Isabel Morant, Jacobo Muñoz,
Alexandre Navarro, Miquel Nicolás,
Vicent Olmos, Francesc Pérez Moragón,
Manuel Pérez Saldanya, Vicent Pitarch,
Joan Ponsoda, Susanna Rafart, Vicent Raga,
Ramon Rosselló, Pedro Ruiz Torres,
Josep Maria Sala Vallaura, Vicent Salvador,
Vicent Sanchis, Biel Sansano,
Vicent Simbor, Enric Sòria, Jaume Subirana,
Felip Tobar, Lourdes Toledo, Ferran Torrent,
Vicent Usó, Francesc Viadel, Pau Viciano,
Rafael Xambó, Júlia Zabala.

Disseny:
Albert Ràfols-Casamada

Redacció:
C/ Arts Gràfiques, 13 - 46010 València
Tel.: 96 386 41 15 - Fax: 96 386 40 67
E-mail: characters@uv.es
<http://www.uv.es/characters>

Il·lustracions d'aquest número:
Doro Balaguer

Distribució:
Gea llibres (València i Castelló),
tel. 96 166 52 56
Gaia llibres (Alacant), tel. 96 511 05 16
Midac llibres (Catalunya), tel. 93 746 41 10
Palma Distribucions (Illes Balears),
tel. 97 128 94 21

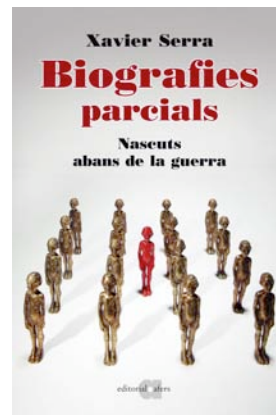
Maquetació i Impressió:
ARO/ Imprensa

PVP: 3 euros
ISSN: 1132-7820
Dipòsit legal: V. 3755-1997

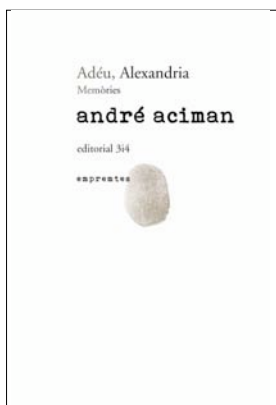
CARÀCTERS

LLIBRES RECOMANATS

Aquesta nova aportació a la memòria col·lectiva de l'estudiós i filòsof de Sueca Xavier Serra, ocupa el primer lloc de la sèrie si atenem la cronologia vital dels seus protagonistes. Josep Antoni Comes, Doro Balaguer, Josep Iborra, Pere Maria Orts, Vicenç Rosselló i Germà Colón s'apleguen a *Biografies parcials. Nascuts abans de la guerra* (Afers). El llibre reprén amb consistència, fermesa i desimboltura el gènere del retrat literari, que aprofita per a acostar-nos la trajectòria de conciutadans lúcids i, per diferents motius, exemplars. Aquestes característiques resulten potenciades per la prosa de Serra, àgil, tensa, nodridora i ben trenada, que conjuga l'anècdota detallada amb el contrast panoràmic, l'encaix global i l'avaluació de recorregut.

A *butxacades* (Labreu) és el primer llibre de narrativa del també poeta i crític Joan Todó (La Sénia, 1977), que com més va més interès i expectatives desperta. En aquest volum recull un grapat de relats de ficció amb el deix d'un observador tenaç i ben entrenat en el contacte de la realitat que brota de l'entorn. Per això han dit que és un llibre sobre la representació i els problemes que implica. Todó dosifica el subministrament d'informació i estímuls en unes narracions precises, molt treballades i d'àmplia varietat temàtica. També n'han dit que «dibuixa contes antics escrits des d'ara. A butxacades, a grapat, Todó escriu un llibre generós, i veu literatura, en un bar de poble, en una estació de servei i en les noies que llegeixen novel·les de vampirs».

L'editorial Tres i quatre estrena una nova col·lecció titulada «Empremtes». Vol ser sobretot una col·lecció de memòries, de records de la pròpia vida, en temps i en context; records i testimonis —fora del marc més restrictiu de l'autobiografia verificable— de vides que, tot i assemblar-se tant les unes a les altres, no n'hi ha dues que siguin iguals. Comença amb dos llibres que indiquen l'alt interès del projecte, dedicat especialment a traduccions. Són *Adéu, Alexandria. Memòries*, d'André Aciman i *Quan Kafka feia furor. Records de Greenwich Village*, d'Anatole Broyard. El primer descriu de manera fabulosa un món ja desparegut, el dels jueus i europeus que hi vivien abans

de la descolonització, amb les experiències de la infantesa i de la joventut que tothom pot considerar com a pròpies.

Doro Balaguer (València, 1931) és pintor i escriptor. Després d'uns inicis prometedors i d'una estada a París, on va fer diverses exposicions, durant un llarg període la política i les ocupacions professionals l'apartaren de la pintura, activitat que ha reprès els darrers anys. Ha publicat els llibres *Renau, pintura i política* i *L'esquerma agònica*. A l'octubre d'enguany s'inaugurarà a València una exposició retrospectiva de la seua obra. [Les fotografies dels quadres que apareixen en la revista són de Rafael de Luis].

Entrevista a Joan Manuel Tresserras: «A l'Estat espanyol i al govern valencià tant els hi fa la recepció de TV3 al País Valencià».

Les aules, els claustrofòbics despatxos de professor, els bulliciosos passadissos de facultat, són l'hàbitat natural de Joan Manuel Tresserras (Rubí, 1955) tot i que els darrers quatre anys se'ls haja passat als budells de parlaments i vells palaus que són els llocs on la classe política —propensa a indigestar-se amb la lletra massa elaborada— destil·la l'essència dels grans discursos als alambins del pragmatisme. La veritat és que l'exconseller de Cultura ha passat mitja vida en la Universitat Autònoma de Barcelona on és professor d'història de la comunicació. Aquell és el seu lloc, com un monestir, com una muntanya sagrada, com una mena de matriu nodridora on s'han cuit pacientment alguns dels millors professionals del periodisme dels darrers temps.

La vesprada que quedem a la Facultat de Comunicació de la Blanquerna, al cor mateix de Barcelona, és de plom, humida. Ens citem en una de les aules on se celebra un debat sobre l'anticatalanisme als mitjans de comunicació en què participen els periodistes Ferran Espada i Àlex Salmón, l'historiador Xavier Casals i el sociòleg Rafael Xambó. En acabar, al passadís, a peu dret, Tresserras i els oficials formen un animat rogle i peten la xerrada. La seua presència resulta ser tot un esdeveniment i no perquè a la Blanquerna no estiguen acostumats a la visita de personalitats de tota mena i condició. La veritat siga dita és que Tresserras és una persona estimada. En uns pocs minuts s'hi afegiran encara a la conversa d'altres professors. Es parla dels embolics de Camps, del nou Govern català, de l'anticatalanisme de nou encuny que ens vertebrava l'Espanya eterna... Fem broma també sobre l'estranya situació dels valencians a la ciutat. Algú fins i tot s'interroga sobre l'existència potser d'una subterrània xarxa sudenca amb un vague aire de cosa irlandesa... L'ambient és amigable. Tothom té la sensació que ens han tornat Tresserras sa i estalvi, triomfant, del front de la política, de la sangolejant Catalunya del darrer tripartit, de la foguera del Palau de la Música amb els seus pinxos amb el rostre de ceràmica, tan novel·lesc com

odiosos, d'un país amb l'ai al cor, atrapat entre dependències inconfessables i reprimits anhels d'emancipació emocional, d'un país tot fet de races i de llengües, amb crisis i globalització com qualsevol cap altre veí del planeta. Ell ben bé encara no sap com va arribar a la política però el cas és que a hores d'ara se'l veu alleujat de tornar a les seues coses, als seus llibres (n'ha escrit una pila), a la seua retrobada llibertat

d'home de carrer lluny de la tensió mediàtica i les conjures romanes.

Al bar de la facultat, finalment, després d'una llarga i lenta processó des de la planta primera que ha estat constantment interrompuda per amics i saludadors, Tresserras es predisposa dòcilment a ser interrogat. Aquests quatre anys li han passat com un bufit, fet que no lleva que tinga clar el relat del seu pas pel que sempre s'ha considerat una mena de ministeri d'exteriors d'un país sense Estat. Conciliador, accessible, honest, no exempt tampoc d'una certa astúcia, Tresserras ha estat, potser malgrat ell mateix, un polític seductor i brillant, resolutiu, molt allunyat de la mediocritat crònica que afecta per a desgràcia de la democràcia i del país a gairebé la totalitat de la classe política.

«El mandat que vaig ser conseller», assegura, «fou de continuïtat i alhora de reorientació i de replantejament. El primer Sant Jordi de la legislatura, quan a penes feia cinc mesos del seu inici, vaig convocar tots els consellers des del Max Cahner, per trobar-nos. Els vaig dir que els hi garantia l'assumpció interna de la història del departament i que, per tant, mai es projectaria cap ombra de dubte sobre el que s'havia fet fins aleshores. Tothom havia fet el que havia pogut a partir de les urgències i de les possibilitats, però, també els demanava que entengueren que la transició políti-

ca s'havia acabat i que calia un gir en les polítiques de comunicació i cultura. Era determinant que aquestes estiguessen juntes».

«A la pràctica», prossegueix, «això tenia a veure amb paràmetres molt diferents: d'una banda intentar una política més industrialista, explicitar la necessitat d'adreçar-se al mercat, fer l'assignació de recursos atenent a criteris més qualitius, sense posar en risc res. Intentar també que hi haguera una clara aposta per la creativitat en unes condicions de màxima llibertat». El context, com no deixa de recordar Tresserras, era el d'un govern d'esquerres que acomplia el seu segon mandat, l'àmbit de la cultura i el coneixement havia de ser indefectiblement, «la quarta pota de l'estat del benestar junt amb la de l'ensenyament universal i gratuït, la salut, l'assistencial».

«El primer objectiu era», recorda, «la democratització de l'accés a la cultura en una etapa en què les principals formes de discriminació ja no són de raons de diferència d'ordre econòmic o polític sinó de diferent qualitat d'accés al coneixement i a la informació i la capacitat de processar-la. L'accés universal a la cultura és bàsic i això implica apostar per les xarxes de les telecomunicacions, fer ràpida la migració cap a la TDT i en bones condicions, multiplicar els canals de la televisió pública, ampliar la xarxa de biblioteques, completar la xarxa d'arxius, millorar la xarxa de museus, etc., Pla de Museus, Pla d'Equipaments Culturals... La planificació que vàrem fer recordava en certa manera la de la Mancomunitat, més d'un segle abans, la d'una gestió que amb poc pressupost va planificar el país».

Altrament, es partia de l'afirmació de l'existència a Catalunya d'un sistema nacional de cultura i, per tant, calia tenir el mateixos atributs que qualsevol nació. Un fet que va comportar, lògicament, tensions amb l'Estat. Finalment, era necessari fer una aposta per la comunicació i les indústries de la cultura: «Són un sector estratègic, cert, però calia també que foren un factor central de canvi del model d'economia català. El sector industrial de la cultura és el més capaç de transferir elements d'informació i de modernització i de valor afegit en termes de coneixement i creativitat als altres sectors de l'economia. És a dir, si no tenim un

potent sector d'indústries culturals en el disseny la recerca del sector automobilístic del disseny de carrosseries no vindran aquí. A tot el món, a les principals zones de desenvolupament, el macrosector de les indústries de la creativitat està generant entre el 15 i el 20% del PIB. Nosaltres encara estem aquí en un 5 o un 6%. Indústries de la creativitat són el sector de les arts, dels mitjans de comunicació, de la publicitat, la moda, l'arquitectura, el *software*, els videojocs i, en general, les indústries de la cultura tradicional des del cinema a les editorials. Érem al 2007 sense la perspectiva de la crisi i pensant que al llarg de la legislatura hi hauria un canvi qualitatiu en la consideració de la cultura reflectit en el pressupost». Malgrat la crisi, i les retallades en el pressupost avui heretades per Ferran Mascarell, el període de Tresserras com a conseller fou a ulls veients intens i fructífer i això amb tots els matisos que es vulguen. Ell mateix hi reivindica una gestió plena de coses: «S'hi va crear una nova llei de mitjans audiovisuals; s'hi va crear un consell assessor de la cultura i de les arts, el primer al sud d'Europa, un consell que crea i assigna recursos des dels propi sector de la cultura; s'hi va apostar per la digitalització de la cultura catalana, fent un esforç tangible i concret de negociacions amb Google per abaratir els costos de la conversió en suport digital de tota la nostra

memòria bibliogràfica i documental, obrint el patrimoni de Catalunya a fi de poder visitar-lo virtualment; s'hi va completar la xarxa d'arxius...».

La descentralització del departament i, alhora, la promoció exterior amb la presència de la cultura catalana en fires com la de Frankfurt o Venècia seran altres aspectes a assenyalar. «La descentralització amb unes direccions que compten amb un pressupost propi ha tingut aspectes molt positius», explica l'exconseller. «Ha representat una aposta molt important en àmbits com el de les fires. La de música en Vic, la de teatre infantil i juvenil en Igualada, la de teatre al carrer de Tàrraga, la fira d'arrel tradicional i mediterrània a Manresa, etc. Totes aquestes fires tenen llotja i espais de contractació del sector. El resultat ha estat molt bo. Només per posar un exemple, Tàrraga i Manresa suposen de les quinze fires d'arts escèniques que es fan a tot l'Estat, gairebé el 70% de la contractació. Aquest fet ha permès que fins el 2010 els símptomes de crisi quedaren molt esmorteïts. Altres efectes d'aquesta descentralització han estat algunes intervencions molt potents com la que s'ha fet a la Costa Brava, un territori que està en vies de ser la zona d'intensitat turística més rellevant amb la millor oferta cultural del món, almenys estacionalment».

La recepció de TV3 al País Valencià ha estat, sens dubte, un dels maldecaps més importants de Tresserras possiblement junt als que li ocasionaren l'aplicació de la Llei del Cinema, l'escàndol del Palau de la Música o la venda vergonyant dels propietaris de l'arxiu Centelles al Ministeri de Cultura. «TV3 arribava al País Valencià», enraona, «en unes condicions excepcionals i per a una situació així es varen cercar mesures d'excepció que permeteren la recepció. El que no pot ser és que aquestes mesures esdevingueren definitives. Hi havia una situació de fragilitat jurídica i, a més, mala voluntat per part del Govern valencià. Nosaltres d'altra banda no teníem una política i entenguérem que calia fer alguna cosa després del tancament dels primers repetidors, una política que es poguera defensar a tot arreu i que, a més, fóra acceptada també per part del Govern valencià... Hi havia un marc legal a més que permetia la reciprocitat i intentàrem adaptar-nos a la situació. Així doncs, i a canvi del compromís de frenar les

actuacions del Govern valencià, començà a emetre Canal 9 en Catalunya a través d'un canal de la pròpia corporació catalana de ràdio i televisió. Això va funcionar més o menys fins que varen començar a caure sentències de processos encetats amb anterioritat, bàsicament en el sentit desfavorable a la legalitat de la recepció de TV3. A partir d'aquell moment Canal 9 va tenir també problemes i deixà d'emetre el canal internacional que és el que passaven. Aleshores aquell canal quedà en negre i automàticament això provocà una reobertura dels temes per part del Govern valencià. Hi havia d'altra banda un acord que s'havia escrit, però, que no s'havia arribat a signar amb el ministre Joan Clos el dia de Sant Jordi de 2007. L'acord deia que hi hauria un decret el qual permetria trobar les solucions tècniques per habilitar la reciprocitat. Això podia suposar un multiplex addicional per al Govern valencià i també per a nosaltres. La qüestió passà pel Consell d'Estat i el gener del 2008 el secretari d'estat de telecomunicacions, Paco Ros, va venir a veure'm per a dir-me que el text estava enllestit i a la taula de Maria Teresa Fernández de la Vega per a ser signat. Vaig mantenir informat del fet al vicepresident valencià, Vicent Rambla». L'ombra de l'anticatalanisme havia de gravitar novament sobre les relacions entre valencians i catalans.

«Aleshores la vicepresidenta», continua el relat l'exconseller, «ho va aturar. Quedava poc per a les eleccions i ella es presentava per València. Immediatament després d'aquest fet va iniciar-se també una pressió molt forta per part d'UTECA (Unión de Televisiones Comerciales Asociadas). S'havien carregat la publicitat a TVE i estaven intentant evitar de totes totes que les públiques tingueren ampliació de cobertura». La posició de Tresserras no va ser gens còmoda com ell mateix recorda. Per a garantir l'èxit de la maniobra que possibilités la reciprocitat necessitava el suport de tot el Parlament català. D'altra banda, no podia enfrontar-se al PP català per tal com Piqué Vidal l'havia d'ajudar amb

Camps, ni tampoc amb Eliseu Climent i Acció Cultural del País Valencià (ACPV), tot plegat ell mateix havia ajudat a finançar els repetidors. Tampoc amb l'Estat que era el que havia de concedir finalment els multiplex. «No podia convertir aquesta qüestió en un tema d'agitació política ja que actuava com a Govern. TV3 és una cosa seriosa. Havíem d'aspirar a un acord que superara el contenciós i liquidara multes i procediments, d'actuar com un govern europeu normal. La impressió és que tant al Govern espanyol com al valencià tant se'ls fotia aquest assumpte», confessa. L'exconseller contra tot pronòstic és optimista i creu que amb l'actual situació política les coses poden anar millor. «Tinc la impressió que per al PP valencià», afirma, «tenir com a interlocutor a CiU és molt més còmode que tenir el tripartit. El PP hauria de fer un pensament. La no recepció implica perjudicar la indústria audiovisual i cultural dels valencians».

Però les relacions entre Catalunya i el País Valencià ja fa molt temps que han desencarrilat per l'obcecció anticatalanista d'un PP immers en la corrupció que necessita la radicalització ideològica com a cortina de fum. Els repetidors estan tancats a fi d'evitar que caiguen més multes sobre una ACPV ofegada econòmicament i enfrontada a un futur incert. Molts valencians se'n van a Catalunya. «Potser si que hi ha un exili valencià molt nombrós en aquests mo-

ments residint a Catalunya. De gent una mica fastiguejada i que espera que alguna cosa canviï. El Govern valencià ho hauria de viure amb molta preocupació. No hi ha cap govern del món que tingui polítiques culturals i de comunicació que vagen en contra del seu propi sistema de cultura i comunicació o que devalue la llengua distintiva i justificadora de la seua pròpia singularitat cultural. Això no passa pràcticament enlloc del món. Jo crec que els exilis els provoca en general situacions totalitàries, al límit, i això ens hauria de fer reflexionar sobre el que estan fent, és més, en aquest moment les societats són plurals sempre i a tothora. Aleshores no es tracta que el PP faci la política del sector independentista o catalanista sinó simplement que entengui que al País Valencià segons el seu propi Estatut hi ha dues llengües oficials i una d'aquestes es compartida amb nosaltres (els catalans). No sé si això ha arribat molt lluny, finalment és una qüestió de pessimisme o d'optimisme. El que sí que m'adone és que tinc amics que ja fa molts anys que em diuen que qualsevol projecte cultural compartit requereix d'un valencianisme clarament compromès amb el País Valencià, sense cap més horitzó», assegura Tresserras. «Qualsevol futur de vincle estret en matèria cultural entre els territoris de parla catalana requerirà la decisió sobirana de cadascuna de les parts. Des de Catalunya no hem de decidir què ha de fer la gent del País Valencià. Tampoc voldria que els valencians decidiren què hem de fer nosaltres. Jo veig que la

cultura dels valencians forma part d'una cultura nacional amb Catalunya però en qualsevol cas sempre des del respecte més escrupolós. Per tant, si la gent decideix un determinat govern i el procediment és formalment democràtic no tinc altra opció que entendre'm amb aquest govern. També és cert que en condicions de normalitat amb un govern tan radicalitzat hauria d'haver una resposta proporcionada per part de la gent i no és el cas. Cal preguntar-se pel perquè de tot plegat», conclou l'exconseller. Ens hem quedat gairebé sols. Tanquen el bar. Retruny de gots i plats. A la televisió passen el 3/24 i a

«Molt poques obres de la poesia oriental han suscitat tants elogis, rebuigs o menyspreu com les quartetes d'Omar Khayyam»... Àlex Queraltó Bartrés, al pròleg de la seva traducció al català de l'obra del poeta de Nishapur, assenyala la controvèrsia que han marcat les *Quartetes* —o les *Rubaiyat*, o les *Rubaiat*— des que les primeres versions van transcendir al gran públic occidental, però encara eleva la controvèrsia al conflicte quan denuncia i ens mostra com les versions a què havíem tingut accés fins ara són això, «versions» en el sentit més allunyat de la traducció poètica. En podríem, de fet, dir perversions.

Deixant de banda el debat de la possibilitat real de traduir un gènere que oculta tantes galeries estilístiques i semiòtiques —aquest «*lost in translation*» que molts han après a entendre al cinema—, Queraltó ens ve a explicar que versions com la de Ramon Vives (Llibres del Mall, Res Publica...) i totes les altres, refregides de les versions matriu d'Edward Fitzgerald a l'anglès i de Jean-Baptiste Nicolas al francès, són un distorsionat pamflet hedonista conduït pels ideals romàntics propis de l'època dels dos pioners. Ara bé, pot ser que les perversions de Fitzgerald i Nicolas responguin a un indecent propòsit romàntic, però ningú no negarà que el resultat ha estat un pamflet deliciós, un exquisit artefacte poètic que s'ha nodrit del talent successiu dels diferents pervertidors, com les catedrals que es basen sobre mesquites que prèviament s'havien erigit sobre fonaments romans. La distorsió, quan es perpetra amb gust, té aquestes coses sublimes. Potser ara tocaria parlar més d'un «*found in translation*», que no pas de pèrdues irreparables. Aquesta afirmació cobra especial sentit en la ja esmentada versió o perversió de Ramon Vives, que converteix la matriu de Khayyam/Nicolas en unes quartetes consonants que podrien competir en un certamen intergalàctic d'orfebreria.

La versió de Queraltó, en canvi, va al rovell de la literalitat i ens descobreix un Khayyam molt més seré, més místic si voleu, que es desempallega dels tics bàquics que colonitzen i embriaguen les versions romàntiques. És el sufi més pur, més reflexiu, en sòbria contraposició a la declamació més tavernària amb què havíem com-

Found in translation. Versions i perversions de les 'Quartetes' d'Omar Khayyam

de trobar la correspondència entre cada *rubai* de Vives i cada quarteta de Queraltó. És, definitivament, un altre Khayyam, on el vi esdevé ara un símbol de puresa eucarística més que no el vehicle recurrent d'un discurs epicuri. Si bé és cert que aquesta última versió no és tan plaent a la lectura com la perversió de Vives, és just de dir que compleix més que aquella amb l'imperatiu poètic de les segones i terceres revisions, de mastegar els significats i d'urgir a l'última visita que confirmi la correcta digestió del llegat escrit d'un intel·lecte suprem. Hi ha vegades que en les altres versions

pequen, certament, d'una certa temptació vers l'eslògan, d'un cert pancarisme de digestió massa directa, per molt que combreguem amb entusiasme amb el missatge que ens incrusta.

Els privilegiats que sàpiguen llegir persa tindran l'ocasió de contrastar això immediatament, car l'edició bilingüe, per molts de nosaltres, serà poc més que un element ornamental, sense menystenir el component de legitimitació a què Queraltó s'exposa i que, no ho oblidem, justifica ideològicament la seva feuada: el respecte escrupolós al tenor literal del dictat d'Omar Khayyam. Així les coses, els amants de la literatura comparada estan d'enhorabona, car tenen una ocasió magnífica per a un exercici singular: el del contrast i avaluació de les versions d'una mateixa obra, que en introduir els corresponents elements contextuals i ideològics proporcionarà un apassionant trencaclosques poètic.

No cal, en cap cas, apassionar-se massa en altres trifulgues. La traducció de Queraltó Bartrés és un document imprescindible per tots aquells que hem adorat i que adorarem les perversions romàntiques que s'han perpetrat sobre les quartetes del Khayyam. I ja no tant perquè ens reveli la veritat literal del pensament del poeta, astrònom i matemàtic persa i ens tregui d'aquell somni ebri al qual ens havien induït Fitzgerald, Nicolas o Vives. Sinó perquè és un altre llibre, una altra poètica d'alfíssima volada que requereix un espai a la nostra prestatgeria i un espai al nostre temps. La complementarietat, en aquest cas, és un regal estrany que hem de saber acceptar. Altrament podríem caure en la temptació més purista de rebutjar una perversió que, francament, pareix que ha sepultat l'original amb una contundència totèmica. Khayyam, com ens demostra aquesta última traducció, va més enllà de la interpretació maleïda a què molts hem sucumbit tan dolçament. Però en rellegir aquella perversió i trobar-me de nou amb eslògans com «Entrega't al plaer, mortal, sense recels / el món és un no-res i és un no-res la vida / i un no-res eixa volta composta de nou cels: / amar i beure és veritat, i tot l'altre mentida», no puc deixar de pensar que, *si non è vero, è ben trovato*. Idò això, el que dèiem, un «*found in translation*» com la copa... D'un vi.

Manel Marí

Omar Khayyam
Quartetes
Traducció del persa
d'Àlex Queraltó Bartrés
Adesiara Editorial, Barcelona, 2010
120 pàgs.

Vindicació de la poesia de Joan Fuster

Per què hauríem de creure a ulls clucs la valoració que un autor fa de la seua pròpia obra? Per què no hauríem de qüestionar-lo si ho creiem oportú? És que potser aquest no és un dels drets més legítims que tenim com a lectors? I no obstant això, a vegades ens deixem arrossegar pels tòpics i no ens atrevim a dir allò que pensem. Sí, massa a sovint assumim opinions alienes i silenciem els nostres judicis quan aquests posen en entredit la pretesa versió oficial. No es tracta en cap cas d'anar a contracorrent de manera sistemàtica, que això fóra igualment inútil i perjudicial que silenciar la nostra opinió per norma.

Aquestes disquisicions vénen a tomb de la valoració que Joan Fuster tenia sobre la seua poesia. Són nombroses les ocasions en què Fuster s'ha pronunciat de manera pejorativa sobre la seua producció poètica. Per exemple amb aquestes paraules: «No sé quin interès poden tenir avui la reedició d'uns versos com els d'*Escrit per al silenci*, publicats ja fa més de vint anys i que pràcticament havien passat sense pena ni glòria». I al mateix pròleg remarca amb una barreja d'ironia i de desencís que «Jo, en això de la literatura no sóc precisament un monstre, i menys encara com a poeta: aquell poeta que vaig ser». Trobarem aquesta mateixa opinió en molts dels seus papers amb un major o menor grau d'ironia. Comptat i debatut, quan Fuster parla de la seua poesia ho fa gairebé sempre amb una desgana i una apatia considerables. En canvi, a *Causar-se d'esperar* és potser on més se sincera al respecte quan afirma que «ja han estat escrits tots els versos possibles». Aquesta afirmació, formulada quasi de manera idèntica, podem trobar-la també en un dels aforismes més lúcids i punyents de *Judicis finals*: «Tot els versos estan ja fets. Parlem de poesia, doncs». A la llum d'aquest aforisme, sembla que ja a mitjans dels anys cinquanta Fuster desisteix d'escriure més versos, tot i que seguirà produint una quantitat considerable d'escrits que reflexionen sobre el gènere poètic i sobre els seus poetes predilectes. Fóra del tot innecessari ara aclaparar el lector amb cites i més cites de Fuster sobre la seua poesia. El fet que fóra un tema recurrent en els seus escrits ja és ben simptomàtic. Si fa no fa, la mostra oferta és suficientment representativa de la seua opinió. Ara bé, i torne a incidir en la pregunta que obria aquest article, hem de creure'l a ulls clucs? El lector avesat a la *captatio fusteriana* hauria de

posar, si més no, en quarantena les valoracions pejoratives sobre la seua poesia. Al capdavant, Fuster sempre ha sabut jugar de manera intel·ligent a desmitificar-se com a escriptor al llarg de la seua trajectòria literària. En aquest sentit, és ben conegut el fragment del seu *Diari* on afirma que «Cadascú té el seu 'ideal' de professió. Jo, com a escriptor, hauria volgut ser un gran novel·lista, un dramaturg genial, un poeta líric de primera categoria; un filòsof d'acadèmia, si més no. Però hi he renunciat. Amb llàgrimes de sang, plorades damunt de quartilles inútils, hi he renunciat. He de conformar-me a escriure tebeos. El que acostumo a escriure, per què no en sé més, són papers com aquest, una mena de tebeos per a intel·lectuals». No cal dir que aquesta afirmació hem d'ubicar-la en l'àmbit de les *boutades*, tan apreciades per Fuster.

Esbrinar ara i ací els motius últims que el feren desistir d'escriure versos fóra una tasca massa complexa i sempre subjecta a la incertesa inherent a tota especulació. No vull dir amb això que

no fóra interessant d'especular sobre aquest assumpte, ben al contrari. Tanmateix, ho deixarem córrer. Per un motiu o per un altre, tant se val, Fuster decidí abandonar el «gremi dels poetes», tal com ell solia dir, però ens queda encara la seua obra poètica, o part d'ella, la que ell mateix aplegà en vida a *Set llibres de versos* i la que, pòstumament, es publicà al volum primer de la seua nova (i encara inacabada) obra completa, *Poesia, aforismes, diari, vinyetes i dibuixos*. I és que sota l'assagista, sota el crític literari, sota el referent cívic, sota el Fuster més conegut pel gran públic, encara hi batega, soterrat i mig oblidat, el cor d'un poeta. Sota la pila immensa de papers assagístics i de tota mena que va escriure encara hi batega el Fuster captivat per l'atractiu màgic de la poesia. I en canvi, la poesia ha estat l'aresta més oblidada del polièdric escriptor de Sueca, l'aresta menys estudiada. D'acord, val a dir que ell va contribuir a aquest oblit i també val a dir que potser no fou un poeta excels, tal com ell demanava que haviem de ser-ho els poetes, però sí que podem afirmar que confegí un bon grapat de poemes d'una qualitat indisputable, més encara si tenim en compte que la seua poesia fou escrita enmig d'un panorama literari tan esquitit i provincial com el de la València de postguerra. Aquesta qualitat a què faig referència la trobarem unes vegades en el poeta líric que va escriure *Sobre Narcís*, *Ales o mans* o *Escrit per al silenci* i unes altres en la veu del poeta sarcàstic i antilíric d'*Ofici de difunt* o de *Poemes per fer* o en el magnífic i irreverent poema «Elegia a Rabelais» que va incloure en el seu *Diari*. Fins i tot podem gaudir d'uns pocs poemes de circumstància, tots ells divertits i enginyosos. Aquests poemes de circumstància, la major part d'ells inèdits, foren escrits quan Fuster ja havia «abandonat» la poesia, la qual cosa ens fa pensar que, encara que de manera subsidiària o com a mer *divertimento*, mai no la va abandonar del tot. Afortunadament, la poesia de Joan Fuster es troba a l'abast dels lectors en els reculls esmentats en aquest article i faríem bé de llegir-la, o de rellegir-la. No ens cal esperar cap efemèride per a endinsar-nos en els seus poemes, qual-sevol dia és bo, hui mateix. Només ens cal desoir les advertències de Fuster i després jutjar segons la «nostra» opinió.

Silenci?

Anna Montero
Teranyines
Edicions 62, Barcelona, 2010
68 pàgs.

Molts han escrit amb diverses variants que la poesia d'Anna Montero indaga en el silenci i la veritat és que entenc el que volen dir, però jo no tinc eixa sensació. Quan llig els seus llibres, i *Teranyines* n'és una confirmació genial, em sembla que circule en direcció contrària. Els exercicis de contenció sovint els confonem amb exercicis de mutisme i, aleshores, la veu interior de la poeta es converteix en un tòtem indestructible, infranquejable. La crítica, els lectors, ens obstinem molt més que l'escriptora i llavors fitem el territori per tal de sentir-nos segurs, classifiquem l'escriptura sense els poemes d'una manera compulsiva. Aquesta visió, potser provocada per una lectura massa uniforme i còmoda, provoca que el descens a les cavernes d'Eurídice, per exemple, sembla asèptic. Els ventres, les entranyes, els aiguamolls o els avencs, ens guanyen amb el seu significat i ens espanten cap a Hameling com si damunt, davall o al costat, en xafar les arrels del roure, en descobrir els túnels, no haguera de tronar la fullaraca com un càntic d'esperança en què la respiració és ventre entre els esculls on vibren els somnis i s'escolta el batec mineral dels fetus, com si als naufragis la quilla d'un vaixell no fóra estrepitosa. El seu dir nítid i concís és una flauta màgica que cal saber escoltar amb atenció. Així doncs, quan llig Anna Montero el meu cap és una coctelera rebotant contra els glaçons, i us jure que m'he de colpejar l'oïda perquè Rimski-Korsakov mate el borinot. La veritat és que Maria Josep Escrivà ja va dir a aquesta mateixa revista l'any 2005 que els seus versos tenien una força primigènica i tel·lúrica, que eren d'una saba vital valuosíssima, un fet

que la mateixa autora constata en aquest últim treball quan escriu que «sota l'aigua espessa de l'estany / llisquen peixos invisibles / i altres misteris». La comunicació es fa evident i, per tant, el silenci és impossible, gairebé diria que aquests poemes estan escrits per a ser escoltats amb atenció mentre es lligen, que l'acte de llegir-los és un fet indispensable perquè és l'única manera d'apropar-nos al soroll de les cendres quan s'envolen. Si en compte de paper tinguérem un CD entre les mans hauríem de posar-nos taps dins de l'enclusa per a no escoltar el dolor, l'amor o la mort, entre altres temes. Al capdavant, les teranyines són un radar de seda, un bafle natural.

També el company Paco Calafat al diari *El País* ho ha expressat d'una manera certera en dir que aquest últim treball s'obria als ecos del drama. Evidentment ho deia per moltes altres coses, sobretot temàtiques, però l'eco sempre és subaltern i testimonia un fet sonor anterior. La ressonància tan sols cal saber percebre-la perquè s'ajuste a l'acústica dels textos, per això *el pes de la llum* (2007) ja era mesurable d'una o altra manera. En la poesia d'Anna Montero les coses no són sòlides, ni líquides ni gasoses, l'anvers i el revers es confonen per a formar el vers divers on tot es barreja amb la fragilitat d'una muralla trencada.

Finalment, per als enamorats de l'arquitectura textual, cal dir que el llibre està dividit en tres parts però que comença amb un poema introductor que explicita un dels temes essencials de la seua literatura, la mirada, que alhora la comunica amb el poema que dona títol a aquest recull, amb llibres seus anteriors (vegeu *Serenitat de cercles*, 2004) i amb treballs d'altres autors com Vicent Alonso, citat al començament de la segona part de *Teranyines* per tal d'escenificar la interrelació d'un discurs compartit que a *Cercles de la mirada* (1998) l'al·ludit ja intuïa.

L'estructura del llibre està entreteixida amb els fils de la realitat i el desig, si em permeteu l'expressió, per això a l'última part del poemari les teranyines esdevenen directament matèria entrellaçada, plaques tectòniques que en col·lidir moren com un insecte qualsevol.

L'últim poema, què voleu que us diga, és una meravella.

Eduard Marco Escamilla

La mirada del gos

Antònia Vicens
Ànima de gos
Editorial Moll, Palma, 2010
98 pàgs.

Antònia Vicens (Santanyí, 1941) acaba de treure *Ànima de gos* a l'editorial Moll. Una novel·la breu però molt intensa que ens submergeix en la ment d'un assassí en sèrie a través de la mirada innocent del seu gos. En destaca una prosa tendra, grollera i transgressora, reactivadora de neurones i encarnada de ritme.

L'autora santanyinera una vegada més ens ha sorprès gratament. Fa poc ja ens escopia amb el seu primer llibre de versos *Lovely* i ara ens obsequia amb una nova història social i de rigorosa actualitat. Des del primer moment Antònia Vicens ja va destacar per la seva prosa viva i oral i fou mereixedora del premi Sant Jordi amb *39 a l'ombra* i poc després publicà *Manual de fulletó*. No estic citant aquestes primeres obres en va. Podria citar-ne d'altres, però d'aquí parteix la vessant social de l'escriptura d'Antònia Vicens, compromesa amb la societat activament essent vicepresidenta del PEN club català. Tots els seus llibres, i *Ànima de gos* no n'és una excepció, ens apropen a les preocupacions diàries que moltes dones pateixen. La violència masclista és encara molt present dins la nostra societat.

En les primeres novel·les, amb l'ambient conservador i puritat d'un poble de postguerra que comença a obrir-se al turisme, l'autora ja ens crea una sensació d'injustícia i patiment. La societat ha canviat, evidentment, però moltes dones continuen essent maltractades, psicològicament o física. *Ànima de gos* reobre aquesta esquella. Amb un llenguatge del tot depurat, i amb un to molt diferent al que coneixem de l'autora, explora la ment d'un assassí que s'ha martiritzat tota la vida per una història de joventut que acaba en tragèdia. Aquest fet marca a

La vulgaritat com a metàstasi

Enric Balaguer
*La vulgaritat i altres tribulacions
dels nostres dies*
(ó aproximacions al present)
Tres i Quatre, València, 2010
220 pàgs.

l'assassí durant tota la seva vida. Fent referències molt puntuals a fets d'actualitat com la crisi o el racisme cap a les persones de color o els orientals, ens descabdella una història plena d'intriga i de quotidianitat amb un ritme molt encertat i enèrgic i amb una «transgiversació» de tòpics que els recol·loquen a la seva esfera i els reinterpreta de tal manera que la denúncia acèrrima que fa d'un maltractador queda plenament integrada en el text, sense caure en el pamfletisme. La recerca constant de la dignitat de l'ésser, l'intent de transcendir, la capacitat de fer malbé una vida... Tot hi val, fins i tot l'especulació immobiliària amb la lluna.

Amb frases com «totes les dones són unes putes consagrades», «totes són iguals, totes amb les mateixes ànsies d'esclavitzar un home» o «en Tòfol [assassí] no servia com a home ni servia com a gos» intenta incomodar al lector i fer-lo reaccionar. El llenguatge pot arribar a ser molt groller en alguns moments. Aniceta és una de les protagonistes femenines que apareix més mal parada. Explotada laboral i familiarment, ha de carregar amb dues criatures i ha de suportar l'escarni constant i la despreocupació absoluta per part del seu marit.

La novetat més important és la neutralitat amb què s'explica tota la història. El narrador en primera persona és el gos, qui veu tot el que passa, sense fer cap judici de valor ni distingir entre el bé i el mal. Ens explica que és el que veu i el que sent, les reflexions que fa l'assassí en veu alta i les intuïcions que té. El gos manté la compostura en tot moment davant el seu amo. La fidelitat d'aquest animal ha estat sempre la seva virtut destacada. Així mateix se'l considera un animal rude i tradicionalment maltractat. Hi ha alguns moments durant la trama en que l'assassí és comparat amb el gos. Les víctimes són diminutes, amb vides volàtils i absurdes, però amb constant necessitat de fer petits progressos i de merèixer-se la vida. L'ànsia o anhel de superació i de canvi són uns dels elements que fan que la novel·la mantengui en tot moment el ritme i aquesta vitalitat fresca i vivaç.

Ànima de gos és un exemple del nou camí que enceta l'autora santanyinera cap a la maduresa, seguint, però, amb la prosa tensa, rica i delicada que la caracteritza.

Pau Vadell Vallbona

Sabiem de l'agudesca crítica d'Enric Balaguer (El Castell de Guadalest, 1959) gràcies, entre altres aportacions, al magnífic treball *Ressonàncies orientals (Budisme, taoisme i literatura)* (Tres i Quatre, 1999), una refrescant proposta assagística que relacionava les filosofies orientals amb l'obra de determinats autors de la literatura catalana, com ara Salvat-Papasseit, Màrius Torres o Marià Manent, entre altres, amb una definida intenció de provatura, de detecció de símptomes culturals, escorcollant en la metafísica de la modernitat i de la postmodernitat amb la gosadia que correspon al crític cultural.

A més de mostrar una sòlida coneixença dels autors esmentats en la seua vessant d'estudiós i crític, Balaguer, un mestre de les citacions i de l'argumentació erudita, amb un llenguatge clar i ben estructurat, fa una interessant lectura a la llum d'un ambiciós plantejament assagístic que cal aplaudir pel seu atreviment. En *La vulgaritat i altres tribulacions dels nostres dies (ó aproximacions al present)* aprofundeix en aquesta línia de treball i els estudis que es publiquen formen part d'un acurat discurs crític al voltant de la vulgaritat —i determinats aspectes culturals— en la societat postmoderna actual. L'argumentació va acompanyada d'un elaborat aparell teòric que ens acosta als grans crítics de la societat del segle XX. La bibliografia és didàctica i aprofitable.

Si més no, hom pot pensar —analitzant determinats comportaments, intencions, situacions de la vida quotidiana i missatges que ens arriben a través dels mitjans d'informació i de la indústria cultural— que la vulgaritat és una actitud que mereix ser elevada a la

categoria d'estudi epistemològic per la seua profusió en els temps actuals. Com que l'assaig és el terreny de la provatura i de la interpretació subjectiva, les reflexions d'Enric Balaguer són un bàlsam de primer ordre perquè posen el dit en la ferida de les societats occidentals: un incisiu estat d'ensopiment intel·lectual on sura orgiàsticament la informació i manca la formació, la lentiïtud de la veritable experiència, el coneixement racional i sensorial de les coses. Els canvis en la percepció de la realitat que ha creat la societat de la informació són evidents i nombrosos. El ciutadà ha sigut substituït pel consumidor i els centres comercials són ara els temples de la religió majoritària: el consumisme. I els llibres d'autoajuda són les bíblies, la paraula sagrada. «El subjecte —escriu l'autor— amb una sobrecàrrega d'informació és un subjecte domesticat».

Tanmateix, allò pitjor és que la vulgaritat, la manca d'interès per les coses ben fetes, pel matís, per la reflexió, s'ha convertit en una metàstasi a hores d'ara. S'ha perdut l'interès per la lentiïtud que demana l'experiència, el gaudi espiritual; no hi ha paciència, l'exigència és tot ara i ací, no hi ha barreres ni límits, únicament un insaciable desig de consumir i de posseir objectes, imatges, informació. Al capdavall, l'acceleració del temps transforma les accions humanes en un estat permanent d'avidesa. La capacitat de reproduir-se d'aquesta metàstasi és infinita i les simplificacions que genera la cultura a corre-cuita, els tòpics i les frases fetes inunden la societat.

Posats a fer algun retret, les seues reflexions en ocasions semblen espills de les d'altres, com un discurs que, tot i ser valent, reclama contínuament croses i recer intel·lectual. Certament, el deute amb la bibliografia és inherent a les argumentacions expressades, però això forma part de l'assaig, no cal dir-ho. Si de cas, l'últim capítol, «Identitats i globalització», no em fa el pes i em sembla una mica forçat, imprecís. Ara bé, allò que importa és que Enric Balaguer ha escrit un excel·lent assaig de caràcter instructiu i amb un enèrgic i saludable sentit humanístic. Cal anar en compte amb la vulgaritat com a metàstasi, és perillosa i manipuladora, genera irracionalitat i sectarisme, malalties que únicament es poden combatre amb la reflexió i el sentit crític.

Antoni Gómez

A la coberta d'*Els reaccionaris valencians* ens defuig la mirada un home gros, de cabells foscos, celles plenes de caràcter i unes patilles llargues. L'home de la portada, que intuïm vestit a la manera decimonònica, fuma, probablement un havà. Estem al davant d'un home de possibles, apoplèctic i, en definitiva, probable agiotista. De fet, malgrat que es tracta de la reproducció d'una pintura de Joan Antoni Toledo cap a 1962, podríem estar al davant d'un ric dickensian o potser *mutatis mutandis* d'un milionari de Grosz. Un home apegat, amb certesa, a la sòlida defensa d'allí on ha arribat. Ni es molesta en mirar-nos, tan poca cosa li semblen, segurament, al davant del seu món de valors. Ell encapçala als set noms valencians, per cert cap d'ells exactament acabats, representants d'un món divers, el del pensament reaccionari valencià, però caracteritzat per haver deixat una certa obra ideològica, de més o menys grossor i vàlua, o també per una certa visibilitat pública i política. Els set retrats són els de Rafael Rodríguez de Cepeda i José Corts Grau (per Xavier Serra), Vicent Gay (Miquel Àngel Fabra), Eduard Martínez-Sabater (Francesc Pérez Moragon), Joan Beneyto (Pau Viciano), Rafael Calvo Serer (Sara Prades), Diego Sevilla Andrés (Guillem Pascual). Malgrat que el primer retrat s'endinsa en el segle XIX, es tracta de figures l'acció de les quals abasta des de la primera dècada fins els anys vuitanta del segle XX.

Sovint, els autors del volum, així com el curador del mateix i autor d'una suggerent introducció, Gustau Muñoz, incorren en una certa indefinició en fer sinònims catolicisme (polític), conservadorisme, pensament reaccionari, i encara feixisme i totalitarisme. En efecte, el caràcter antiliberal és un nexa comú d'aquests corrents ideològics i, per tant, del reaccionarisme *tout court* (però ho seria també del comunisme i en general de l'esquerra europea fins la segona guerra mundial, de fet). O d'altra banda ¿tot antimodern, en el sentit que en parla Antoine Compagnon, és un reaccionari? Però no cal ni dir que no són ni poden ser el mateix el feixisme que el pensament reaccionari, que són, de fet, dos universos contraposats. En realitat, el que la majoria dels autors analitzats en aquest volum presenten és un nucli de

Reaccionaris eminentes

pensament efectivament reaccionari per damunt de qualsevol altra cosa. Per exemple amb l'excepció per raons cronològiques de Rodríguez de Cepeda i de Beneyto perquè potser és l'únic a qui de veritat s'adiu l'etiqueta, els autors analitzats mostren poca proximitat a no ser per pur oportunisme amb el feixisme i el falangisme ideològic. Altra cosa és que en feren carrera amb el règim franquista, però en el seu nucli tenien més de nacionalcatòlics (etiqueta per cert poc emprada o aprofundida per la majoria dels autors) i de reaccionaris que no de feixistes en sentit estricte. No per casualitat, la majoria d'ells comparteixen dos moments històrics clau que expliquen les seues derives biogràfiques: el final de la Restauració i la dictadura de Primo de Rivera (a la que s'adheriren Gay i Martínez Sabater) i l'inici de la guerra civil que va marcar ja per sempre el pas des de la dreta conservadora (Corts o Sevilla eren militants o pròxims a la CEDA) fins la identificació amb el règim. Hauria estat ben útil considerar la perspectiva d'anàlisi oberta pel camp d'estudi de les cultures polítiques, o que s'ha aprofundit al treball d'Ismael Saz, *España contra España*.

Relacionat amb tot això, resulta ben interessant reflexionar sobre com molts dels autors triats en el llibre compartien en els seus universos ideològics diversos un component regionalista prou característic. En algun cas, com en Martínez Sabater o Beneyto arriba, de fet, fins la militància en el valencianisme polític o cultural. La connexió entre el regionalisme (un cert regionalisme, si més no) i el pen-

sament reaccionari valencià resulta, en efecte, suggerent. Fet i fet, potser de no haver-se engegat la guerra civil, la presència d'un valencianisme polític fortament conservador hagués acabat sent una realitat. No va poder ser, tot es va fondre en un regionalisme reaccionari i profundament espanyolista: franquista sense matisos. No té sentit encaparrar-s'hi: el que hi ha és el que hi ha. ¿Cal parlar-ne, realment, d'una tradició? Aquesta és una altra qüestió sobre la qual paga la pena de donar-li voltes. Que molts d'aquests noms han restat massa amagats (com resa el subtítol del llibre) em sembla fora de tot dubte, però que siguin una tradició identificable (identificable per ells mateixos, vull dir) potser és una altra cosa: ¿es llegien entre ells?

Cal destacar, per últim, que es tracte d'un llibre de biografies, un gènere que no fa sinó guanyar pes. Deia Cioran que quan una cultura s'aboca a la decadència torna al gènere biogràfic. Però Cioran era un reaccionari i potser no cal fer-li massa cas. No seria el mateix haver-ne fet un llibre acadèmic sobre el pensament reaccionari valencià que en set biografies. Però, si les biografies estan ben fetes, l'anàlisi estricta pot guanyar molt. Acaba de veure la llum un altre llibre de «fatxes» eminentes, el que publiquen com a editors Àlex Quiroga y M. A. del Arco: *Soldados de Dios y Apóstoles de la patria en la Europa de entreguerras* (Comares, 2010). Els nostres reaccionaris són prou menys espectaculars, però l'anàlisi de la seua biografia ens revela més enllà dels seus èxits individuals el tremp d'una societat.

En definitiva, estem al davant d'un llibre necessari, que ens obliga a pensar sobre molts aspectes que en la investigació acadèmica o assagística han passat desapercebuts (per exemple, Joan Fuster mai els va dedicar més enllà d'una polèmica o quatre ratlles mal comptades, Sevilla Andrés inclòs). Certament que els autors siguin «plumbis» per dir-ho com Xavier Serra al seu deliciós retrat de Corts, no ajuda massa. Però què li anem a fer, hom no tria la dreta amb la qual voldria passar la vetlada. Jo almenys no ho faria amb el senyor de la portada d'aquest llibre.

Gustau Muñoz (ed.)
Els reaccionaris valencians.
La tradició amagada
Editorial Afers, Catarroja, 2010
226 pàgs.

Ferran Archilés

L'assaig, entre altres coses

El mes de novembre passat l'editorial El Cep i la Nansa va anunciar que, amb *Testimonis del segle XX*, es posava punt i final a la col·lecció Argumenta, una sèrie de monografies dedicades a abordar diferents qüestions de la societat actual, sempre des de la perspectiva de la cultura catalana. En un d'aquests volums, de títol transparent, *Embolcats amb el periodisme* (2007), Francesc-Marc Álvaro presenta un contundent «Decàleg de l'argumentador dins del soroll. Els intel·lectuals als mitjans de comunicació», en el qual afirma que l'intel·lectual és nét de Montaigne i fill de Voltaire.

Una declaració així desperta simpatia, però alhora provoca una certa perplexitat, atés que Montaigne inaugura una tradició, la de l'assagista, que no s'ha de correspondre necessàriament amb la figura de l'intel·lectual, sinó més prompte amb la del literat —ja em perdonaran per usar aquest nom, però no vull generalitzar amb la paraula escriptor. Al capdavall, com reflexiona Álvaro, «l'intel·lectual és mediàtic o no és», mentre que l'assagista es pot permetre el luxe de no dependre directament dels mitjans de comunicació, no només econòmicament, sinó també en un sentit artístic i ideològic. La seua escriptura no s'adreça als fòrums i les àgors públiques, encara que hi puga obtenir ressò, sinó a una lectura més discreta i atenta, i per això no tan urgent. Quan l'assagista escriu el seu propi jo es circumsciu per damunt de tot a la consciència de la seua individualitat: «Ací hi ha les meues idees, per les quals no intente donar a conèixer les coses, sinó a mi mateix», ens diu Montaigne en la brillant traducció de Vicent Alonso.

Ara bé, si l'assaig naix amb l'autor dels *Essais* en el context de l'humanisme, es desenvolupa amb l'obra dels il·lustrats, com ens recorda Francesc-Marc Álvaro quan evoca Voltaire. Si som capaços d'obviar per un moment les *Confessions* de Rousseau, per exemple, coincidirem a afirmar que la Il·lustració com a moviment practicà l'assaig —el pensament

en general— amb la voluntat de remoure les consciències i construir una nova identitat social, basada en uns valors que transcendien la crisi de l'Antic Règim i que encara es projecten. Aquesta vigència, tanmateix, no invalida el fet que en la modernitat líquida que, segons Zygmunt Bauman, caracteritza el nostre temps, es produïska una crisi identitària, un transvasament de responsabilitats pel qual «les institucions socials esperen amb deler poder traspasar a la iniciativa individual la molèstia que representen les definicions i les identitats». No és casualitat, doncs, que en el tombant dels segles XX i XXI, en el qual tant s'ha parlat de la fi de les ideologies, certs discursos hagen postulat la frustració diguem-ne històrica de la Il·lustració. Si això és veritat, l'assaig, en la tradició que ve de Montaigne i que passa per Voltaire, haurà fet fallida, com també la figura de l'intel·lectual que s'inscriu en aquesta mateixa genealogia.

Probablement Francesc-Marc Álvaro l'encerta quan diu que és difícil trobar, a hores d'ara, homes de lletres tan influents com ho van ser Émile Zola o Joan Maragall. Tanmateix, en cap moment posa en qüestió el valor de l'intel·lectual, i amb ell, de la tradició que reivindica i que nosaltres hem associat a l'assaig. Una tradició que es transforma —no havia deixat de fer-ho mai, ben mirat— i que s'adapta a un context cultural nou en què la globalització, de la mà de la comunicació digital, multiplica les fonts d'informació i els espais d'opinió, alhora que fragmenta el públic i distorsiona els referents. En un context així, l'assaig ofereix una escriptura que confia en ella mateixa gràcies al seu caràcter provisional i alhora reflexiu, conscient de les febleses del llenguatge, però convençuda que aquest és, malgrat tot, el millor instrument per a representar i comunicar la realitat. Una realitat individual i compartida, que demana a l'assagista un posicionament en relació als altres —a les idees dels altres. Ací, el seu paper es confon solidàriament amb el de

l'intel·lectual. Per això, en les famoses «Notes per a una introducció a l'estudi de Josep Pla», Joan Fuster reivindica que, en l'obra de l'autor d'*El quadern gris*, el «sentit de responsabilitat i de crítica s'afirma a cada moment».

Aquest sentit és fonamental per a la constitució de l'assaig actual en tant que exploració de la identitat en tot el seu abast. L'aportació del sociòleg Manuel Castells, que dedica el segon volum de *La era de la informació* a parlar del «poder de la identitat», demostra que, per molt que facen crisi, les identitats importen. I en la mesura que es tracta de nocions dinàmiques («processos de construcció de sentit»), l'assaig contribueix a generar discursos sobre la seua evolució, bé per a reforçar les «identitats legitimadores» (coincidentes amb les de les institucions dominants), bé per a donar suport a les «identitats de resistència» (oposades a les anteriors) o, al contrari, per a avançar en la creació d'«identitats projecte» (destinades a redefinir posicions col·lectives i transformar així tota l'estructura social).

L'assaig és un discurs literari que assumeix la necessitat d'argumentar al voltant d'aquestes posicions i comprometre-s'hi —insistisc— amb un cert sentit de responsabilitat i de crítica. Aquest sentit és una garantia de prudència i perspectiva i constitueix una crida a mantindre els fonaments del gènere. A més a més, ens hauria d'ajudar a diferenciar l'assaig d'altres formes afins, però que no s'hi han de confondre. A distingir-lo, per exemple, de la demagògia habitual de molts mitjans de comunicació. O a establir les fronteres amb la novel·la, a través dels diferents discursos sobre la ficció i el paper de l'autor i el narrador. Però sobretot ens hauria de guiar a l'hora de reivindicar l'especificitat de l'assaig en tant que gènere literari diferenciat, perquè només així aquest *sentit*, com els altres que el caracteritzen, podrà desplegar-se en tota la seua magnitud.

Dos eremites a Manhattan

E. L. Doctorow
Homer i Langley

Traducció de Maria Iniesta i Agulló
Edicions de 1984, Barcelona, 2011
204 pàgs.

El mite dels germans Collyer deu ser un dels més pintorescos —també un dels més sòrdids— de la bigarrada i populosa història de Nova York. Aquesta és la impressió, almenys, que es desprèn de la novel·la que els ha dedicat el fenomenal novel·lista nord-americà E. L. Doctorow (Nova York, 1931), autor de *Ragtime* i de *Billy Bathgate*, entre altres. L'obra es titula *Homer i Langley*, i és un retrat estrafolari i tendre de dos homes massa vulnerables o molt trastornats. Ara la podem gaudir en català en una traducció excel·lent de Maria Iniesta i Agulló.

Doctorow és expert a l'hora de construir ficcions a partir de fets reals. Aliè a qualsevol voluntat d'aconseguir una veracitat estricta, manipula el passat, ajusta la cronologia real a les necessitats novel·lesques i imagina personatges que determinen els destins de persones de carn i os. En altres paraules, reelabora la Història. ¿Per què? En una novel·la com *Ragtime*, per explorar-la sense traves i expressar-la millor. En una com *Homer i Langley* —més introspectiva, menys calidoscòpica—, per pouar-ne un sentit nou, més insòlit, però del tot plausible i convincent.

Nascuts a finals del XIX en el si d'una rica família novaïorquesa, els Collyer ho tenien tot per portar una vida benestant i respectable. El seu pare era un ginecòleg de renom que havia amassat una considerable fortuna, i la mare era una dona amorosa que llegia els clàssics grecs als seus dos fills petits. Per si calgués més brillantor al llinatge, es deia que els primers Collyer havien arribat als EUA en un vaixell procedent d'Anglaterra tot just una setmana després que el *Mayflower*. Quasi res. Com explica un article que va publicar la

revista *Time* pocs dies després de la seva mort, els Collyer havien estat educats per ser uns cavallers i uns erudits, per dur una vida previsiblement còmoda i moure's pel món amb desimboltura perfectament convencional.

Les coses, però, no van anar tal com estava previst. Després del divorci dels seus progenitors, els germans Homer i Langley es varen recloure en la seva espaiosa mansió del barri de Harlem i, excepte en furtives ocasions, ja no en varen sortir mai més. El que havia de ser una vida plàcida es convertí en un monument a l'excentricitat. Probables malalts pioners de la síndrome de Diògenes, començaren a col·leccionar tota mena d'andròmines: periòdics, pianos, un automòbil Ford T... Tot i els diners que tenien al banc, varen deixar de pagar els rebuts del gas, l'aigua, el telèfon i la llum. Quan l'any 1947 la policia va descobrir-ne els cadàvers —en descomposició, entaforats en racons impossibles—, la casa contenia 150 tones de deixalles, totes les habitacions estaven tan plenes de trastos que només s'hi podia circular a través d'estrets passadissos, i les rates hi campaven al seu aire.

Amb aquests materials, Doctorow ha fet una novel·la que funciona com un retrat de dues ànimes innocents —individualistes, espantades, solitàries i ingènues— que no se senten còmodes si no és girant l'esquena a tot el que succeeix més enllà del refugi on s'han aïllat. Els dels germans Collyer és, tanmateix, un refús *naïf*, pur en el sentit que no respon a cap teoria o doctrina —política o moral— sinó que obeeix a un impuls sense doble fons, quasi inconscient, irreprimible. Per fer evident aquesta puresa d'intencions, Doctorow fa que el narrador de la història sigui en Homer, el germà cec, el qual va explicant la pròpia vida —i la d'en Langley— a la vegada que va deixant constància dels grans esdeveniments del segle XX nord-americà: el gangsterisme i la Llei Seca, el jazz, la II Guerra Mundial, el Vietnam i el hippisme. Són uns esdeveniments, però, que cap dels dos germans mai no acaba d'entendre. Com si no anessin amb ells.

Homer i Langley està escrita en la prosa sempre precisa i brillant de Doctorow, i té la virtut de ser una novel·la que, més enllà del pintoresquisme mitològicament *freaky* del que s'hi explica, sorprèn i commou.

Pere Antoni Pons

Saber callar

Herman Koch
El sopar

Ara Llibres, Barcelona, 2010
256 pàgs.

Deia Simone de Beauvoir que el més important entre una parella és saber callar, saber callar a temps. Lorrie Moore en diria «conformar-se amb no saber-ho tot». De silencis i secrets no revelats, de veritats silenciades, de mentides, i de famílies que, com digué Tolstói en veu d'Anna Karenina, són felices perquè s'assemblen entre elles, parla la darrera novel·la de Herman Koch (1953), un escriptor d'anomenada als Països Baixos.

Cada família desgraciada ofereix un aspecte peculiar. Gran veritat la del senyor Tolstói, aquella sobre tots els colors i sabors de la desgràcia, a la qual Koch afegeix: «Si hagués de donar una definició de felicitat, diria el següent: la felicitat té prou amb ella mateixa, no necessita testimonis, per això, les famílies desgraciades, i sobretot els matrimonis desgraciats, mai no poden estar sols (...) La desgràcia no suporta el silenci, sobretot els silencis incòmodes que es produeixen en la intimitat».

Per això l'escenari on transcorre la novel·la és un lloc públic, i no qualsevol, sinó un restaurant modern i exclusiu, caríssim, d'aquells que no reserven taula a gent «normal», dels que serveixen plats mig buits. El restaurant és un lloc escollit on s'esmuny la intimitat, on les mirades ens aguaiten, on cal guardar les formes, i per tant, on la tensió del drama augmenta a mesura que avança la nit i pren cos la novel·la.

A ritme de sopar —ja ho diu el títol— el lector recorre des de l'aperitiu fins a la propina totes les passes i rituals d'una vetlada íntima entre dos matrimonis que, si bé els sobren raons per mostrar-se infeliços, també dilapiden sagacitat i falta d'escrúpols per aconseguir empaperar d'oblit l'escàndol familiar que podria dur-los a la ruïna en tots els sentits.

L'escàndol està inspirat en fets reals: l'assassinat d'una indigent a un caixer automàtic a Barcelona en 2005, sucés que l'escriptor —que llavors vivia a Espanya— va viure de prop. Ja poden imaginar el rerefons del relat.

A grans trets, tot ocorre en una nit durant un sopar, entre plat i plat, entre les impertinències del *maître*, dignes de llocs com aquest, i entre missatges de mòbils i farses. La història —plantejada així— té molta força, és ben punyent, i deixa entreveure la destresa amb què Koch es belluga entre el present del restaurant i els moments del passat dels protagonistes. Són pinzellades claus que ens mostren el personatge en tota la seua dimensió patològica, fins a tal punt que la violència i la pèrdua d'autocontrol penetren en la lectura i costa desempallegar-se'n. Ha creat quatre personatges que s'hi desafien amb un impacte visual gens menyspreable, alhora que repassen amb cruïra i ironia la societat de les desigualtats i de la hipocresia en què vivim, una societat que no vol veure per tal de no sentir, i que el novel·lista holandès retrata sense contemplacions i amb subtils humorístiques.

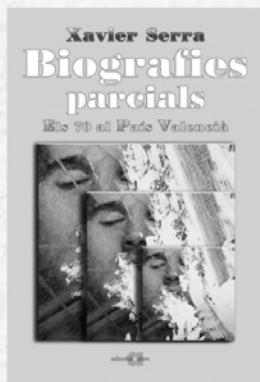
Des d'un començament, despulla la psicologia dels quatre protagonistes. Entre gestos i mirades, el que diuen i el que callen, hi ha un moviment d'intencions i d'actituds que els deixa tots sols davant del perill. I quin perill és aquest?

Doncs mostrar-se tal com són, lleugerament menyspreables. Però... Per què menyspreables? Doncs perquè encobreixen un crim comés pels seus fills. Però ben mirat... Què hauríem fet nosaltres? Qui està lliure d'un xantatge emocional en mans d'aquesta tribu «sagrada» anomenada família, aquesta tribu amb les seues pròpies lleis morals que tant descarna, tant demana i tant dona.

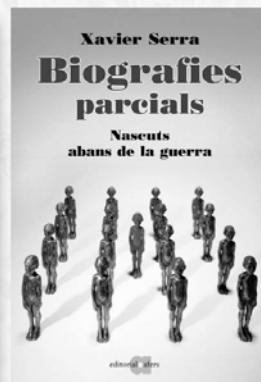
«No cal saber-ho tot de l'altre. Afortunadament els secrets no destorben», diu Koch en *El sopar*. I allà estan els dos matrimonis, asseguts al voltant d'una taula per parlar dels fills i prendre'n una decisió. Cap dels comensals s'atreveix a esgrimir innocència, decidits com estan a no escatimar en mitjans i camins per tal d'aconseguir el seu objectiu: seguir sent una família feliç capaç de «sobreviure al naufragi. No vull dir que després siguin més feliços que abans, però tampoc no ho seran menys».

Lourdes Toledo

editorial afers

Xavier SERRA
Biografies parcials
Els 70 al País Valencià
220 pp.

Xavier SERRA
Biografies parcials
Nascuts abans de la guerra
220 pp.

Francesc PÉREZ I MORAGÓN
Himnes i paraules
Misèries de la transició valenciana
164 pp.

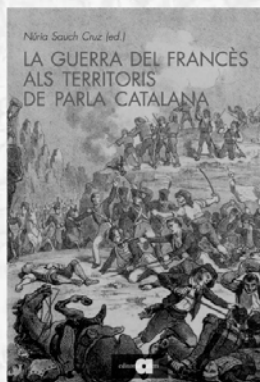
Faust RIPOLL
Valencianistes en la postguerra
(1939-1951)
Estratègies de supervivència
i de reproducció cultural
318 pp.

Josep Lluís MARTÍN I BERBOIS
Joventut Nacionalista de Catalunya
Escola de patriotes
432 pp.

Vicent FLOR
Noves glòries a Espanya
Anticatalanisme i identitat valenciana
382 pp.

Núria SAUCH CRUZ (ed.)
La guerra del Francès als territoris de parla catalana
564 pp.

Afers 67
Transició política i qüestió nacional al País Valencià
260 pp.

Antoni GÓMEZ
Eros és l'escriptura
La literatura com a estimulant vital
224 pp.

Informació i subscripcions: Editorial Afers, s.l. / Apartat de Correus 267
46470 Catarroja (País Valencià) / tel. 961 26 93 94
E-mail: afers@editorialafers.cat / <http://www.editorialafers.cat>

Fullejant les pàgines 251-260 d'aquest llibre, la Bibliografia de les publicacions estudiades i aprofitades per l'autor, ens adonem que a l'*Espill*, tot i la seva fama i importància, no s'ha dedicat fins ara cap monografia de l'extensió, profunditat i utilitat, del llibre de Guia. Les edicions i traduccions sí que tenen més pàgines —i, per cert, formen la base del llibre ressenyat ací— però totes són millorables. El primer capítol, «Introducció a l'*Espill*», pàgs. 15-44, comença amb un sumari del contingut de l'obra estudiada, descripcions del manuscrit únic (que no revela el nom de l'autor) i de la seva edició prínceps de l'any 1531 (la portada de la qual vol fer creure al comprador que aquest «Llibre de consells», que atribueix al mestre «Jaume Roig, oncle de Baltasar Bou, senyor de Callosa» (afegitó del tot fals, però divulgat per una dotzena d'erudits moderns, veg. p. 25, nota 14). Segueixen descripcions de les setze edicions posteriors, sobretot de la sisena, de Roc Chabàs, del 1905, crítica i anotada, i de la vuitena, de Ramon Miquel i Planas, text del 1929, aparat crític i notes del 1950. Aquest benemèrit editor publicà després una traducció en prosa catalana i una versió castellana. Des del 2000 es pot llegir a l'internet la transcripció del manuscrit establerta per Antònia Carré, edició digital que permet búsquedes electròniques, un gran progrés, degudament agraït per Guia en la nota 17. L'edició de Carré s'havia publicat en paper ja el 1994, amb una reedició, augmentada amb comentaris i una versió catalana, del 2006.

Novetats sobre una obra inexhaurible per impulsar nous estudis

Josep Guia i Marín
Ficció i realitat a l'Espill.
Una perspectiva fraseològica i documental
 PUV, València, 2010
 260 pàgs.

La lectura atenta de totes aquestes edicions, més l'estudi de les fonts de l'*Espill*, descrites en el cap. 2, pàgs. 45-167, aplicant-hi el mètode de les concordances fràsiques, més segur per determinar dependències intertextuals que l'observació de coincidències merament temàtiques i lèxiques, permet a Guia oferir en el cap. 5, pàgs. 231-244, una trentena de correccions convincents de lectures del manuscrit i d'interpretacions.

És el *Cartoixà*, la traducció de la *Vita Christi* del cartoixà Ludolf, encara no disponible en una edició moderna, ni en paper ni digitalitzada, que més materials va donar a Guia per demostrar

la utilitat del seu mètode i per poder constatar que «és realment extraordinari que hi haja tants motius comuns entre lo *Cartoixà*, una Vida de Crist en prosa llatina, i l'*Espill*, una sàtira misògina-eròtica en versos vulgars» (p. 166). El lector atent de les pàgs. 70-167 del llibre acabarà declarant-se d'acord amb Roc Chabàs en considerar l'erudició de l'autor de l'*Espill* en matèries bíbliques i teològiques «pasmosa», i amb la demostració de Guia que gairebé tota aquesta erudició ja es troba en lo *Cartoixà* (p. 237). I també té raó quan suggereix que aquestes interdependències permeten corregir en molts llocs les edicions, anotacions i traduccions de l'*Espill*. Presenta molts exemples d'això, detalladament en el cap. 2, pàgs. 45-168, sumàriament al cap. 5, pàgs. 231-250.

En els capítols 3 i 4, pàgs. 169-230, Guia deixa la fraseologia i procedeix com un historiador, tractant sistemàticament totes les dades, internes i externes, del text que estudia. I així va descobrint mantes incoherències temporals o anacronismes entre el temps de la vida novel·litzada del protagonista de l'*Espill* i determinats fets històrics mencionats a l'obra de ficció, i constata que certes indicacions del text han estat acceptades per editors i comentadors erròniament com a detalls històrics o geogràfics reals. Per exemple que durant l'estada imaginada del protagonista a París no hi va haver cap «delfí», i els ciutadans no hi vivien gens ni mica «sense divís, bandositats ni bregues». Quant a la dot de la primera muller del

Novetats

Una obra plena d'enigmes que convida a redescobrir Màrius Serra com a narrador

Una persecució frenètica i divertida per diferents ciutats turístiques de la Mediterrània

Parker s'enfronta a uns contrabandistes amb una matèria desconeguda i terrorífica

Trenta anys després de *Les bruixes d'Eastwick*, Updike ens ofereix una seqüela deliciosa i sinistra

25 anys
 edicions
 bromera

metge Roig, allà pel 1399, segurament no havia estat avaluada en «timbres nous», moneda introduïda més tard (p. 197, nota 20).

També el cap. 4, «Dades per a la datació real de *l'Espill*» (pags. 209-230) té com a premissa que no cal «barrejar indicacions del món de la ficció amb dades reals», feblesa que havia conduït a la creença que *l'Espill* hagi estat escrit per Jaume Roig l'any 1460 a Callosa. Guia es concentra en set àrees de coneixements de l'autor valencià impossibles de tenir en aquell any: Coneixements dels procediments dels impressors, actius a València des del 1474; de la presència allà d'esclaus canaris, documentats des del 1489; de la introducció en el joc d'escacs, cap al 1476, de la peça de la dama, la «dona» del vers 997 que ret «escac i mat» al vell protagonista; de certs canvis en l'administració de l'hospital d'en Clapes fets entre el 1471 i 1476; de la traducció que va fer Joan Roís de Corella de la *Vita Christi* del cartoixà Ludolf (basant-se, sembla, en l'edició de Nuremberg 1478) mencionant-hi, com a rei d'Aragó, Ferrando, qui no ho era abans del 1479; de l'ambient a la València a la fi del segle quinze, propici a la creació d'obres de poesia satírica-eròtica. Ja Ramon i Planas havia observat que *l'Espill* i *Lo procés de les olives* són «filles d'una inspiració satírica anàlega», i Guia, el 1999, demostrà en el seu estudi «Enigmes literàries» que per les seves concordances temàtiques i lingüístiques *l'Espill* també

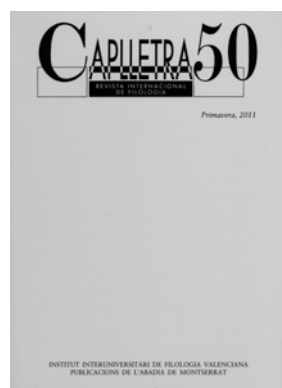
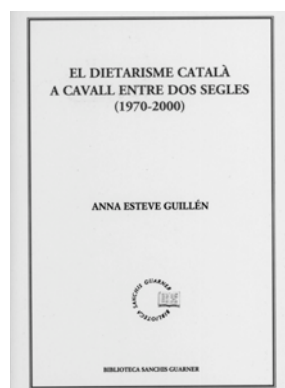
forma 'família' amb el *Col·loqui de dames* (del 1493) i amb *Lo somni* de Joan Joan (del 1497). En total, prou observacions per suggerir que *l'Espill* fou escrit més aviat cap al 1480 que no l'any 1460.

La monografia de Guia conta 260 pàgines. L'autor hi ofereix una quantitat més o menys igual de suggerències de millores en la transcripció del *l'Espill* i en la comprensió del text i del seu rerefons i context històric i cultural. No totes convenceran tots els lectors al primer cop d'ull. Guia mateix sap, segons diu a l'Epíleg, p. 249s., que «*l'Espill* sempre es resistirà a ser completament entès», i no pretén haver dit la darrera paraula; però espera, sense voler fugir de controvèrsies, que el seu llibre contribuirà a impulsar nous estudis, sempre que es facin a partir de bases acadèmiques i amb rigor metodològic».

Una d'aquestes controvèrsies ja ve de lluny. Ja a l'editor Chabàs li vingueren «sospechas de que alguien haya ayudado al metge Roig en la parte teológica y escriturària de *l'Espill*» (ed. 1905, pags. 367 i 420), i Miquel i Planas es sentia temptat de concloure «que l'autor d'aquest poema era un teòlech» (ed. 1929). A Guia li «cria poderosament l'atenció» l'absència en l'inventari dels béns deixats pel metge Roig al morir el 1478 de llibres en teologia, fins i tot de la Bíblia, i de papers relacionables amb *l'Espill* (p. 250), però no creu que calgui pensar, com Chabàs, en dos autors, un poeta satíric i un teòleg, «perquè *l'Espill* és una obra pregona-ment unitària, en concepció, desenvolupament, estil i contingut... Escrit per un escriptor posseïdor d'una vasta enciclopèdia de coneixements humanístics i en teologia. Com ja Miquel i Planas, Guia tampoc no avança un nom per aquest autor únic de l'obra extraordinària, però espera que aquesta «torne a l'actualitat, si més no per a tots els qui no voldran ignorar deliberadament les noves aportacions» (p. 11). L'autor de *Ficció i realitat a l'Espill*, pulcrament editat per la Universitat de València (dos o tres errors tipogràfics seran deguts a l'autor: p. 20, llatí *est*, per *es*, p. 44 Boethne per Boehne) convida en la Presentació del seu llibre els lectors «a conèixer una mica més *l'Espill*, a gaudir-ne i a parlar-ne» (p. 11). És d'esperar que aquesta invitació serà acceptada per filòlegs i historiadors de la literatura (valenciana, catalana, i universal). Pel moment, em temo, el gran públic seguirà amb dificultats de «fruir» de la lectura de més de tan sols d'alguns extrets relativament fàcils de *l'Espill*. Però aprofitant els materials oferts per Guia es podrà, i deurà, fer-ne una nova edició, corregida i anotada, base de noves prosificacions i traduccions, més fidels a l'original, amb introduccions que duren els lectors a l'autor amb més rigor històric. I esperem que entre aquests nous lectors es trobarà algun geni que sabrà refer *l'Espill* en valencià modern, en versos, ritmes i rimes, que permetran a tots entendre correctament l'obra mestra, quant a contingut, esperit i intenció.

INSTITUT INTERUNIVERSITARI DE FILOLOGIA VALENCIANA

El dietarisme català a cavall entre dos segles (1970-2000)
Anna Esteve Guillén

VINTI-CINC ANYS D'UNA
REVISTA CAPDAVANTERA DE
LA FILOLOGIA CATALANA

Caplletra 50
Primavera 2011

Sense ser un lector voraç de poesia, sí que puc dir que des que vaig començar a aprendre a posar lletra a una melodia per convertir-la en cançó, l'he sentit com la forma d'art més pròxima després de la música. Poesia i música van agafades de la mà quan tractem d'expressar aquelles emocions en què l'anàlisi i exposició mitjançant la raó no n'és suficient. Més sovint que no, el nostre ego és poc més que això: una cruïlla d'emocions determinades per la nostra manera de veure i entendre el món que, al seu torn, ve donada per la biografia personal de cadascú. La cançó en aquest sentit, aglutina els dos vessants expressius de manera màgica, quan hom hi posa tota la intenció. Al meu parer és clar que un autor de cançons pot fer poesia quan escriu les seves lletres i un poeta escriu allò que més s'aproxima a l'abstracció de la música, sobretot quan fa servir tota la musicalitat del llenguatge literari. Així, el matrimoni d'aquestes dues maneres d'expressió és durador i sòlid. Quan escric una lletra de cançó, pose tota la intenció a aprofitar al màxim la musicalitat intrínseca del llenguatge per tal que aporte aquesta qualitat al conjunt en què s'hi integra, més enllà del significat. Sovint, el problema més greu que es presenta és el de com aconseguir un llenguatge pròxim i a la vegada ric en recursos, en un context oral d'empobriment lingüístic, de menyspreu, de manca d'estima i de formació en la llengua que parla el poble en el que visc.

El caire popular de la cançó i els mitjans pels quals es transmet, la converteixen en un important vehicle d'enllaç entre els poetes i el públic. En aquest sentit, la iniciativa creada des del celler Vall Llach, amb el premi Miquel Martí i Pol per a poemes musicats, és un pas endavant pel que fa a la divulgació de l'obra de tota mena d'autors. Enguany es complia la tercera edició, que vaig tindre l'honor de guanyar *ex-aequo* amb Joan Manuel Galeas. El valor crematístic del primer premi és tot un estímul però, no ho és tot: al darrere, més que premiar el millor tema segons el jurat, hi ha la intenció de donar a conèixer creadors tapats per circumstàncies desfavorables —els poetes sempre ho estan. Amb aquest objecte s'edita un disc del certamen corresponent acompanyat d'un llibret amb presentacions dels

Diàlegs inacabats: música, literatura oral i projecció

Poesia i música

cantaires i dels poetes musicats, que posteriorment es fa arribar a les escoles. Al cap darrere figura en Lluís Llach, que amb la seva presència simbòlica i mediàtica dóna més importància a tot plegat.

En un altre pla, més enllà dels benintencionats intents de crear escenes comercialment viables, la realitat sempre és complicada. Ací i ara, crear literatura escrita o cantada en la llengua que es parla, quan aquesta és el català, és agafar un compromís que, donades les circumstàncies, em sembla no sols molt respectable d'entrada, sinó també suficient. M'explique: a terra nostra el que el creador es trobarà amb molta probabilitat és la indiferència dels seus veïns, una manca de reacció al missatge que s'envia, com si el diàleg que hom proposa des del fet artístic es produïra només a una banda. De la manca de complicitat dels mitjans, amb RTVV com a exemple més dolorós no en diré res ara. Parle ací, del poble valencianoparlant i no d'institucions més o menys arri-

mades a la cultura, d'eixa massa que, amb altres sentiments i coneixements —una relació alimentada a dues bandes— per la llengua que empra a diari podria canviar el panorama de cap a peus.

Per altra banda, el nacionalisme polític sovint mira de posar la figura del creador al servei de la causa política. Em sembla que en molts casos l'entusiasme dels que posen en pràctica aquesta empresa és diametralment oposat als resultats que aconsegueixen. U pot molt bé adonar-se'n de la irracionalitat de gairebé tots els aspectes que envolten la vida de la nostra llengua, prendre-hi partit a l'hora de crear i mantenir aquest compromís al llarg de la seva obra, sense haver de fer proselitisme de per vida. És el meu cas, supose que el cas d'altres també. La solemnitat de qualsevol tipus m'incomoda terriblement. En aquest context, un dels preus de la llibertat de triar és de nou la indiferència, ara la dels que consideren el fet polític molt per damunt de l'artístic. Ocorre que els símbols potser són cosa molt estimada pel nacionalisme. I la llengua és clar, pertany a tothom. Per això, qui la fa servir per a crear mostra una actitud sens dubte positiva que aspira a superar els entrebancs de la situació socio-cultural, tant com puguen aspirar altres per diferents mitjans.

A Catalunya aquesta situació ha quedat superada amb una nova escena musical els membres de la qual, ens agrada més o menys, es presenten premeditadament despolititzats. Hom podrà argumentar que això és un dels signes dels temps que corren. Hi ha qui a pesar de l'indubtable èxit d'un bon grapat de grups i solistes, es queixa amargament i els critica per ser només «pur entreteniment» —el contrari de l'entreteniment no serà l'avorriment? Tanmateix, tampoc no deixa de ser cert que, com deia un personatge de la novel·la *El Roig i El Negre* d'Stendhal, «la política és una pedra lligada al coll de la literatura». És i ha estat, afegiria jo. Per tant, qualsevol temps passat no fou millor.

A mi em sembla que si es tracta d'incrementar l'ús i el prestigi d'una llengua qualsevol aspecte és important, des dels més comercials o populars fins a les propostes més minoritàries o elitistes.

Ja fa molts anys que el rock en la nostra llengua pren part en la partida cultural i lingüística que vivim, i patim, al País Valencià. Una partida en la qual hem batallat colze a colze centenars de grups de música i milers de persones anònimes amb un resultat sorprenent: la consolidació d'una escena diversa i potent que és capaç d'enganxar a milers de joves d'aquest país davant el boicot institucional i la competència de les potents indústries culturals alienes que ens colpegen diàriament. Però, quines han estat les claus que han generat aquest panorama? En quines circumstàncies s'ha desenvolupat? En aquestes línies tractaré d'explicar, a mode d'exemple, la nostra experiència i posar-la en relació amb el context i les inquietuds que motivaren que una colla d'adolescents com nosaltres triàrem la música i la llengua pròpia com a arma i identitat.

Nosaltres vam començar a tocar l'any 1993. Eren els primers anys en què el regnat del Partit Popular s'assentava al país i l'escena de la música en català que havia sobreviscut a l'anomenada Transició política al País Valencià era ben delicada. L'efervescència d'idees i cançons que havien acompanyat els anys setanta i principis dels vuitanta s'havien difuminat després de les frustracions i les renúncies de la Batalla de València. Tot i així, una de les victòries que s'aconseguien, la que permeté l'aprovació de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià, quallà en l'esclat arreu del país d'una generació educada, per primera vegada en la història, en la nostra llengua. Una generació, per tant, que començaria a alliberar-se dels prejudicis cap a la llengua i cultura pròpies i que aviat demanaria renovar la manera de posar en pràctica el discurs nacionalista gestat sota la foscor del franquisme. Una generació, també, que s'enfrontaria a la crisi del model social nascut de les cendres d'aquell règim així com als reptes i les amenaces d'una globalització que, juntament amb l'aparició de les noves tecnologies, suposaria una revolució en l'àmbit de les cultures juvenils.

Fou aquest context el que facilità que molts de nosaltres ens sentírem atrets pels moviments contraculturals nascuts al continent europeu als anys seixanta i que van irrompre amb força al con-

Música, llengua i cultures juvenils

vuls estat espanyol postfranquista. Unes subcultures que ens captivaren pel seu caràcter transgressor i en les que la música, per la seua extraordinària capacitat comunicativa, esdevenia un element central d'un univers referencial que ens dotava d'identitat, alhora que ens ajudava a canalitzar les nostres inquietuds. En el nostre cas, una de les fonts més clara d'aquesta influència fou la de l'anomenat rock radical basc, i estatal, de finals dels vuitanta, on vam descobrir que la música es podia omplir amb una alta dosi de càrrega política. Al seu torn, l'eclosió al Principat de la primera formada de rock en català, a principis dels anys noranta, ens va demostrar que aquesta mescla es podia fer en la nostra llengua, sense complexos ni vergonyes. Una suma a la qual nosaltres li vam agregar, gairebé de manera involuntària, el substrat musical que havíem adquirit en aquells discos de vinil que corrien per casa de referents de la cançó com Ovidi Montllor o Raimon. Així com de la concepció mediterrània

de la música popular que significaven grups com Al Tall i que ens connectaven d'una manera molt íntima amb les nostres arrels.

És d'ací d'on naix Obrint Pas, d'aquesta confluència entre música, llengua i cultures juvenils que ens va amerar a nosaltres i a gran part d'aquelles primeres «línies en valencià». Una confluència que, com veurem, de seguida es transformaria en l'adopció d'un compromís davant la situació política del nostre país. I és que amb la música ens vam adonar que no estàvem sols, que érem molts arreu d'un País Valencià que se'ns negava però que se'ns va revelar quan vam pujar-nos al tren que ens va dur al nostre primer concert fora de casa. I era un país ple de joves com nosaltres, que parlaven la nostra llengua amb naturalitat i amb els qui compartíem gustos i ideologies però també aquella sensació tant valenciana de viure aïllats a les nostres comarques. I descobríem la Marina i el Vinalopó, l'Alcoià i la Vall d'Albaida, la Plana i Els Ports, i al·lucinàrem quan de sobte ens vam veure tocant en multitud de places de poble, submergits en aquella atmosfera tant optimista que es crea quan centenars de goles criden a l'uníson. «Cada cop som més» cridàvem amb aquella innocència pròpia de l'edat. Una innocència potser atrevida però que es recolzava en una multitud de col·lectius, entitats i casals que començaven a teixir una teranyina de resistència que va veure en la música una manera d'amplificar les lluites, descriminalitzar les idees i demostrar que podíem ser una cultura normal al nostre propi país.

Ha estat precisament aquesta teranyina de resistència la que, amb els anys, ha omplert el buit deixat per les institucions i els mitjans de comunicació públics i ha generat les sinergies necessàries que han permès que, mitjançant un boca a orel·la formidable alimentat pel boom de les xarxes socials, la nostra escena musical pugui gaudir d'un considerable reconeixement allà on més li cal: a les orelles dels adolescents d'avui. Unes noves fornades de joves que pateixen un context polític i cultural similar al que patírem nosaltres i que s'enfronten al gran interrogant que pesa sobre el futur de la nostra manera, encara minoritzada, encara menyspreada, de viure i entendre el món.

Recuperació d'un clàssic

Joaquim Folch i Torres
Últims escrits
Ed. Fundació Folch i Torres,
Palau-Solità i Plegamans, 2009
700 pàgs.

Una baula feble de l'edició actual en llengua catalana correspon al que podríem qualificar de clàssics moderns de l'artigrafia, és a dir aquelles obres que serien de referència obligada en qualsevol cultura occidental normalitzada i que han posat les bases discursives on s'ha assentat històricament el desenvolupament de la modernitat estètica als Països Catalans. Les causes d'aquest fet són diverses i responen tant a causes internes als estudis artístics, a llurs mancances i insuficiències, com a factors externs a la disciplina, des de condicionants d'ordre mercantil que provoquen la retracció editorial fins a la inexistència de polítiques públiques que afrontin seriosament la qüestió. I tot plegat agreujat per la situació minoritzada en què, ara com ara, s'ha de desenvolupar la dinàmica cultural al nostre país. Davant d'aquest estat de penúria, val la pena deixar constància de les iniciatives que ocupen amb eficiència i voluntarisme un terreny tan erm, com és el cas d'aquesta compilació de textos del crític, historiador i museògraf Joaquim Folch i Torres, un nom central en la construcció del projecte noucentista i alhora figura emblemàtica en la salvació i conservació de la pintura mural pirinenca i en la salvaguarda del patrimoni artístic durant la guerra civil.

L'edició i l'assaig introductor han anat a càrrec de l'estudiosa Mercè Vidal, que és la principal especialista sobre Folch i autora de diversos treballs fonamentals d'història i historiografia de l'art. El llibre aplega tots els articles que l'eminent artífex va publicar al setmanari *Destino*, de l'any 1952 a 1963, i que han estat traduïts

al català per l'escriptor Ramon Folch i Camarasa. S'ha de dir que la revista barcelonina va ser el mitjà que va fer possible el retorn de la presència pública de qui durant prop de vint anys havia estat director i responsable de la modernització dels museus d'art de Barcelona, fins que arran de la victòria feixista fou cessat com a funcionari, apartat de la seva feina i condemnat a la pena de dotze anys i un dia de reclusió temporal, commutada posteriorment per la de tres anys de presó menor. El recull ordena els articles des d'un punt de vista temàtic, que inclou apartats sota els epígrafs de Ciutat, Col·leccions i Col·leccionistes, Escultura antiga, moderna i contemporània, Historiografia, Museus, Patrimoni i Pintura antiga, moderna i contemporània. Com apunta la curadora, Folch va intentar tant enllaçar amb una història interrompuda per l'ordre totalitari mitjançant la rememoració de fets, situacions i personatges, com intervenir en l'escena cultural de l'època, sigui qüestionant accions urbanístiques del consistori municipal o lamentant les descurances vers les infraestructures museístiques barcelonines.

Entre els aspectes més interessants dels escrits de Folch, voldria destacar un doble vessant deutor del punt de vista adoptat i que es podria emparentar amb l'egohistòria, en tant que el propi autor, per les seves vivències privilegiades, esdevé una font d'informació vàlida. Cal esmentar, a més, la seva voluntat de no limitar-se a la memòria, «no em baso només en records personals», afirma, sinó també «en papers escrits que van quedar arxivats». I, d'altra banda, la seva particular posició en els fets contemplats, li permet fer-ne una mena d'intrahistòria, en què explicita les circumstàncies, els entorns relacionals o els condicionants contextuais, àdhuc les seves peripècies personals, que van rodejar determinats esdeveniments. Per exemple, totes les dades i informacions que dona sobre la manera com es van fer les col·leccions dels museus barcelonins en el moment que ell n'era responsable resulten d'una gran utilitat cara a una possible història social de l'art i el paper dels diferents agents involucrats en el fet artístic d'aquella època.

Narcís Selles

Per un vers, palpar l'absència

Mireia Lleó i Bertran
Per un vers
Témenos edicions, Barcelona, 2009
64 pàgs.

Per un vers, el sisè llibre de Mireia Lleó Bertran, s'inaugura amb dues cites que apunten cap als dos temes fonamentals d'un poemari reflexiu i vital: «La poesia no es pot explicar, és», d'Agustí Bartra, i «Entre ser poeta o simplement viure, hi ha una bella possibilitat, que és viure poèticament», de Joan Vinyoli. Poesia i vida s'entrecreuen per acarar la tràgica saviesa que recullen aquells versos de Miquel Martí i Pol que bé podrien també encapçalar el llibre: «Ara que saps que la mort no és morir-te / sinó que mori algú estimat».

La pròpia mort és una amenaça, però tan sols l'experimentem a través de la pèrdua de l'altre, que és morir-se, sí, però sense morir. Amb la desaparició de «la veu que sento com em parla, / l'amiga que eres tu» (22), l'autora descobreix que estar «tocats de mort» és reconèixer que «és a través dels altres que puc pensar el meu viure» (49). Lleó sap també que cap esdeveniment pot entendre's sense una història, és a dir, sense un relat. Potser per això ofereix aquest *Per un vers* amb la voluntat de superar la radicalitat del silenci que imposa la mort, de sacsejar-ne el que té d'inenarrable. I ho fa sense voler copsar-la, contenir-la ni interpretar-la, però sí desafiant-la amb la poesia com a arma de nostàlgia pel record. Perquè si la mort és inexplicable, l'única possibilitat d'abordar-la és a través de la poesia, que tampoc no es pot explicar sinó que és, com diu Bartra.

El resultat és un poemari intens capaç de «palpar l'absència» (22) d'un «oblit que tot ho esborra» (33) i donar compte del poder de la paraula poètica com a (re)creació «que venç els entrebancs, brogits diaris, / i s'alça: minaret en plena nit» (38). Amb *Per un vers*, la poeta atrapa «les paraules a ple vol»

Exercicis d'escriptura literària

Unai Siset

Subsòl

Edicions Bromera, Alzira, 2010

168 pàgs.

(15), capgira «el curs callat de l'aigua en ploure» (15) i reté el que ha marxat irremeiablement, aquells «moments intensos que són únics» (15). Escriu i amb l'escriptura recupera l'amiga que ha partit: «faré un foc amb les restes d'un poema, / que no se't glaci mai aquell somriure» (21). Aconsegueix, així, guanyar la partida, doblant-se i desdoblant-se en poemes —majoritàriament— mesurats tant en el llenguatge com en la mètrica (destaquen les sis sextines que tanquen el llibre i ens fan pensar en Marçal), i acompanyats de les il·lustracions de Carles Guitart que, si bé no són imprescindibles, se situen del costat dels versos sense treure'ls protagonisme.

El poemari proposa un camí que arrenca amb un «L'absència de tu va ressecant els dies» (39) i, pausadament, transcorre estacions, boscos i ombres cap a la llum i la claror d'un «sol rabiós» (26) que, en ocasions, fa albada en el/la lector/a: «L'estiu obre paisatges. / Comença llum, reneix l'onada blanca. / S'enlairen cants. Arriben els poemes» (27).

I arriben de la mà d'una editorial petita de Barcelona que publicava el seu primer llibre al 2007 i que es presenta al seu web com «una plataforma per persones que tenen coses a dir». El llibre de Lleó, juntament amb *El jardí i les hores*, d'Elias Mas i *Les ciutats ocasionals*, de Ricard Mirabete obrien la Col·lecció Càrmina de poesia al 2009. Els tres són autors amb una trajectòria considerable tot i que, possiblement, desconsiderada per una part de la crítica. Carles Cervelló (editor amb Jordi Rincón) els defineix com a «autors que ja porten força temps enmig de versos, amb obra publicada, i que mereixen ser més reconeguts i escoltats». És, sense cap mena de dubte, un motiu de celebració l'aposta de Témenos edicions per donar veu a autors i autores que mereixen més visibilitat segons criteris de qualitat (sempre personals), i que ho faci, a més, sense ferlos passar per concursos literaris, prescindint del reclam que aquests impliquen. Per poder alçar la copa i fer el brindis més rodó, calia esperar la publicació de poemes inèdits. I ho han fet, al 2010, amb *Un aclariment més*, d'Oscar Reina. Ara sí, el brindis. Perquè creixi el catàleg, per un i tots els versos.

Mireia Calafell

Un recull de narracions, escrites per set autors i publicades sota el pseudònim col·lectiu d'Unai Siset, que n'insinua —una i sis, set— la composició: Esperança Camps, Pasqual Alapont, Manuel Baixauli, Vicent Borràs, Alan Greus, Urbà Lozano i Vicent Usó. *Subsòl* és resultat d'un projecte iniciat l'abril de 2009 amb un correu electrònic anònim que els anima a participar en un joc literari, i es concreta definitivament amb la tria del motiu que propiciarà i servirà de nexa dels set relats: una foto de Peter Turnley presa l'any 1979 a l'interior d'un vagó de la línia quatre del metro de París. La imatge mostra un conjunt de persones anònimes, en una situació quotidiana i estàtica, i marca el repte de convertir-les en personatges literaris.

Un joc literari, en definitiva, que presenta dues cares oposades. Una —l'efímera— posa en funcionament elements paraliteraris que contribueixen a fer-ne parlar: la reunió de set noms importants de l'actual narrativa en català, la incògnita sobre la identitat de l'autor concret de cada conte, sobre els possibles punts de contacte o de dispersió entre arguments i estils narratius, etc. Uns elements que autors i editorial han promogut amb escreix, sobretot des d'internet. L'altra —l'essencial— té a veure amb la literatura en sentit estricta: amb allò que queda quan la bromera del producte baixa progressivament. En aquell moment, hi ha el perill de trobar-se amb un recull irregular, o repetitiu, o simplement insubstancial. O tot el contrari: amb una obra compacta, d'una qualitat mínima sostinguda i amb punts de connexió entre narracions més enllà de l'excusa inicial que les motiva.

L'ús que els relats fan de la imatge és

variatiu: des dels que l'empren simplement com a excusa, i en els quals pràcticament res no canviaria si se'n prescindís, fins aquells en què el moment que recull la instantània s'insereix en la història que expliquen. Aquells en què es fa explícita la necessitat d'escriure sobre la imatge —el primer i l'últim, bàsicament— o aquells altres en què s'obvia aquesta informació. El mateix ocorre amb els arguments: «Henri», per exemple, converteix el personatge anònim de la foto en Henri Giscard, fill de Valéry Giscard d'Estaing, i el fa participar d'un fet històric. En «Apunt sobre l'Etapa Cranial d'Oròfila Martí», en canvi, es reproduïx part de la biografia d'aquesta hipotètica arquitecta de Riola, per un narrador que elabora una obra anomenada *Genis desconeguts*. En «Jules», de la seua banda, s'explica una història de casualitats encadenades que arriben a obsessionar el protagonista fictici, i en les quals participa tangencialment un personatge real. O el cas de «Vitor», en què el viatge en metro li serveix per recordar, després d'una brutal detenció policial, la coneixença amb una jove veïna de l'edifici on treballa de porter.

El resultat de conjunt és fragmentari i necessàriament desigual. Per més que algun dels autors implicats haja dit que cal llegir *Subsòl* com una novel·la, això no és possible; perquè no s'hi explica una única història, ni tan sols si entenem aquesta com la suma de les diverses que s'hi narren, la suma no és possible. Perquè la fotografia no passa de ser això, un motiu per a fer un exercici literari i perquè hi haja un context comú en una majoria dels contes. El recurs possible de creuar històries pràcticament no s'ha explotat, i les picades d'ull al lector són mínimes, reduïdes bàsicament a l'esment fugaç d'algun personatge que ha aparegut en algun altre conte. Això, però, no és obstacle perquè l'obra funcione —i funcione bé— com el que és: un recull de contes d'autors diversos, i amb una qualitat literària que, amb diferències, manté el to suficient perquè el conjunt es pugui llegir amb plaer. Amb alguna caiguda —una, això sí, situada en un lloc especialment compromès— però també amb algun conte que destaca per la seua especial qualitat literària, i que podria perfectament formar part d'una antologia de la narrativa catalana actual.

Marguerite Duras (Gia Dinh, Indoxina 1914 - París 1996) és una escriptora i cineasta francesa l'obra de la qual, igual que altres escriptors nascuts a les excolònies que s'instal·len a París com Albert Camus o Amin Maalouf, beu clarament del seu passat en terres llunyanes. La seva infantesa no va ser fàcil. Òrfena de pare a set anys i amb una mare i un germà gran possessius, va passar penúries i va rebre maltractaments familiars en la Indoxina claustrada i racista dels anys 20, com explica sense ressentiment ni voluntat de jutjar-ho a *Quaderns de guerra* (2006). A 17 anys, un cop acabat el batxillerat, va deixar Indoxina per continuar els estudis a França on va viure la resta de la seva vida. Una de les coses que romanen del passat colonial a la seva obra és la presència del mar, que esdevé un espai de fugida, de salvació o de canvi. Els paisatges marítims, les travessies pels oceans i les atmosferes cosmopolites dels ports són recurrents a les seves obres. També en aquesta petita joia que acaba de ser traduïda al català, *Moderato cantabile* (1958), trobem la presència del mar com el fons llunyà i pertorbador davant del qual la narració transcorre.

El títol de *Moderato cantabile* fa referència al tempo musical de la sonatina que el fill de la protagonista toca a l'inici de l'obra, però el seu sentit sembla anar més enllà i assenyalar el ritme i la intensitat del text. Perquè, de fet, la lectura d'aquesta obra és com l'audició d'una sonata desconeguda que no poguéssim deixar d'escoltar captivats per la seva sensualitat i misteri, atrets per la forma en què es resoldrà el moviment final. La petita ciutat portuària és l'atmosfera asfixiant que aclapara Anne Desbaresdes. Té un fill de sis anys i viu consumida pel tedi, però el crit d'una dona que és assassinada amb un tret al cor per la seva parella en un cafè del moll li desperta una fascinació que la portarà cada dia a l'escenari del crim. Allà coneixerà un home que li anirà explicant detalls d'aquesta passió tràgica i, a poc a poc, a través de l'alcohol, de la llum del capvespre i del mateix misteri del crim passional, aquests dos desconeguts aniran unint-se fins al punt que la història del crim i la història que viuen ells dos es fondrà en un mateix desig de llibertat. No sabem gaire cosa d'ella ni dels altres, tot se'ns explica en petites dosis, en diàlegs breus que, per bé que no inclouen cap anàlisi psicolò-

Marguerite Duras: la passió de viure

gica, denoten una transcendència: la creença en un món sensual ideal, en un món ple de sentit semblant a la naturalesa musical.

El personatge central femení és el prototipus de dona passional i metafísica que pobla el corpus literari de Duras. S'assembla a altres heroïnes seves: l'Anne d'*El mariner de Gibraltar* (1952), l'actriu d'*Hiroshima mon amour* (1959) o la jove de *L'amant* (1984). En totes elles té una gran importància la mirada sobre els altres i la dels altres sobre elles com el lloc conflictiu on es forma la seva feminitat i desig. Totes aquestes dones es lliuren a una passió, àvides de novetat i de vida, lluny de les conveniències de la societat que les envolta. Aquesta femi-

nitat enigmàtica i rebel és pròpia de l'univers que recrea l'escriptora. És un món dens, ple d'un sentit propi. Quan Marguerite Duras acusa Jean-Paul Sartre o Roland Barthes de no haver escrit mai, de no haver-se afrontat mai a l'escriptura pura, de tenir intencions de segon ordre, dona a entendre fins a quin punt ella deixa la pell en els seus textos. I és que tota la seva obra, des de la més creativa fins a la més autobiogràfica —com ara *El dolor* (1985)—, conté una arrel tràgica. Dirà a Yan Andréa Steiner (1992): «escriure per a mi és com plorar»

La novel·la es desplega amb aquesta escriptura pura, ens capbussa en una narrativitat essencial. Embolcalla el lector amb el desig que li contini històries: «Parli'm», repeteix sovint la protagonista a l'home del cafè. La història del crim va entrant dins la relació d'aquests dos desconeguts i la transforma, i es rebla encara una volta més amb la interpretació de cada lector, atès que la història resta oberta. Els indicis sobre què passa queden emboirats, la complicitat entre els dos protagonistes brolla amb naturalitat i el lector queda impressionat per la implacable fatalitat amb què es desenvolupa la relació. Anne viu en una solitud immensa («Segons quins vespres no sé què fer amb mi mateixa»), beu molt («Si no beguéssim tant ¿no podria ser?») i no menja («té la boca resseca per una altra fam»). L'home del cafè deambula a la nit pel port, envolta la casa i els jardins d'ella embriagat pels seus silencis, per l'olor de les magnòlies en flor i la visió del mar. Tots dos es deixen arrossegat fins a una situació límit en un món aparentment immòbil i sense profunditat.

Però més enllà d'aquest estil que apuntem, probablement l'interès i la rodonesa d'aquesta obra, de la qual s'ha dit que és el millor llibre de Duras, resideix en la seva estructura. Al final del relat, cap dels misteris suscitats a l'inici del text no queda aclarit. Hem anat entrant a les palpentes en la vida de tots ells sense arribar a llevar-ne el misteri. Queda la llibertat del lector per moure's entre el suggeriment i el secretisme creats, el regust del vi excessiu i de la passió continguda i, sobretot, l'agradable lectura en la traducció de Maria Bohigas, que manté l'estil concís i poètic de les frases sense trencar mai la tensió de l'original.

Marguerite Duras
Moderato cantabile
Club editor / Edicions 1984
Barcelona, 2010
122 pàg.

Glòria Farrés

Literatures catalanes i gestos d'importació

Resulta francament empipadora la falta de connexions entre les literatures catalanes, i ho dic amb la consciència plena d'escriure-ho en aquesta revista que, des de València, es preocupa de totes elles amb constància remarcable. No faré un repàs ací d'altres revistes que se n'ocupen, que n'hi ha; penso més en la distribució i diàleg dels llibres, en la seva escassa interconnexió, per no dir nul·la, en les caixes de ressonància mediàtica que, finalment, fa que ens llegim poc els uns als altres, no ens coneguem gaire, i, sobretot, que el públic lector, petit o gran, estigui tan fragmentat com les mateixes literatures catalanes. De cada panorama literari se'n parla de manera aïllada, si se'n parla. I alhora persistim en la denominació «literatura catalana» que, la veritat, més aviat pareix hores d'ara un artifici dogmàtic i hipòcrita. Diria que fins els crítics i els estudiosos no troben la manera

d'encaixar la cosa amb una certa coherència. Millor seria parlar obertament entre nosaltres de literatures catalanes, de diferent procedència, de varietat lingüística, de temes i preocupacions, estils, modismes i autories plurals. ¿Serviria d'alguna cosa pràctica, ens organitzaria millor, ens llegiríem més, la trobada amb els lectors seria més intensa, més rica? No ho sé pas, però potser no estaria malament provar-ho, el més elemental senderi permet pensar que sí, que val la pena. De cara enfora, literatura catalana. Entre nosaltres, insisteixo, literatures catalanes.

Com no podia ser d'altra manera, les literatures catalanes s'han vist contagiades per l'efecte Barcelona. En aquesta ciutat, capital neuròtica de tantes coses, les escenes literàries en català i en castellà coneixen una separació radical, no es parlen. Fins al punt

que la cosa es resol més aviat amb una fugida endavant: amb gestos d'importació, de manera que del que més es parla és de llibres traduïts. Talla, Salomó, que la criatura no és meva!

Gestos d'importació que es repeteixen en l'àmbit de les nostres literatures. Esclar que la traducció m'és imprescindible com a lectora i com a escriptora i que, si no n'hi hagués o n'hi hagués poca, la reclamaria i molt. Ara: també veig que és un arma de tall doble, que amaga el poc cas que les literatures catalanes ens fem. Perquè no em digueu que no publiquem llibres interessants al costat de tantes traduccions que, siguem sincers, no tenim ni la més punyetera necessitat de llegir ni menys encara d'aplaudir. I que bé podrien ser traduïts a les llengües que amb tanta alegria importem, en paper o en *ebook*.

LEONARD MUNTANER, EDITOR

EDITORIAL

Reivindicació d'un patronat municipal de calls de la Ciutat de Mallorca. *Leonard Muntaner i Mariano*.

ESTUDIS

L'Almudaina, darrer refugi dels jueus del call de Mallorca (1931). *Gabriel Llopart Moragues* • L'ascendència de Cristòfor Colom i el judaisme. *Onofre Vaquer Bennàsar* • La cuina jueva a Mallorca. *Antoni Contreras Mas* • Varen ser xuetes els Segura? *Josep Segura i Salado* • La Paz, el casino de l'altra burgesia de Palma. *Josep M. Pomar Reynés* • «L'adéu del jueu», un poema de Ramon Picó i Campanar. *Margalida Tomàs* • La postcultura a partir de George Steiner. *François Rastier* • All! —Això no es diu!—. *Hélène Cixous* • Jueus i catalans. *Ferran J. Tarongí i Vilaseca*.

FONTS DOCUMENTALS

Clients i seients a les sinagogues medievals de la ciutat de Mallorca. *Gabriel Llopart Moragues* • Petició a dues «Il·lustres i Nobles perçonas» per exercir justícia en un plet entre xuetes (1721). *Eduard Pascual Ramos* • Els xuetes i la matrícula del mar (s. XVIII). *Ramon Codina Bonet*.

CIUTATS DEL JUDAISME

Mallorquins sense pàtria a Salònica. *Jesús García Martín*.

LA VEU DELS LECTORS

Sobre el memorial. *Ferran Tarongí i Vilaseca* • En la mort de l'arquitecte Rafael Pomar. *Josep M. Pomar Reynés*.

ACTIVITATS

Memòria de les activitats culturals d'Arca. Llegat Jueu. Juliol-desembre de 2006 • Memòria de les activitats organitzades per l'Institut de Relacions Culturals Balears-Israel • Activitats culturals d'altres institucions.

ARTS PLÀSTIQUES

Mònica Fuster entre empremtes de llum i so. *Carlos Jover* • Albert Pinya: l'incòmode mirall en què ens reconeixem. *Juan Luis Calbarro* • «La música i el III Reich». Eradicació i extermini dels músics jueus (crònica d'una exposició). *Josep Maria Muntaner i Pasqual*.

NOTES DE LECTURA

Ressenyes de les publicacions rebudes • Normes per a l'admissió d'originals.

LEONARD MUNTANER, EDITOR, C/ Joan Bauçà, 33 - 1r 07007 Palma (Mallorca) Tel. 971 25 64 05 · A/e: editorial@leonardmuntanereditor.cat
DISTRIBUCIÓ A BALEARS: PALMA DISTRIBUCIONS, C/ Dragonera, 17 - 07014 Palma (Mallorca) Tels. 971 28 94 21 · 971 45 06 12
DISTRIBUCIÓ A CATALUNYA: MIDAC LLIBRES, C/ Rois de Corella, 9 · 08205 Sabadell (Barcelona) Tel. 93 74 64 112 · Fax: 93 74 64 111
DISTRIBUCIÓ A VALÈNCIA I CASTELLÓ: GEA LLIBRES, Carrer G, nau 6 · 46394 Ribarroja del Turia (València) Tels. 96 166 52 56 · Fax: 96 166 52 49

MANUEL BAIXAULI

Foto: Francesc Vera

BIBLIOGRAFIA:

LLIBRES PUBLICATS

NOVEL·LA

Verso. Alzira: Edicions Bromera, 2002.

L'home manuscrit. Palma: Editorial Moll, 2007/ Barcelona: Edicions Proa, 2007.

NARRATIVA BREU

Espiral. Barcelona: Columna Edicions, 1998; Edicions Proa, 2010.

LLIBRES COL·LECTIUS

Subsòl. Alzira: Edicions Bromera, 2010.

Tombes i lletres. La Bisbal d'Empordà: Editorial Sidillà, 2011.

PREMIS

Premi Ciutat de Badalona (1998): *Espiral*.

Premi de Novel·la Ciutat d'Alzira (2001): *Verso*.

Premi Mallorca de Narrativa (2006): *L'home manuscrit*.

Premi Salambó de Narrativa (2007): *L'home manuscrit*.

Premi Biennal de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana 2006-07 (2007): *L'home manuscrit*.

Premi Nacional de la Crítica Catalana de narrativa (2007): *L'home manuscrit*.

Premi de la Crítica dels Escriptors Valencians (2008): *L'home manuscrit*.

Premi QWERTY de Narrativa en català (2008): *L'home manuscrit*.

Escriure, per a mi, és perdre'm al bosc. Sense plànol, sense brúixola, guiat, només, per la intuïció. Puntualitze això del plànol i la brúixola: abans de començar un llibre, faig un esquema i prenc notes. A les quatre pàgines de text, però, l'esquema i les notes van al fem; han caducat, i he de continuar a cegues, o, com qui avança de nit, veient només els pocs metres que il·lumina la llanterna.

Per què caduca, l'esquema? Perquè el text està viu: es regeix per lleis internes que desconec i pels seus personatges, que defugen, tant com poden, el meu influx.

Com els trie, els personatges? Entre els individus vius o morts —tant fa— que he conegut, faig un càsting. El xofer de l'autobús que em dugué d'adolescent a Itàlia —on deu ser, ara?—, un amic de casino del meu pare, la fornera del cantó..., esdevenen, sense saber-ho, actors de la meua història.

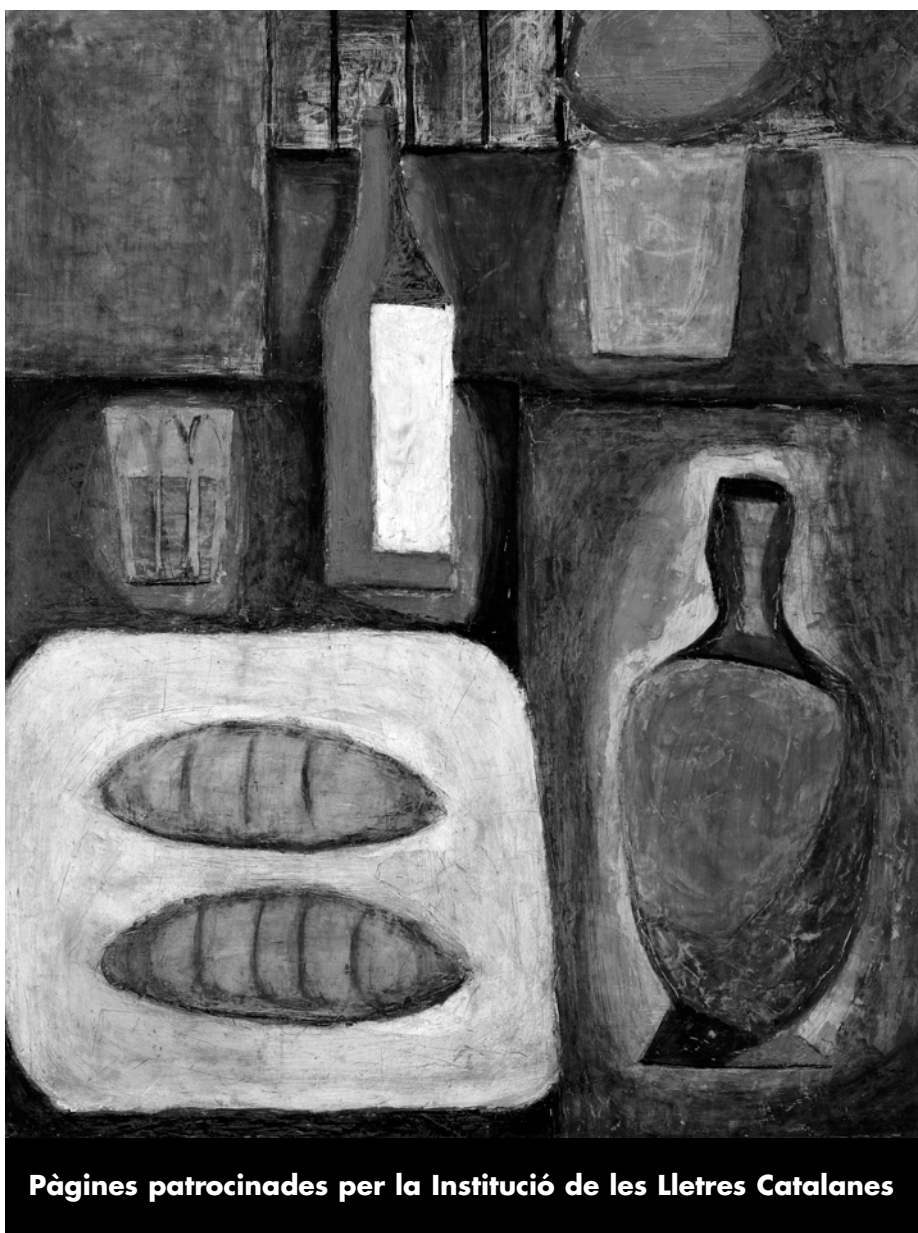
Escriure, al principi, m'és dolorós; és quan tinc una primera versió del text que comence a trobar-me a gust, i és a partir de la tercera que disfrute. Quan la reescriptura ja no m'engresca, done el llibre per acabat.

No em documente, a penes; confie en la imaginació i en la memòria. M'és fàcil, imaginar. Cada nit improvise als meus fills un conte diferent, sovint amb els personatges o la posta en escena que ells demanen, com si els contes suraren dins el fosc dormitori i jo em limitara a verbalitzar-los.

Crec que la ficció és el que més ens acosta a la veritat. Si n'exceptuem la semblança, no té límits.

Hi ha qui diu que faig literatura fantàstica, però jo sempre escric sobre la realitat, sobre la vida, que, tal com la veig, és un bosc per on avancem a cegues, sense plànol ni brúixola, guiats, només, per la intuïció.

M. Baixauli

Pàgines patrocinades per la Institució de les Lletres Catalanes

Sense pou no hi ha literatura

Quan el protagonista de *L'home manuscrit* descobreix que la seua grafomania, plasmada en un dietari, estava generant una quantitat desmesurada de paper de dubtosa qualitat, decideix, lúcidament, deixar d'escriure res de nou i convertir-se en reescriptor: retornar incansablement sobre allò escrit per a destil·lar-ne l'essència. No resulta gens difícil establir-hi paral·lelismes amb l'obra literària de Manuel Baixauli. És aquest esperit perfeccionista, tan poc freqüent en les nostres lletres, el que ha fet que, malgrat la brevetat de la seua obra —sols tres llibres publicats fins ara— ocupe un lloc preeminent entre els narradors actuals. Amb aquest curt bagatge, Baixauli ha aconseguit, això que resulta tan difícil en un escriptor: bastir un univers personal, reconeixible tant per les dèries recurrents com per l'estil pulcre i precís amb què les trasllada al paper. Aquest particular món narratiu tingué una primera plasmació a *Espiral*, guanyadora del Ciutat de Badalona el 1998. Aleshores, aquesta obra va passar poc menys que desapercibuda per a la major part de la crítica i lectors. Cosa normal, d'altra banda, en el nostre desballestat sistema literari: en tractar-se d'un autor desconegut, i amb l'agreujant de la procedència valenciana, a penes si se'n van fer ressò els cronistes del Principat, i escadusserament els del País Valencià. Per sort, l'aclaparador èxit de *L'home manuscrit* arran de la consecució del premi Mallorca, promogué la seua reescriptura i la nova i exitosa publicació el 2009. En la versió original ja trobàvem, però, les línies mestres del món narratiu de Baixauli. Tot llegint les seues pàgines ens endinsem en un espai enrarit, familiar i estrany alhora, que ens interroga sinistrament. Un univers on els personatges morts o recordats conviuen amb el viu, on la realitat es confon amb la seua representació artística o mental. De tot açò es pot deduir fàcilment la tirada filosòfica de molts dels seus relats, que sovint provoquen

estimulants curtcircuits en les maneres convencionals amb què el pensament lògic construeix allò que anomenem realitat. Són contes que reflexionen i ens fan reflexionar sobre la condició humana, sobre l'absurd existencial o sobre les màscares de la identitat. Tot sovint Baixauli adopta la forma del microrelat. És aquest un subgènere de la narrativa breu —el més extrem— de gran exigència, que requereix una tensió estilística i un domini del temps narratiu màxims. Tot hi ha d'encaixar —i encaixa— com en un mecanisme de rellotgeria. Els elements decoratius, descriptius o psicològics hi són sistemàticament bandejats, fiant el pes del relat a l'exposició despulada del conflicte argumental, que tot sovint es carrega de ressonàncies metafísiques: la mort, l'atzar, el destí en són aleshores els temes predilectes, com ho seran també a les novel·les posteriors: *Verso* (2002) i *L'home manuscrit* (2007). Pel que fa a la primera, guanyadora del Ciutat d'Alzira, la seua particular «exploració de l'ombra» adquireix uns perfils més definits. Obligat pel format novel·lesc, ordeix una trama més extensa, on realitat i deliri es barregen perillosament. La fantasmal organització en què es veu embolicat el protagonista, l'atracció pels mons amagats, pels espais abandonats o funeraris, perllonguen la tendència a elaborar faules filosòfiques i la fascinació pel sinistre present a *Espiral*. Especialment important hi serà també un altre element present al recull de contes: el joc entre imaginació i realitat. En el cas de *Verso*, apareix lligat a l'escriptura d'un diari en què el pintor protagonista transfigura literàriament la seua experiència, tot afirmant la preeminència de l'imaginat sobre el viscut. Aquesta dimensió metaliterària adquirirà una plasmació òptima a la fins ara darrera novel·la, *L'home manuscrit*, en tant que la imaginació hi adquirirà, a més, capacitats redemptores. La línia central de *L'home manuscrit* la constitueix un tema clàssic de la literatura contemporània: el

procés d'iniciació d'un jove en el món de l'escriptura i de la vida —valga la redundància—, marcat per una sèrie de fites que en pauten l'aprenentatge. Cada fase vital és il·lustrada amb un relat, una mena de paràbola metafísica, que manté amb la narració principal inquietants connexions, que assoleixen el seu sentit últim en el pirandellianà diàleg del protagonista amb l'autor. D'altres relats contrapunten la trama central, com ara una entrevista imaginària amb l'escriptor Josep Palàcios, invocat com a model d'exigència eremítica, o la crònica dels viatges a Mèxic i Viena. Tanmateix, *L'home manuscrit* és molt més que això, tal i com ens ha revelat l'autor en alguna de les entrevistes concedides: és una obra sobre el poder de la literatura per a lluitar contra la mort i l'oblit. Però el que fa d'aquesta novel·la un rotund artefacte estètic no és l'ambició temàtica, sinó l'original factura formal amb què es resol. Les estratègies assajades a *Verso* per a donar coherència a la tirada de l'autor cap al fragmentarisme —essencialment, el contrast entre els apunts diarístics i les estranyes peripècies del protagonista— arriben ara a un grau de sofisticació i subtileza molt major. L'autor hi compon un puzzle format per reflexions, apunts de diari, relats, viatges, fragments teatrals, fotos, jocs tipogràfics... I reix a integrar aquesta dispersió textual en un tot harmònic, on vida i imaginació es fonen de manera magistral.

A l'entrevista fictícia a Josep Palàcios, quan el jove que protagonitza *L'home manuscrit* li confessa que vol ser escriptor, l'autor d'*Alfabet* li diu que té dues opcions, la, diguem-ne, documental, o l'estrictament literària. Ara bé, «si vol i si pot fer literatura, li cal un pou». El pou simbolitza, òbviament, la voluntat d'indagar en la part fosca de la realitat. És en aquestes aigües subterrànies on es congria la literatura de Manuel Baixauli.

Ximo Espinós

Manuel Baixauli: veure-hi dins la fosca

Aguantava *L'home manuscrit* obert alhora que intentava collir una llimona i em vaig punxar. La veritat és que em varen venir ganes de prendre un refresc de llimona com fa Infant per passar el mal tràngol aquell moment que es troba de cara amb Senyor i li va la vida. Manuel, tu coneixes la llimonera del meu corral, té la soca robusta, les branques amb espines garrudes.

La sang em degotava del dit, així vaig pensar més val que em posi una tira d'esperadrap no sigui cosa que embruti la camisa d'Infant ja amb taques vermelles del meló d'Alger que havia furtat al pagès amb la seva colla d'amics i després se l'havien cruspit. Sí, mireu de no empitjorar la situació. Que Senyor no condemni Infant i pugui tornar al Gabinet d'Investigació i Lectura per seguir llegint la *Bíblia per a infants* i llavors a casa transcriure el manuscrit que havia trobat entre les pàgines del *Gènesi*. Perquè, què seria de *L'home manuscrit*? El protagonista hauria de començar de bell nou a teixir-se i des-teixir-se, pujar i baixar escales fins que es trobàs amb Ell i li explicàs la seva si o no existència ja home de 40 anys en crisi, però no la crisi dels 40 anys que alguns comentaristes ens han volgut dir, sinó la cursa de l'Home que des d'anys immemorials se cerca i no aconsegueix trobar un mirall fidel que li digui de quin color té la mirada, i molt menys a quin racó del cos li rau l'ànima, (en el cas que en tingui; se suposa que hi ha gent que no en té, d'ànima, ni cor, ni fetge) o potser és també la fallida de Déu, perquè si s'ha deixat de creure-hi segur que ho deu estar passant malament, de precís deu témer pel seu poder estafet, per tant també es deu estar cercant entre els niguls o per dins el pou on s'amaga Escriptor per escoltar el so autèntic de les paraules i aconseguir l'excel·lència de l'escriptura.

Aquell dia que vares venir a Palma, et vaig dir Manuel m'agradaria que coneguessis el barri capritxós que s'estén a la falda del castell de Bellver, a tocar del bosc, està lluny del centre de la ciutat i ningú no se'n recorda

gaire, crec que t'agradarà, es vincla cap a la mar de la badia, mira la catedral i el port amb tot de jardins que aboquen cabelleres de ramellers als carrers estrets, costeruts, serpentejants, alguns amb les llambordes desiguals, llenegadisses que ens evoquen carros i galeres amb un cavall que rellisca i cau. Imagina Manuel els ulls d'un cavall que ha caigut amb tota la càrrega que estirava, tindràs cabal per omplir el teu magatzem d'imatges i sons d'una altra època i també d'aromes d'un bosc peculiar —el soterrani del castell va ser presó i tortura— per on encara se sent el trepig de passes que fugen i de veus i laments entre el verd sec dels seus pins gegantins i de les seves mates esponeroses, tenen l'abono del patiment, llàgrimes i suor, i també podràs emmagatzemar un fotimer de colors vius, blaus espurnejants i ocres encesos d'una Palma que trontolla, que defalleix perquè polítics i empresaris que no coneixen escrúpols l'han maltractada, atacada, saquejada, ja saps, defalcs i suborns i comissions inflades, poc més o menys com la teva Sueca, no hi deu haver molt.

A més, et mostraré les cases on varen viure Bernanos, Rossinyol, Gertrude Stein amb la seva estimada Àlicia B. Toklas...

Arracona aquesta gent, jo no sóc mitòman, em vares tallar. I vares desviar la conversa cap a temes més dispersos, escriptura, reescriptura, autors estimats, descobertes literàries al costat de n'Enric Virgili que ens acompanyava sense dir res, el posat circumspecte, només parlava si se li feia una pregunta i se'l forçava a contestar.

Però jo vaig tornar al tema dels antics residents il·lustres i et vaig dir esperava que l'autor de *L'home manuscrit* que la nit de les ànimes treu els morts de les tombes i fa que campin amb saviesa de gats vells pels passejos del cementiri trucàs a alguns dels portals de les cases on varen viure, tornar-los i fer-hi una xerrada, canviar alguna impressió i saber com es viu entre els dos espais, això, res de voler arreglar el món, res

de política editorial, ni espiritual, ni de cap casta, res de queixes. Una tertúlia entre amics. Comptava que ells ens podrien aclarir a on van els Magatzems de la Memòria dels difunts, on la Metròpoli de les Memòries perdudes. A més xalava només d'imaginar una Àlicia B. Toklas que ens obria la porta fent morros i al final ens deia entrau. Perquè n'estava tipa de tantes visites, de tanta intel·lectualitat que visitava Gertrude, però aviat va veure que nosaltres érem diferents, nosaltres formàvem part d'un llibre, i acompanyàvem l'autor a fer provatures amb el temps.

Però tu Manuel vares repetir que no. I jo vaig arraconar la fulla de diari amb el reportatge que ens servia de guia per a localitzar les cases on havia viscut cada un. S'ha acabat, sí.

Caminem que és sa.

Caminem que ens falta aire.

Respirem fondo.

La mar de la badia llisa (cap ona que Màrius, l'home múltiple, pogués col·leccionar), a la dreta rengleres de cases de principis del segle passat insinuant secrets i nosaltres tres (o no), perquè caminàvem o érem les ombres del que hauríem volgut ser? Rèmores dels nostres somnis? Planys dels nostres records? Marcant el pas o marcant els dubtes als compassos que eixien, no sé de quin indret, finestres, porxos, pous, de les Variacions Goldberg ja saps, d'estructura del tot circular, s'obre i es tanca amb el mateix vers d'Eliot «La meva fi és el meu començament» i les àries es tornaven espirals de sons o de pols que ens enlairaven a prop del lloc on naix la fosca i tu ens mostraves les estrelles i la lluna grossa com una boca de pou xuclant de l'horitzó.

Mentre, se'ns anaven unint un estol de personatges que fugien de les pàgines de *L'home manuscrit*. Volien campar lliures, no es resignaven a només ser llegits. Es podia veure Teresa, Mare amb Albat, Patro, Ell, Morena, Josep amb la canya de pescar...

Tots plegats, amb els lectors, a la recerca del propi destí.

El director de *Caràcters* m'encarrega un article sobre Manuel Baixauli i de sobte estic davant una muntanya. Una muntanya alta, densa, inexpugnable, que no amida més de mig pam. Mig pam aproximadament, és el que fan els quatre llibres de Manuel Baixauli que tinc damunt la taula. Encara que el camí ja és conegut, tenc ganes de tornar a escalar-la. Sé que mai no faré el cim del tot, que sempre em deixaré algun matís, però pens que un reescriptor com l'autor de Sueca, necessita relectors i relectures. Sé també que en alguns moments el sender s'estrenyerà o fins i tot serà tan empinat que hauré d'asseure'm per prendre alè. A canvi, intuesc que a mesura que la camegi, la muntanya es tornarà blana i m'embolcallarà en una prosa rica i untuosa. Escric untuosa i em ve al cap un escull encara més perillós que tots els que acab de descriure. És perillós i agradable al mateix temps: consider Manuel Baixauli amic i company generacional, si és que això existeix. I encara més, he tingut la sort que el meu nom aparegui junt al seu a dos volums de relats, el de la maratón de TV3 de fa un parell d'anys, i la més recent aventura de *Subsòl* en companyia d'altres escriptors valencians, que ara també ja són amics.

«Què estàs llegint?» Així, a la seca i sense matisos, sol atacar Manuel Baixauli el seu interlocutor. Això pot succeir durant una presentació literària, en un viatge en tren, o entre plat i plat d'un àpat amb ambient distès. Aquest «què estàs llegint?» és el tret d'eixida d'una conversa que sol estar farcida de títols de llibres i noms d'autors i editorials. És, com sosté Baixauli, la manera de tornar a les velles tertúlies que feien els intel·lectuals de fa unes desenes d'anys, i que ell, diu, li hauria agradat viure. Parlar amb els col·legues d'allò que estem fent, del que hem descobert, del que ens agrada i del que no ens agrada. Parlar de literatura, en definitiva. A vegades aquesta conversa es produeix dins una llibreria i sol acabar amb l'adquisició d'un munt de llibres que són recomanacions recíproques.

Sosté Manuel Baixauli que va començar a escriure sense voler, que ell era pintor, però tots els seus amics eren escriptors i començaven a publi-

La muntanya Baixauli

car les seues històries. Això a ell li feia enveja, diu. Però un dia es va apuntar a un congrés de joves escriptors que rebien classes magistrals de figures ultraconsagrades. Conta, que en una taula redona va aixecar la mà per demanar un consell a José Saramago, què he de fer per ser un bon escriptor, va preguntar, i diu que Saramago li va respondre: «no tenguís pressa, no perdís el temps». En diàleg formidable de Manuel Baixauli amb Manuel Baixauli a l'epíleg del llibre de contes *Espiral*, reescrits i republicats ara fa un any, el Baixauli que de 1995 afirma que és un pintor que escriu, i el Baixauli de 2010 li contesta que ell és un escriptor que pinta. El primer Baixauli no s'ho acaba de creure, dubta, cavil·la, pregunta, vol saber del seu futur, però es fa tard i el criden per sopar. El Baixauli d'ara demana per fotografiar-lo assegut a la vella taula de fusta verda abans de marxar, abans de tornar a tancar les portes de la casa d'estiu amb cadenes i forrellats, abans d'anar-se'n caminant per un passeig marítim que ha crescut a la platja on passava els estius de joventut. Se'n va convertit en un escriptor que escriu i reescriu i esporga i despulla els contes que Baixauli va publicar el 1998. Sense pressa, sense perdre el temps. Per això la muntanya no fa ni mig pam. Perquè reescriure i esporgar són sinònims. Amb tot, el Baixauli que busca Villa Carmen, que malda perquè la caixa amb la qual naixem tardi molt a ser de la seua mida, que es perd dins un bosc i troba un jove escrivint un futur que sembla inversemblant, que fa que converteix un poble de platja en Roma, continua sent pintor. Un pintor que pinta i repinta, i que tem arribar a la sobrepintura, com tem la sobreescritura. El tall és molt prim, la frontera és molt estreta, però caminar per aquest sender és molt més divertit i suggeridor que fer-ho per una planura immensa i erma.

Fa un parell d'anys el vaig visitar a l'estudi de pintor, a Sueca. M'agraden els estudis de pintor. Em fan enveja. Solen ser grans i desordenats, i sempre hi ha un tub de pintura a mitges, o un grapat de pinzells a remull, o un llenç a mig pintar. L'estudi de pintor de Manuel és un pis antic, encara hi ha restes dels mobles de fòrmica a la cuina, i des d'un gran finestral es pot guaitar al cel o al pati. Al pis de baix hi ha una llibreria. Ara no record si em va dir que allò era «el pis dels meus pares, tan buit de sobte, esdevingué caixa de ressonància de quimeres, de recels...» o ho vaig llegir. Les parets eren plenes de quadres, o eren lletres? Quadres que es llegeixen. Com el que havia despenjat de l'habitació els seus fills per a repintar-lo, per a reescriure'l, perquè era ple de paraules escrites/pintades amb lletres d'una tipografia inventada. D'entre totes les obres penjades a la sala principal, la meua vista moria sempre en un quadre petit, de tons ocres, amb una caseta que projectava una ombra que em va parèixer inquietant. El quadre no ocupava un lloc central, sinó que estava en un cantó de l'estança, just en l'angle que formen dues parets. Era «El magatzem de la memòria» que és la idea-mare que basteix tota l'obra narrativa de Manuel Baixauli; «on van els magatzems de la memòria dels difunts?» es pregunta a *L'home manuscrit*.

La muntanya que és l'obra de Baixauli es fa més entenedora si es té en compte una afirmació en forma de pregunta, o a l'inrevés, que va fer en una de les presentacions de *Subsòl*, a la de Sueca, justament, on va dir textualment: «a vosaltres no sé si us passa, però jo tinc la sensació que tota la meua obra forma part d'una única obra, que un llibre és continuació de l'altre, i que si un dia es publicaren totes juntes, en un mateix volum, el lector ho podria llegir com una sola novel·la». Aquesta és la clau, l'obra única, la que, de moment fa poc més de mig pam, la muntanya, s'ha d'afrontar des d'aquest convenciment. Llegir Baixauli és deixar-se escriure per ell. El lector també forma part de l'obra escrita. Tal vegada, el lector escriu amb Baixauli l'obra que està llegint.

Esperança Camps

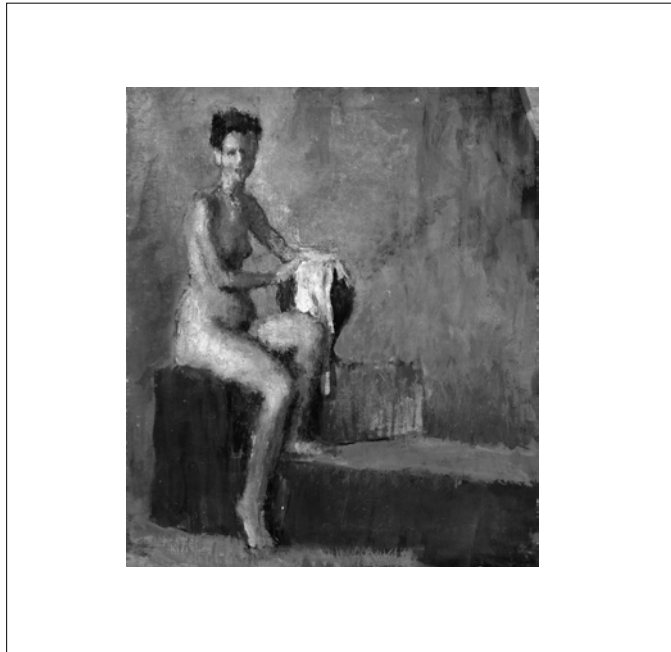
Articles i vinyetes (La premsa com a prolongació de l'escriptura i la pintura)

Hi ha escriptors que són uns altres quan redacten articles i n'hi ha que fan de les seues col·laboracions en la premsa una prolongació de la seua literatura. Aquests segons sovintegen poc i no sempre troben el to i l'energia per a sostenir una pràctica tan exigent amb la periodicitat que demanen els diaris. Manuel Baixauli és un exemple extraordinari d'escriptor capaç de traslladar la potència de la seua literatura al format, necessàriament estandaritzat, de les columnes d'opinió.

Dic que trasllada la potència de la seua literatura perquè els seus articles tenen l'atmosfera, la profunditat del punt de mira, l'exigència moral, la preocupació per la cultura, l'obsessió pels enigmes de l'existència i, al capdavall, l'ambició creativa que singularitzen la veu de l'autor de *L'home manuscrit*. Ho dic amb el coneixement de causa i la satisfacció —perquè d'una experiència gratificant es tracta— de ser el responsable d'editar cada quinze dies els textos que publica en el *Quadern* de l'edició valenciana d'*El País* sota l'epígraf «Notes de cambra».

És cert que són col·laboracions en el marc d'un suplement dedicat a la cultura, però crec que els articles de Baixauli no perdrien ni un gram del seu interès si foren publicats en espais més «generalistes» del diari. Perquè no hi fa exercicis retòrics ni demostracions d'autisme intel·lectual. Tampoc hi banalitzza. Baixauli és un escriptor que es fa preguntes i que aporta opinions. «Opinar és perillós. I no sols de política o de la sogra o del nòvio d'una amiga», escrivia en una de les seues columnes. «Qui opina —qui opina sincerament— se la juga». Fer-se preguntes és la seua manera de posar sobre la taula opinions expressades, com ell mateix reclama, amb respecte, amb coneixement de causa, amb intel·ligència i aportant-hi arguments, de propiciar reflexions que prenen com a motiu fets o esdeveniments de l'actualitat potser banals per a endinsar-se en territoris de la memòria, la història o la condició humana sense por als esvorancs. Fins i tot amb una certa fascinació per allò insondable i difícil de precisar.

Així, Baixauli pot escriure sobre la

relació del públic amb les obres d'art, recomanar els escriptors valencians que facen bona literatura com antídote contra la «invisibilitat» social que pateixen, defensar un llibre estimable de la carregada sumària d'un crític sectari, celebrar l'aniversari d'una llibreria o comentar l'última pel·lícula de Clint Eastwood. Pot escriure de Montaigne, de Josep Pla, de Joan Fuster o d'Alfred Hitchcock. Pot també certificar la derrota de la televisió (aquella «finestra electrònica» a la qual ens vinculen tants records d'infància o de joventut) davant d'Internet: «La tele, ara, és un laberint tancat, sense ventilació, que put a garatge subterrani. La tele ha mort». O pot recollir l'admiració universal suscitada per la història d'uns miners rescatats a Xile de les profunditats després de molts dies d'espera, i posar-se en el lloc de l'últim d'aquells homes en el moment d'abandonar l'àmbit fosc d'aquella mina que ja no tornarà ningú a veure mai més.

Al Baixauli articulista, com al que fa

novel·les, l'atrauen les situacions límit, els moments de misteri, els grans interrogants. «Tinc tendència a escriure sobre personatges extremats, solitaris, que van a contracorrent dels usos socials i que sovint voregen la follia o la desesperació», confessava en un article on reflexionava sobre la literatura pròpia a partir del fet anecdòtic que els lectors tenen el costum d'adjudicar als novel·listes els trets biogràfics de les seues ficcions.

Amb una concepció saludablement obsessiva i escassament parcel·lada de la creació artística, Baixauli també és pintor. I també és capaç de plasmar aquesta faceta de la seua creativitat en paper de diari. Perquè les «notes de cambra» van a c o m p a n y a d e s d'il·lustracions de l'autor. I cadascuna d'aquestes «vinyetes», com ell mateix les anomena, són un exemple sorprenent de projecció de la seua pintura en un altre format. Només cal observar alguns dels seus quadres

per adonar-se'n. Baixauli acompanya els articles amb uns dibuixos on, de la mateixa manera que passa amb les seues pintures, proliferen arquitectures impossibles, edificis que són llibretes, cadires que són edificis, escales que no van enlloc, habitacions dels desigs, arxius generals dels no-res, magatzems de la memòria...

Les seues vinyetes, en efecte, són alguna cosa més que «il·lustracions». Connecten íntimament amb les preocupacions de fons de la seua escriptura, amb les aigües subterrànies que l'alimenten i en mouen els engranatges, tots suggerint espais arquitectònics o escenaris onírics que pareixen pensats per a les «dilacions desesperants de les novel·les de Kafka, on els personatges mai no aconsegueixen els seus propòsits», com explicava en un dels seus articles a propòsit de l'autor txec.

L'escriptor i el pintor, així, es prolonguen sobre la realitat en la seua cita periòdica amb els lectors de diari, amb el mateix impuls irreprimible amb què elaboren les seues ficcions, conscients que «acabem ignorant si aquell edifici llunyà que anhelàvem està habitat o si no és, tan sols, una quimera, un miratge, una simple il·lusió de l'ànima».

Un nou Alzamora

Sebastià Alzamora ha anat traçant, durant els darrers deu anys, una trajectòria narrativa singular. Fins al moment present, havia escrit quatre novel·les que, malgrat les evidents diferències comparatives, oferien prou elements en comú per definir clarament uns determinats plantejaments literaris: la presència i el suport de referents culturals elevats concebuts tot sovint com a motius argumentals; el gust per la inclusió d'escenes que hom definiria com a truculentes; el rebuig del present (vehiculat ja sigui a través de localitzacions espaciotemporals més o menys remotes, ja sigui a través del retrat d'una societat contemporània apocalíptica), etc. És molt possible que aquestes característiques tinguin a veure amb la necessitat per part de l'autor d'exposar (i fixar literàriament) la seva concepció particular sobre algunes certes humanes llegades per la tradició cultural com l'amor i el sexe, la mort, l'art o l'afany de transcendència, que el nostre present —deslligat de qualsevol seguretat empírica— ja no pot forni-li en una representació actualitzada. Vet aquí, doncs, que per a Alzamora la Mallorca preturística de *Sara i Jeremies* (2001), la Praga cortesana del segle XVII de *La pell i la princesa* (2005) o la Barcelona fantasmagòrica de *Nit de l'ànima* (2007) són més novel·lables que qualsevol escenari actual.

Però *Miracle a Lluçmajor* és tota una altra cosa. Bo i conservant un estil narratiu recognoscible, i compartint bona part dels aspectes definitoris que tot just esbossàvem, el gir que s'hi percep és substancial, i anticipa, tal vegada, noves vies de creació. Alzamora ha posat fre al *crescendo* d'excessos de les seves obres precedents, i assaja una tessitura equilibrada i pulcra, un llenguatge mesurat i precís (que no perd expressivitat), i finalment un registre humorístic útil per establir la complicitat amb el lector, el qual sent, potser per primer cop, una indefugible tendresa envers els personatges.

La novel·la, inspirada en fets reals, explica la frustrada pretensió de Pere

de Son Gall per inventar una màquina voladora, el cometagiavió, enmig d'un entorn, el de veïns, família i amics en el Lluçmajor dels anys vint, més aviat escèptic pel que fa a l'èxit de l'empresa. En paral·lel, assistim a la progressió d'una altra trama (amorosa en aquest cas) que té com a protagonistes Pere i Maria Boscana, l'angelical filla del terratinent Jaume de Ca s'Hereu. I encara, trobem altres peripècies (motivades per una variadíssima galeria de personatges entre els quals destaca la presència de tres dames de la Lliga del Bon Mot arribades de Barcelona) que complementen el relat i li confereixen un aire de sainet força particular.

A despit que el gruix de la història sembla determinat pel fil argumental relatiu a «s'avió», fa la sensació que els altres fets de la novel·la assumeixen una importància creixent i desplacen el primer a una posició poc menys que anecdòtica. Així, les diverses trames sentimentals i/o amoroses que hi anem trobant resulten molt més ben cohesionades les unes amb les altres, ocupen espais estratègics en el conjunt del relat i constitueixen, al capdavant, l'autèntic motor de l'acció novel·lística: des de l'alcalde vidu que es casarà en segones núpcies amb Donya Prudència, fins a la vocació d'innocent alcavota que mostrarà Maria Antònia Salvà amb els dos joves enamorats, passant per la passió que uneix Busca Llarga i Mercè Sauleda, o l'antiga relació entre Madò Pràxedes i Jaume Boscana que emergeix a la fi de la novel·la i n'accelera el desenllaç. Per tant, atesa la importància subsidiària del cometagiavió en el conjunt de la

narració, cal demanar-se si no és, simplement, un correlat de la història sentimental. Certament, llegit des d'aquest punt de vista, el llibre resultaria molt més coherent, ja que altres recursos emprats, com ara la presència de llegendes populars de tradició oral (especialment la de Joanet de l'Onso, però també les contalles reportades per Maria Antònia Salvà al «primigeni» Santuari de Gràcia), o bé el joc d'oposicions constant entre falses aparències i veritat (la doble moral del clergat simbolitzada per don Anicet, el secretari del jutjat que canvia de bàndol diversos cops, les dames de la Lliga del Bon Mot que es deixen temptar pels plaers dels sentits) enriqueixen clarament la trama amorosa i li atorguen una consistència molt superior a la resta des fets narrats.

El resultat final, doncs, és irregular. Com a construcció novel·lística, *Miracle a Lluçmajor* no passa de ser una història més aviat convencional que no deixa clar quin era l'autèntic propòsit en ser escrita. Com a mostra de capacitat creativa de l'autor, l'obra conté algunes escenes irrepitibles, sostingudes pel ritme àgil i el sentit de l'humor, que evidencien el potencial de l'escriptor illenc (llegeixin-se, en aquest sentit, l'àpat de benvinguda a les senyores de la Lliga del Bon Mot i la fallida conferència posterior dels capítols VII-VIII de la primera part, o el passeig per la Fira de Lluçmajor al capítol V de la segona part).

Sara i Jeremies o *Nit de l'ànima*, al marge de les concepcions ideològiques que les informaven i de com de discutibles poguessin arribar a ser aquestes concepcions, ens havien mostrat un escriptor amb un gran domini dels mecanismes d'escriptura. Ara, els lectors que esperaven trobar-hi més del mateix restaran desconcertats. Perquè si bé és cert que la versatilitat en els registres narratius més diversos està més que demostrada, no ho és menys que aquest nou Alzamora, ara per ara, no se situa per damunt dels anteriors.

Sebastià Alzamora
Miracle a Lluçmajor
Edicions Proa, Barcelona, 2010
240 pàgs.

Antoni Isarch

Retrat de tardor

«Gràcies a Déu sien dades per la saviesa / del doctor Johnson, el Tranquimazin 0'50, / els avions confortables, la pietat, el xip, / les garotes, la Bíblia i el somriure/ excel·lent de les dones». En el Valentí Puig de *Blanc de blancs* (2000) resplendia un hedonisme feliç, d'un *voyeur* atrapat per les sinuositats, esvorancs i recompenses que ofereix la vida. L'agitació sota l'escorça terrestre que amenaça d'esclatar i trencar l'equilibri del poeta emergia en *Molta més tardor* (2004): «Bullen laves, sang / del planeta, pàtria de la natura revoltada, / traïdora (...) tot a l'aguait del terratrèmol». En l'anunci de l'estació declinant, crepitava un «humus del desig, nínxol del pecat», malgrat que el propòsit fóra ser «bona gent que juga, / al pòquer i va en *shorts* a una barbacoa de veïns». En canvi, una mirada apocalíptica i combativa tancava *Passions i afectes* (2007): «Tot va prenyat de baixesa i ja no pots esperar res / més, ni confies en la tardor, els grans mestres, / ni enyores la kermesse clara i feliç dels dies perduts. / Decau tot i per tot. Tot decau».

En *Altes valls* es fa ostensible aquest desencís davant els rostres de la mediocritat, una falta de valors i d'ambició que s'ha apoderat dels nostres temps: «Grumets que raspallàveu cobertes abans d'ullar / la gran balena blanca: de res serviríeu ara, matriculats / a la universitat a distància». Però el personatge astorat i bel·licós d'*Altes valls* sap que, en arribar a la seixantena, rendicions i armistícis se succeeixen: «Som a la vegada més pietosos i més cruels, / més vells». Per evitar el sarcasme roent i descregut, els records —àngels i fantasmes— representen un recer en aquest Port Adult, «on ja només parlem del passat i allixonem joves / sabent bé que no escolten. És l'experiència de qui ha estimat / i conserva cendres i diamants».

En l'obra poètica de Valentí Puig es percep la dicció d'un Horaci reflexiu i desafiant, a més de la contundència de Marcial. Però també destaca l'herència de la poesia de Borges i, sobretot, de la branca anglesa que

Valentí Puig
Altes valls
Edicions Proa, Barcelona, 2010
80 pàgs.

naix amb Yeats, travessa els espadats de Graves, les insolències i la seducció d'Auden i el gust per l'anècdota de Larkin. Els versos de Valentí Puig combinen retrats inclements —d'ell mateix i dels altres—, idees morals, petites seqüències narratives i imatges sotragants que ordenen el ritme i la cadència dels mots. De les incursions en la literatura catalana, hi ha la petjada de Ferrater i algun traç carnerià, com «un enyor del xiprer / i l'oreig entre les canyes».

Comprensiu amb l'Alceste de Molière, en *Passions i afectes* anunciava que «tots els camins del món duen a la misantropia». Des d'un exili plàcid amb l'ordinador a mà, aquest militant de la solitud tan sols trencava l'aïllament per trobar-se amb amitats perdudes fins que, «per sort, s'acaba la treva, tanquem el cor, / sobreexposat». Un esperit en guàrdia que en *Altes valls* es mostra implacable: «Tant llenguatge corporal, tant tocar-me l'avantbraç, / i tant repetir-me el meu nom de pila i omplir-me de vi / la copa. (...) Adorable brutícia / d'amitats falses que tanta estilística reclamen». Aprensions i renúncies obligades després de reptes èpics insatisfets, «seríem imperi / abans que nació, perquè no ser més que tribu ens era un / oprobi». Amb les armes abaixades i extenuats, la *Realpolitik* confirma els pitjors presagis amb el «temor de civilitzacions que acaben com un tub / de pasta dentrífica, un plomí despuntat, un condó», en contrast amb la pàtria ideal somniada pel poeta amb «acadèmies militars, els crepuscles / d'octubre, els dies de Déu (...) el poder net, / l'antiga oratòria, el safareig de Yuste,

Ortega y Gasset».

En aquest paisatge desolat va bé tornar al sant Agustí de *Blanc de blancs*: «Tothom / sap que eren paranyes de la raó, abans de trobar el tacte / de la gràcia que salva l'home caigut»; però també entendre per què Melville optà per «la invenció d'un arxipèlag / on no hi ha lloc per al bé». En *Altes valls* ressona l'Antic Testament amb un clam enutjat: «Déu que ho saps tot, / il·lumina, com un esbarzer de muntanya, un nou camí / del coratge». Refugiat i en pugna amb la fe —culpa o por—, és on apareix un dels grans atractius del poeta, que si bé «creia en déus / sense temple, déus reciclables com bosses / de supermercat», ara és conscient que «sense Roma / no existiria ni la veritat ni el revés». El pecat original i la civilització són indestruïbles, però fins i tot en els moments de desànim era impossible desobeir els preceptes jeràrquics assumits pel poeta: «Agenollats, els pitjors dies de l'èxode juràrem que res / de banal no ens sotmetria. Potser sí que seríem innobles / però no acceptaríem ser dèbils ni ciutadans d'un no-res».

És inútil lluitar contra les imposicions de la biologia: «Ja no plau caminar / sota la pluja, ni si el cor batega massa. Ah, sessions / cardiogràfiques, analítiques de protrombina, i quedar-se / sense aire, de matinada i ben sol». Cal resistir, doncs, malgrat que la majoria de fets conviden a la desesperança: «Ara tot ho maneguen / columnistes de renda variable, lluny de la privilegiada / combustió de la bona prosa. A palpentes però, un heroisme / s'aferra a les restes de la sintaxi», *Qüestions d'estil* i ideari inexpugnable de Valentí Puig. Enmig de símptomes d'ensorrament generalitzat i per evitar les massacres de l'oblit, l'evocació de la germana enfrontada a la mort és la lliçó més determinant d'*Altes valls*: «¿Què ho fa que encara avui vinguis, tombant / cantonada, sempre a punt d'un somriure? (...) Antònia Puig, caràcter i orgull. Al cel sia».

Ai *Llibre dels amics anònims*, dins la magna obra *Mural del País Valencià*, Vicent Andrés Estellés declara sentir-se «ric de les molt diverses gents / que al llarg dels anys he conegut». I per això els dedica poemes emocionats d'agraïment, perquè ell sap que les «vides humils» són les que construeixen, amb un esforç conjunt, el país. Un taxista d'Alacant que tem la progressiva castellanització de la seua ciutat; un estudiant pobre de Xixona a qui Estellés regala tots els llibres que porta damunt; uns infants que canten cançons tradicionals en un aplec a Carlet; un frare de Borriana que acull una nit a Estellés i als seus companys i se'ls escolta en silenci per finalment constatar: «allò cert és que el país creix»; la jovenalla que no vol posar fi a un concert d'Ovidi Montllor a Vila-real; una dona casada que ofereix orxata, dolços i mistela al poeta després d'un recital a Teulada... Enmig d'aquests reconeixements a la gent senzilla i comuna que s'ha trobat pel camí, Estellés deixa caure la composició «Incís (1)», on defensa una postura ètica i estètica que l'ha definit per a la posteritat: «El poeta no baixa al poble: / el poeta és poble ell mateix, / el poeta és el mateix poble. // Ai d'aquell que no pense així».

La gent anònima, la gent del poble, aquells homes i dones que tant s'estimava Estellés, dels que se sentia part activa i sentimental, són els mateixos que el passat 4 de setembre van celebrar la primera festa d'exaltació identitària i cultural que s'ha organitzat al País Valencià: la Festa Estellés. La iniciativa, nascuda a proposta de l'escriptor Josep Lozano, està inspirada en el *Burns Supper*, la festivitat popular que cada 25 de gener celebren els escocesos en torn al poeta Robert Burns (1759-1796) per exaltar la seua cultura nacional. Ací s'ha copiat l'esquema del *Burns Supper*: un sopar (privat o públic) amb gastronomia local seguit d'un recital de versos d'un poeta simbòlic. I la figura escollida, el poeta capaç de concentrar les essències del poble valencià, ha sigut Estellés.

Després del ressò que es varen fer diversos mitjans, l'entusiasme va contagiar poblacions i agrupacions una darrere l'altra, de manera que la primera Festa Estellés ha comptat amb dinars i sopars col·lectius, recitals o itineraris

Estellés: d'un entre tants a la veu d'un poble

poètics a 27 localitats, des de Guardamar (on una escocesa va llegir el poema «Els amants») fins a Barcelona, passant per Elx, Dénia, Xàtiva, València, Torrent, Benicarló, Vic o el seu Burjassot natal. En ella han participat partits polítics, fundacions, associacions, grups de teatre, escriptors, poetes i cantautors. Mentre a la web, 250 blocaires penjaren un poema o comentari en honor d'Estellés el dia 4 de setembre. Tenint en compte les condicions sociopolítiques del País Valencià (l'autonomia amb llengua pròpia que té més sentiment espanyolista), podem parlar d'èxit en la convocatòria i d'una bona projecció de futur per a aquesta nova fita anual dels valencians.

Amb la perspectiva que atorguen els mesos transcorreguts, cal reflexionar en torn a l'erecció de la Festa Estellés com un fet patriòtic no exempt de significativa naturalitat. El primer interrogant és per què s'ha escollit un poeta per crear una festa de germanor entre els valencians? La poesia, no cal anar amb circumloquis, és un art que interessa a minories intel·lectuals, i els poetes són, sovint, elements estranys i desconeguts dins la seua societat. Però tampoc es pot oblidar que el poeta treballa amb les paraules, amb l'idioma que distingeix una comunitat, i això el converteix en la icona perfecta d'una identitat nacional «feble» que necessita grans referents on afermar-se. A més, la literatura és un instrument que vertebrava la societat al voltant d'una experiència compartida: si els membres tenen unes lectures comunes, posseiran un imaginari col·lectiu que enfortirà els seus lligams de poble.

Però, per què Vicent Andrés Estellés? De tots és sabut que les lletres valencianes compten amb un dels poetes més universals de tots els temps: Ausiàs March. En canvi, ningú imagina l'insigne cavaller de Gandia, referent clau del mateix Estellés, mobilitzant joves i vells de fora i dins del país per seure al voltant d'una taula i recitar poemes amb aroma de mistela i pimentó torrat. La figura d'Estellés sí que és

capaç, màgicament, de convocar-nos i unir-nos amb alegria: quin do posseeix el de Burjassot que permet aclamar-nos a ell quasi de forma instintiva?

La resposta es troba als seus versos, des d'on va afavorir la possibilitat d'esdevenir símbol del seu poble. Estellés es va mostrar proper a la gent com pocs poetes han sabut o volgut: es considerava un ciutadà normal i corrent, orgullosament vinculat a les classes populars. «Sóc pobre i mai no me n'he queixat, d'ésser-ho», sosté al primer poema del *Mural*, «Declaració de principis». L'autoproclamació recurrent a la seua obra d'ésser «un entre tants», míticament reiterada al poema inicial del *Llibre de meravelles*; la consigna famosa d'«allò que val és la consciència / de no ser res si no s'és poble»; la seua voluntat de permanència quan afirma «ací em pariren i acíestic. / I com que em passen certes coses, / ací les cante, ací les dic»; les seues constants referències a l'ofici de son pare i al seu poble natal... Són proves de què el «fill del forner», el «nét major de Nadalet», mai va oblidar qui era i d'on venia. Estellés escriu versos des de la col·lectivitat on també està situat el lector, una aposta poètica i cívica que garanteix eixa proximitat emotiva tan característicament estellesiana. Un altre tret fonamental de la seua escriptura que l'apropa a la gent del carrer ha de vore amb el seu personal estil retòric. Estellés agafa la dicció del llenguatge popular i la porta al terreny de l'art d'una manera directa i radical. La presència marcada del dialecte als seus versos, del parlar camperol i planer, o les qualitats d'obsce, vulgar, descarat i agressiu que moltes vegades han servit per definir-los, són característiques distintives de l'autor de Burjassot sense precedents en la literatura catalana. Un exemple clàssic és el trencament de les expectatives poètiques del lector quan, descrivint amb carinyo els menjars de sa mare, el poeta exclama «sé que algú se'n riurà, d'aquestes coses, / i des d'ací em cague en la puta mare que l'ha parit». Estellés defuig de l'estil noble o solemne i insisteix en la poetització de la vida senzilla i les problemàtiques quotidianes (com va dir Fuster, el que més importa a Estellés és «el tema radicalment humà»). Dicció popular i temàtica casolana: una fórmula d'èxit per arribar a un gran nombre de gents i que es relaciona directament amb la dimensió ideològica i

política del poeta.

Tal com resumeix Jaume Pérez Montaner a la introducció al *Mural*: «El que volia aconseguir Estellés era una cosa molt difícil, arriscada i profunda. Després d'haver constatat la pervivència del valencià com a llengua de l'horta i dels carrers dels pobles del seu país, volia convertir-lo en material literari que pogués concordar amb la justificació ètica de l'existència dels valencians com a poble diferenciat i de la seua llengua com a possibilitat de futur». Perquè si hi ha una obra que sintetiza tots els anhels i reivindicacions d'Estellés per al seu poble, la seua lluita per la defensa de la identitat valenciana, és l'ambiciós *Mural del País Valencià*. Elaborat entre 1974 i 1978 però arrelat en tota la producció anterior de l'autor, amb més de dues mil pàgines i tanmateix inconclús, el *Mural* porta més enllà aquell «un entre tants» quan anuncia: «Jo sóc Ningú, i Ningú m'anomene. / Potser més clar, o més obscur encara: / em reconec en el poble i sóc poble». Estellés assumeix, de forma rotunda i ja per sempre, la veu del seu poble.

D'ací que tinga sentit triar-lo com a referent d'una festa patriòtica valenciana. Diu Pérez Montaner que «el fet de sentir-se poble i assumir-lo amb totes les conseqüències és la idea que realment informa, estructura i domina» el *Mural*. Després del cert heroisme que va suposar escriure en valencià i des de les classes populars durant el Franquisme, i situat ja en l'esperançadora Transició, Estellés albira un renaixement per al seu estimat País Valencià i posa la seua poesia al servei de la causa. De fet, el compromís amb la col·lectivitat de la que se sent part supura en cada vers d'aquest ingent cant a cada racó del país. La història, els símbols, la llengua i la demanda de plenitud política per al seu poble són els motius que sobreixen al *Mural*.

La tasca desenvolupada per Estellés a la seua obra major, és a dir, el bastiment d'un imaginari col·lectiu valencià que cohesione els individus en torn a un passat compartit i un destí de fraternitat, resulta imprescindible per entendre per què la seua figura ha esdevingut hui un símbol del poble valencià. Lluny dels tòpics regionalistes, el

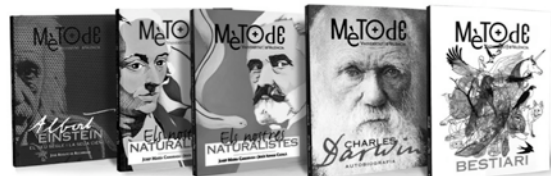
Mural és pràcticament una enciclopèdia de tots els motius valencians: els pobles i les comarques, les muntanyes i els rius, els pintors, músics i escriptors de la nostra terra, i un repàs històric des de la conquesta de Jaume I fins l'afusellament de Joan B. Peset, passant per la Dama d'Elx, la Cova Negra xativina, el guerrer de Moixent, les Germanies o el Tirant. La proposta d'imaginari nacional d'Estellés és única en qualitat i densitat. I, tanmateix, no ha sigut acceptada per la gran majoria a qui anava adreçada. L'espai simbòlic col·lectiu que va dibuixar Estellés no ha quallat en un País Valencià que cada dia es reconeix més amb el nom buit de «la Comunitat». La Festa Estellés vol combatre això i, per què no, recuperar els mots encara que siga amb l'imaginari poètic d'un país, potser, ja imaginari. Ho aconseguirà? Millor que fer càbales és escoltar l'humil consell del poeta: «No és millor ni pitjor aquest país; / molt senzillament és el nostre, / el teu, el meu. / No el defensem encara; / tractem només, tu, jo i aquell, / d'afirmar-lo, / de dir-lo».

Purificació Mascarell

Subscriu-te ara a Mètode

i rebràs la col·lecció completa de les «Monografies Mètode»

Revista de referència de la
Xarxa Vives
d'universitats

Subscripcions (4 números l'any):
25€ per a Espanya, 40€ per a l'estranger.

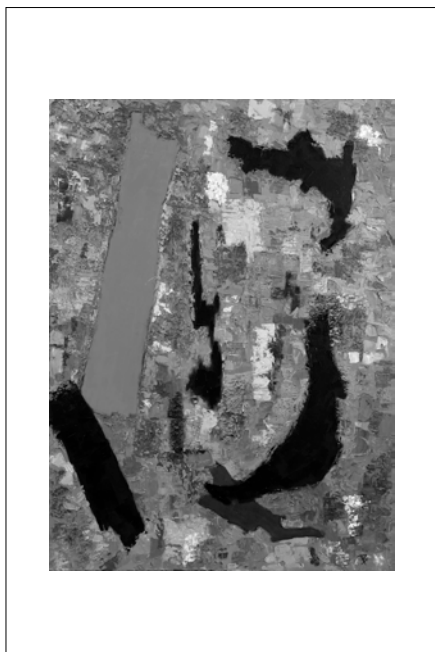
www.metode.cat

Campgràfic és una editorial valenciana que s'ha especialitzat en una línia singular, fins i tot insòlita, d'aproximacions a la cultura tipogràfica, el disseny de tipus de lletra i l'entorn estètic i cultural, en el sentit més ampli, que envolta la paraula impresa. És sorprenent fins a quin punt són reveladores les connexions profundes entre la cultura i l'estètica d'una època i l'opció per uns determinats formats en el disseny dels caràcters tipogràfics. La història d'aquestes relacions arriba a ser apassionant perquè desvela el joc de tensions entre individualitats que innoven a partir de conceptes propis, de vegades agosarats i defensats a contracorrent, i les velles tradicions, desbaratades per les noves necessitats socials. La puixança industrial i les exigències de la comunicació social generen noves necessitats que són copades pels creadors del disseny tipogràfic. Aquest és un aspecte de la història cultural que havia estat bastant desatès, però que compta amb una densa tradició d'estudis i recerca a Europa. Campgràfic s'ha encarregat els darrers anys d'apropar-nos, a través d'un catàleg molt ben seleccionat, alguns dels capítols essencials d'aquesta mena d'estudis.

Així hi trobem obres tan significatives com *Tipografia moderna*, de Robin Kinross, *La historia secreta de las letras*, de Simon Loxley, *Tipografia*, d'Otl Aicher, *Un ensayo sobre tipografia*, d'Eric Gil, *La nueva tipografia*, de Jan Tschichold, *Imprenta moderna. Tipografía y literatura en España*, d'Andrés Trapiello, o *Constructivismo en la URSS. Tipografías y fotomontajes*, de Claude Lecahnche-Boulé. Són només alguns exemples, perquè n'hi ha molt més. En realitat ens trobem davant una iniciativa editorial marcada pel rigor i l'exigència, que acota un camp ben definit i hi fa incursions selectives fins aconseguir una densitat de propostes que la fa imprescindible per tothom que s'interessa per aquesta vessant de l'art de fer llibres.

I es tracta, sens dubte, d'una vessant substancial. El llibre ben fet, ben dissenyat, en qualsevol cas, té el futur assegurat. No sabem —no ho sap ningú— fins a quin punt prendran posicions aquests aparells auxiliars que avui proposa la indústria electrònica, però sí que podem dir, si més no, dues coses: els artefactes antics però pràctics i útils

Cultura tipogràfica: una proposta editorial de qualitat

(com per exemple la cadira o les ampolles de vidre) són de llarg recorregut; i d'altra banda, en qualsevol circumstància, la bona tipografia, els tipus clars i llegívols, el traç elegant, la composició equilibrada, seran imprescindibles independentment del suport.

La cultura tipogràfica, així doncs, és

Aldo Novarese
El signo alfabético
València, Campgràfic, 2009
148 pàgs.

James Mosley, *Sobre los orígenes de la tipografía moderna*
València, Campgràfic, 2010
120 pàgs.

Antoni Martínez i Revert
La imprenta de Blai Bellver. El diseño gráfico y el producto impreso
València, Campgràfic, 2010
264 pàgs.

un aspecte que convé tenir present. A més s'hi aprenen moltes coses en aquests llibres, més enllà del disseny tipogràfic. Per què s'opta en un moment determinat per un tipus de lletra o un altre? Les tendències culturals i industrials hi tenen un paper substancial, certament, però tot és una mica enigmàtic.

Recentment Campgràfic ha publicat tres títols més en aquesta línia que tenen com a denominador comú indagar en un territori que és marca de la casa, com ho és també, sens dubte, la qualitat de l'edició, el disseny gràfic acurat, les cobertes ben pensades, el paper escaient... Tot un seguit de detalls i procediments que els professionals detectaran de seguida i que complauran els lectors, i que deixen clara la importància de la qualitat en l'art de fer llibres.

El primer d'aquest nous títols ens permet una aproximació a Aldo Novarese, el gran creador de tipografies (entre altres la que porta el seu nom) i autor d'una classificació de tipus. Aquest dissenyador italià, desaparegut el 1995, és un dels referents destacats de la tipografia europea, i en aquest volum hi trobem, a més d'un estudi sobre la seua obra a cura de Silvia Sfligiotti, el seu assaig teòric i pràctic sobre el signe gràfic, aparegut originalment en 1971. Per la seua banda, el volum de James Mosley —importantíssim historiador anglès de la tipografia— reconstrueix la història de l'adaptació i l'ús de la lletra romana tal com apareix a la columna de Trajà, i la posterior difusió de la lletra de pal més simplificada i estàndard, establint un paral·lel apassionant entre la Roma imperial i la republicana i l'evolució, en temps moderns, cap a la societat industrial i democràtica. Història cultural, doncs, del més alt nivell. Finalment, Antoni Martínez Revert ens ofereix una recerca àmplia i minuciosa sobre el tipògraf Blai Bellver (1818-1884) i la seua dilatada tasca com a impressor atent a la forma i les innovacions de la tipografia moderna, en el context social i cultural de la ciutat de Xàtiva, que té una gran tradició paperera. La imprenta de Blai Bellver il·lustra un capítol ben interessant de la història de les arts gràfiques al País Valencià. Convé llegir aquest llibre. I també els altres, uns volums en què contingut i embolcall assoleixen una rara harmonia.

Xavier Vinader

Abans que ensopegara amb Xavier Vinader els únics gàngsters que jo coneixia habitaven tots a les historietes gràfiques de Marvel, presoners de la seua pròpia condició, amargament empaitats per tristíssims i accidentals superherois. Al seu despatx, atrinxerat darrere d'unes quantes piles de llibres, em va desvetllar, conversa darrera conversa, la cara fosca de Barcelona i em va ensenyar també que des de les clavegueres de la ciutat ens podíem connectar fàcilment a la que travessa tot el planeta de nord a sud i d'est a oest, tan fosca com la gola d'un drac xinés. El periodista em va obrir els sentits al món dels secrets, les conspiracions, les històries d'espies i els episodis sense esclarir del passat, a distingir una filtració d'una investigació i, alhora, em va despertar també l'apetit per les cultures, per la bona música i els millors llibres, el gust per un ofici.

Vinader sempre t'enviava a una missió posant aquella cara de murri, sovint a primeres hores del matí mentre preníem un té amarg acompanyat d'unes succulentes torrades de mantega amb sangonosa melmelada de maduixa. Perquè cada reportatge, el de la màfia russa a la Costa Brava, el de la història d'una

fotografia grogosa, el de les trames de l'extrema dreta a Barcelona..., era això: una apassionant missió la qual portava aparellada, a més d'una bona dosi d'adrenalina, un cabàs de coneixements i experiències vitals. De vegades encara ens trobem i, enjogassats, obrim la caixa forta dels misteris, ens posem la carassa i els guants, i remenem una bona estona en el seu interior.

Aquests dies repasse l'estudi editat per Jaume Busqué i Barceló, *Xavier Vinader i Sànchez. Periodisme i compromís* (Afers - Centre d'Estudis Històrics Internacionals). Es tracta d'una biografia professional del sabadellenc enriquida amb algunes de les seues millors peces periodístiques publicades en *Tele/Exprés*, *Mundo*, *Arreu*, *Por Favor*, *Primera Plana* o *Interviú*. El reporter és incisiu, implacable i molt sovint fa ús

d'una ironia altament tòxica per a segons quines sensibilitats. Metòdic i d'una curiositat insadollable, durant molt temps, va penetrar amb el pols i l'habilitat d'un cirurgià, les entranyes d'un país mort en vida, asfixiat sota la bota franquista, on encara s'executava amb el garrot vil i on la dialèctica *joseantoniana* pixava sulfur en qualsevol cantonada on florira un bri de llibertat. La seua destresa com a forense de la realitat li va valdre la persecució i l'exili. Ja no es fa periodisme com aquell. S'ha acabat la broma. Ens volen fer creure que el sistema s'ha autoreparat igual que passa amb els ordinadors domèstics gràcies a aquells misteriosos programes informàtics que no sabem qui mana. És el que hi ha, i això malgrat les entremaliadures d'Assange i de la insistència d'algun francitador. Sospite que Vinader, avui molt més tranquil, ocupat la major part del temps a l'ensinistament professional dels seus alumnes de l'Escola Blanquerna, entotsolat, deu riure-se'n de tot plegat, per dessota el nas, sense fer soroll, contenint la respiració...

Francesc Viadel

Dir que la llengua catalana sobreviurà mentre hi hagi gent que la sentim com nostra i la fem servir és una obvietat, d'acord. Al remat, una obvietat és una idea la vigència de la qual està fora de tot qüestionament. Vaja, que no calia ni dir-ho i que repetir-ho és flirtejar amb una salmòdia de mitra sucada amb oli. Fins aquí, tots d'acord i tots tranquils. Malauradament hi ha d'altres obvietats que conviuen amb aquesta. Contra aquella obvietat que afirma, n'hi ha d'altres que anorreen. La pulsio culturicida que existeix per aquestes contrades, de fet, ja ha arribat a alguns àmbits que temps enrere n'eren, òbviamment, impermeables.

I aquí arriba el rovell, ben obvi també, de la qüestió: que allò que és l'expressió de la vigència, ho continuï sent malgrat tant d'obstacle, tant de desencís i tanta cabronada. Contra obvietats que anorreen, com la clausura dels repetidors de TV3 al País Valencià, les encara obvietats que afirmen, com

Tirant d'obvietats

la II Trobada de Joves Escriptors de Gandia, al novembre de 2010 o, fa unes setmanes, la posada en marxa del Seminari Estable de Matèries Poètiques en Evolució i Recerca, SEMPER, per uns quants poetes de tot el domini lingüístic català —Josep Pedrals, Jaume C. Pons Alorda, Pau Sif, Begonya Pozo, Eduard Ramírez...— bregats en la dinamització, la política de combat i, també, en allò de l'afirmació i la reafirmació lingüística.

Una altra obvietat? El món de la literatura no necessita —tot i que ho fa— entrar en registres de reivindicació identitària o lingüística. Els exerceix

amb naturalitat, en tota la dimensió etimològica de la paraula. I és per això que la literatura, en tant que bastió inexpugnable, és ara per ara un punt d'ancoratge privilegiat en allò de l'afirmació. I de les obvietats, naturalment. Al mateix temps, el fet de no necessitar registres reivindicatius no vol dir que no s'entengui la realitat lingüística com una gran galta global que rep una bufetada rere una altra, i que no li vengui de gust per parar-hi l'altra per a la complaença sàdica d'uns quants gestors locals. Toca continuar amb Trobades i amb Seminaris, amb una militància afirmativa i, pesi a qui pesi, òbvia. No és només per solidaritat. Al pas que anem, l'horitzó de bandejament —de desnaturalització— pareix tan immediat que, d'entrada, toca anar refrescant les obvietats. Penseu que els veïns de la música en valencià ja s'han rasurat les barbes i als Sweeney Toods de marres els espera encara una llarga jornada laboral.

Manel Marí

La memòria de les imatges

Ventura Pons
Els meus (i els altres)
Proa Edicions, Barcelona, 2011
324 pàgs.

La realitat quotidiana conté de vegades un element essencial que alguns identifiquen amb la prosa literària. Els escriptors, demiürgs de la reminiscència, potser no fan sinó desenterrar els records d'aquesta realitat, com si es tractés de tresors que el temps ens hagués arrabassat, i ens els tornessin no desproveïts d'una bona capa de rovell. La memòria esdevé llavors l'única eina que ens permet l'accés al passat, al temps pretèrit. Potser va ser Marcel Proust, als inicis del segle XX, qui de manera definitiva ens va mostrar la condició literària d'aquesta, tot demostrant-nos alhora que aquell viatge al món dels records era una travessa on les olors, els sons, els colors i, en definitiva, tot allò que els sentits poden percebre conscientment o inconscient, constituïen la clau més inesperada d'una involuntària immersió en aquell món desconegut i de dimensions inabastables.

Ara bé, quan ens referim a l'enunciació lineal dels fets d'una vida, ens trobem davant d'un altre tipus de literatura. *Els meus (i els altres)* no és sinó un repàs biogràfic en primera persona que recorre els camins transitats per Ventura Pons al llarg dels últims seixanta-cinc anys, sense cap aspiració poètica altra que la pròpia d'una narració retrospectiva del temps d'una vida dedicada al cinema. Unes memòries escrites en un estil directe que veuen la llum gairebé alhora que la darrera de les seves pel·lícules, *Mil Cretins*, una adaptació a la gran pantalla d'una quinzena de relats de Quim Monzó, de qui l'autor ja havia portat al cinema les històries de *El perquè de tot plegat* i que s'afegeix a una llista de vint-i-dues pel·lícules carregades d'una personalíssima visió de la nostra socie-

tat, no exempta d'una ironia i un toc mestre de realisme omnipresents al llarg d'una obra on es retraten magistralment els signes d'una època, en la nostra llengua.

Aquest és potser el resultat d'una trajectòria internacional els inicis de la qual es van covar en un país on la censura impedia la circulació normal d'allò que a l'Anglaterra de la Margaret MacKellar es trobava a l'abast de tothom. Nascut el 1945 i pertanyent a una generació a la qual li va estar negada la memòria, abans de fundar el 1985 la seva pròpia productora —*els Films de la Rambla*—, el director amb el major nombre de pel·lícules en català de la història ja havia dirigit una vintena d'obres teatrals i havia conegut des de ben a dins festivals de cinema europeus com el de Cannes. Unes vivències que l'autor confessa haver buidat a l'estiu del 2010 en un període de quatre setmanes, durant les quals la voluntat de recordar tots aquells amics que el van marcar —fins al punt d'esdevenir el fil argumental de cadascun dels setze capítols que formen el llibre— el va portar a la recerca de tot allò que, com deia Freud, s'ha de perdre o volatilitzar perquè la narració es pugui continuar produint, en un intent de defugir l'oblit dels fets d'un temps d'abans.

No fa gaire un físic anglès de renom anomenat Julian Barbour afirmava al seu *Assaig sobre la naturalesa del temps* que aquest no existeix com a tal, és a dir, com a abstracció totalment independent de les coses que ocorren al nostre voltant. Segons Barbour el que anomenem temps no és sinó una infinita successió d'instants de present que assimilem com a fluxos temporals de canvis, a través dels quals la memòria és l'única eina que ens permet d'orientar-nos i situar-nos, a nosaltres mateixos i als altres. Uns altres que, en el cas del testimoni personal de Ventura Pons, caldrà cercar en una intensa i vasta obra cinematogràfica, en el context de la qual les presents memòries marquen el que serà de ben segur un document de consulta imprescindible per a tots aquells que d'una manera o d'una altra vulguin submergir-se en la memòria de les seves imatges.

Vicent Minguet

Elogi del desconcert

On no sabem
Cèlia Sánchez-Mústich
Premi de poesia Vicent Andrés
Estellés, premis Octubre 2010
Tres i Quatre, València, 2010
48 pàgs.

Navega en aigües pantanoses, aquest darrer —i magnífic— poemari de Cèlia Sánchez-Mústich. I no és que es mogui per terreny desconegut. Fa tot l'efecte que fa temps que du les botes enfangades, que no pot evitar-ho: la poeta es veu empesa a ficar el dit, la mà i el braç a l'aigua tèrbola sense saber si a sota hi trobarà piranyes o algun lluç. Els poemes d'aquest llibre vénen carregats de potsers, passos en fals, perplexitats, estranyeses, mancances i sense-sentits que tenen tot el sentit del món.

Si fos una pel·lícula francesa, s'hi veuria sempre un jo en un primeríssim primer pla, i un tu desenfocad, però etern. El jo es dirigeix al tu en un monòleg sense rèplica possible, i cerca —ho intenta— les vores difuses d'allò que es diu amor. S'interroga per mirar d'entendre'l, d'entendre's, carai, que això no hi ha qui ho entengui...

No és estrany que s'emprin tan sovint recursos com la paradoxa o les repeticions de tota mena. Serveixen per remarcar les contradiccions inherents a qualsevol relació amorosa i també per evidenciar la seva opció vital: fer i dir. Anàfores com les que trobem a l'inquietant poema «Fe»: «Seré Orfeu. Un de nou, insolent, audaç. / Que no miri enrere: / que no miri / l'escena en què va mirar enrere».

L'amor se'ns presenta com un cúmul d'errades i malentesos; un amor imperfecte, a imatge i semblança de l'home i de la dona. Som així, així estimem. I ves, què podem fer-hi? «I és per això que hi ha dies / que ens truquem, i de sobte, / desconcertats, veiem com surt / dels nostres llavis la frase equivocada».

Els títols dels poemes, rètols breus i contundents, arrodoneixen el sentit de cada un. Sense ells, aquest llibre seria

tota una altra cosa. Destaca especialment «Corba tancada», un poema de fàcil visualització però de difícil digestió, que ens deixa així: «Tot, ho donaria, per una finestra / amb vistes al mar. Tot / llevat d'una sola cosa: / la meua nua, grisa, particular / finestra sense vistes al mar».

Una pel·lícula francesa, sí, en blanc i negre, tot i que estigui rodada en l'actualitat, perquè el contrast accentua el dramatisme. El personatge principal pateix perquè pateix i perquè té por de patir; s'anticipa a tot el pitjor que li pugui passar i s'hi rebel·la. «Demà, m'ho veig a venir, / em trobaré la casa enaiguada d'enyor». La preocupació pel futur és una constant al llarg del llibre, igual que la por. La por s'expressa de manera més o menys explícita en poemes com ara «Interior de paraula», «Conflicte més enllà» o «Mística», que constitueixen un catàleg de temors, autèntics o imaginats. «No m'hauria de fer por» fins i tot expressa clarament la incapacitat d'aprofundir en la veritat de l'altre, «no goso preguntar-te». És realment la resposta a una pregunta, allò tan temut? O potser és la pregunta mateixa? I és que els versos oscil·len entre la curiositat, el descobriment de l'objecte amorós, i la incertesa que aquest amor provoca. Ho veiem en la sacrílega escena de «Dobles» en què la poeta ressegueix, una a una, les puntes de pàgina que l'amant havia doblegat, amb veneració submissa. I després, com a contrapartida, en la terrible inexactitud d'una relació mal-sana: «O ja és així que hem viscut sempre / i no ho sabíem».

Però, malgrat el que pugui semblar, *On no sabem* no és un llibre desesperançat: és possible aferrar-se a les certeses que suren en la incertesa. Hi ha peixos que es mosseguen les cues, i hi troben plaer. No hi ha renúncia a l'amor, al contrari: hi ha il·lusió —cosa que s'evidencia en els dos últims poemes, «Involució» i «Mirada lliure», així com en un dels primers, «El sentit»—, hi ha una percepció d'inevitabilitat de l'aspiració a l'amor —en cap moment es planteja la possibilitat de parar de «jugar»— i sobretot hi ha una declaració d'intencions en forma de divisa que se segueix fil per randa de la primera pàgina a l'última: «també puc, a contrapor, crear el meu nord». I bé que el crea, a fe de Déu.

Montserrat Costas

LEONARD MUNTANER, EDITOR

LLURÓ, Josep Maria (coord.). *Història, memòria, testimoniatge. Un llegat per a Europa*. 184 p.

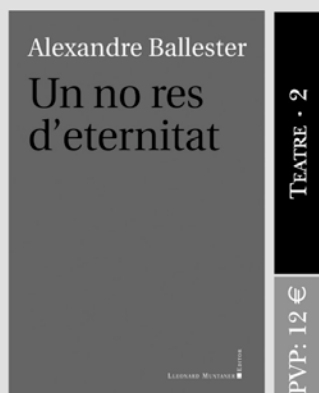
VIDAL, Blanca Llum. *Nosaltres i tu*. 72 p.

JACOB, Max. *El gobelet dels daus*. Traducció i epíleg d'Enric Casasses. Pròleg de J. V. Foix. 408 p.

BERNHARD, Thomas. *Sota el ferro de la lluna*. Traducció de Ramon Farrés. 84 p.

BALLESTER, Alexandre. *Un no res d'eternitat*. Pròleg de Jaume Mateu i Martí. En coedició amb l'Obra Cultural Balear. 112 p.

VALERO, G. / BUENO, J. / FONT, B. *Les festes de Palma. Història, tradició i vigència*. Pròleg d'Antoni Torrens. Coedició amb l'Ajuntament de Palma. 272 p. + 32 p. de fotos.

LEONARD MUNTANER, EDITOR, C/ Joan Bauçà, 33 - 1r 07007 Palma (Mallorca)
Tel. 971 25 64 05 · Fax: 971 256 139 · A/e: editorial@leonardmuntanereditor.cat

DISTRIBUCIÓ A BALEARS: PALMA DISTRIBUCIONS
C/ Dragonera, 17 · 07014 Palma (Mallorca) Tel. 971 28 94 21 · 971 45 06 12

DISTRIBUCIÓ A CATALUNYA: MIDAC LLIBRES
C/ Roís de Corella, 9 · 08205 Sabadell (Barcelona) Tel. 93 74 64 112 · Fax: 93 74 64 111

DISTRIBUCIÓ A VALÈNCIA I CASTELLÓ: GEA LLIBRES
Carrer G, nau 6 · 46394 Ribarroja del Túria (València) Tel. 96 166 52 56 · Fax: 96 166 52 49

Tradicionalisme

La completa biografia política i intel·lectual de Giocanti sobre Charles Maurras (1868-1952) evidencia una trajectòria irreplicable des de la historicitat de la dreta radical. En aquest sentit, cal centrar la lectura d'aquest llibre en la recepció que els seus plantejaments —monàrquics, federalistes i catòlics— han tingut entre nosaltres, però també s'ha d'indicar la impossibilitat d'un presentisme marraussà.

Val a dir que tot i fornir uns apunts massa apressats sobre les idees de Maurras al Principat, Giocanti explicita la influència del pensament del tradicionalista provençal en el regionalisme, en el catalanisme polític de *La Veu de Catalunya* i en l'imperialisme de la civilització mediterrània —formulat per Prat de la Riba— de J. V. Foix i J. Carbonell, ambdós teòrics situats en l'òrbita del projecte del catalanisme integral d'abast peninsular —recordem la revista *Monitor*. Caldria desenvolupar aquest aspecte en una monografia, com planteja Jaume Vallcorba en la presentació.

Una altra qüestió que suscita la biografia de Giocanti, dins el mateix ordre temàtic, és la coetaneïtat de la Declaració federalista dels felibres provençals i l'aprovació de les Bases de Manresa. Maurras escriu el 1898 *L'idée de descentralisation*, un assaig on el seu federalisme —organicista— es presentava com una via de descentralització per a bastir una organització territorial alternativa a l'Estat nacional centralitzat francès.

Pel que fa al plantejament territorial, la biografia de Maurras es vincula a una estructura social on la *durée* històrica i política no traeix el component social tradicional. Així, la via del Departament francès —entesa com a comunitat— ha de ser l'eix a través del qual es basteixi la identitat concreta dins el marc de pertinença general. Per tant, solidaritat comunal i federalisme constitueixen un vector políticament organitzatiu de la descentralització. El progrés, segons Maurras, demana retornar a la tradició.

L'altre component del populisme maurraussà és el catolicisme —associat a la monarquia reialista— i l'antigermanisme. Aquest darrer referent es tradueix en el projecte d'unió llatina —acceptat pels noucentistes— de base classicista, una idealitat provinent del regionalisme mistralià i de la Renaixença (Roger Barthe: *L'idée*

Stéphane Giocanti
Charles Maurras. El caos y el orden
Acantilado, Barcelona, 2010
728 pàgs.

latine, IEO, 1962).

El conjunt d'aquest programa —definit en l'immens capital literari de Maurras— guia la cerca de l'ordre social en contraposició al materialisme històric. Tradició, doncs, contra revolució. I és des d'aquest bagatge que sorgeix Acció Francesa. Fins aquí la tesi de la recerca de Giocanti, centrada a resseguir un camí —traduït en forma d'*élan* bergsonià— que vincula idealisme platònic amb un empirisme entès com a ordre social.

Tot amb tot cal plantejar-se el perquè de l'emergència del seu ideari. La crisi de l'estat davant l'hegemonia creixent d'Alemanya, arran de la seva unifica-

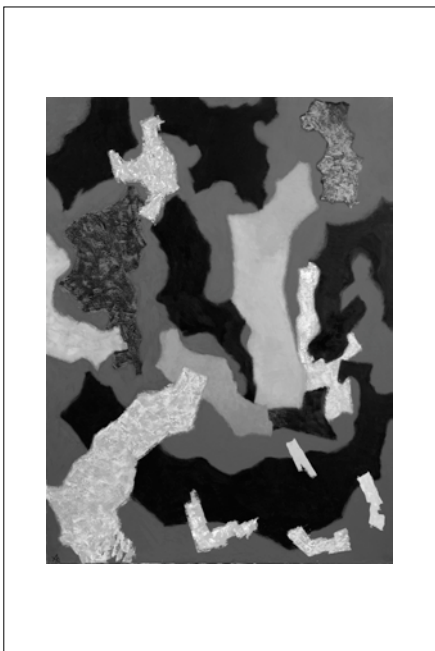
ció, i l'inici de la difusió de la I Internacional obrera, requereixen un ressort de retorn —de recuperació— d'una —suposada— democràcia natural i corporativa. Maurras —i això queda prou clar en aquesta recerca— representa una relectura de l'Antic Règim —com a exemple d'etern retorn— davant una societat industrialitzada.

Maurras, tanmateix, és irreplicable. Com es mostra en el present assaig, amb el davallament vital i empresonament posterior (1944) de l'autor de *Pour Psyché* (1911), desapareix la canònica Acció Francesa. Posteriorment al seu traspàs, el 16 de novembre de 1952, els col·laboradors més propers intenten impulsar-la de nou però ja no serà el mateix partit.

El que resta clar és que certes idees de Maurras —nacionalisme i reconstrucció sobretot— s'integren en diversos sectors republicans de la resistència als anys quaranta, com s'esdevé amb De Gaulle. El seu nom va així més enllà de l'organització política: és un pensador que, a través de les seves múltiples relacions d'apostolat —de Mistral al catalanòfil Marius André i a l'escriptor Henri Massis—, basteix l'imaginari d'un món que desapareix i que malda per tornar-se a implantar a través de la monarquia.

Cal també destacar la relació de Maurras amb el moviment del felibritge federal. Aquesta base territorial —com a pedra de toc d'un projecte de regeneració política— és de doble interès: primer, perquè bona part dels contactes de joventut de l'intel·lectual de Martigues és un referent polític per a la fundació d'Acció Francesa. I, en segon lloc, perquè aquests orígens occitanistes ajuden a entendre perquè Maurras dona suport a la llei Deixonne de 1951 sobre la despenalització de l'ús de les llengües anomenades «regionals».

Finalment, què en resta, de Maurras? En part, l'estudi de la recepció dels seus aspectes doctrinals contrarevolucionaris al si de moviments políticament antagònics, com el catalanisme noucentista i el populisme d'extrema dreta espanyol. També, l'extrapolació d'un referent quan hores d'ara ni el Front Nacional francès ni cap altre moviment (para)feixista —fins a quin punt Maurras ho era?— no tenen al capdavant un lideratge moral i intel·lectual com el del pensador occità. Això, però, no vol dir que aquests moviments no puguin esdevenir hegemònics.

El temps de les violetes

La dècada dels setanta és el temps de la rebel·lió al carrer i als llibres. La filosofia, la teoria literària i la lingüística van influir decisivament en els diversos moviments protestataris gestats en els seixanta arreu del món occidental i que, a casa nostra, esclaten una mica més tard esperonats per l'agonia del règim franquista. En general, totes les teories, englobades sota l'epígraf ampli del postestructuralisme, exposen una crítica al llenguatge com a reflex de les estructures socials inequitàtives i proposen un atac contra els esquemes tradicionals de pensament expressats a través de la llengua i, en conseqüència, de la literatura. Per citar alguns exemples, els treballs de Foucault sobre la sexualitat propicien l'estudi del gènere com a constructe històric i discursiu, mentre que l'èmfasi que el deconstructivisme posa en la diferència més que la identitat, de la pluralitat en comptes de la unitat, contribueix al desenvolupament de teories que defensen les minories i, concretament, la crítica literària feminista.

Aquest és el context en què sorgeix l'obra de Montserrat Roig com a reflex privilegiat d'aquesta època de convulsió ideològica, política i estètica, tal com explica M. Àngels Francés en el seu llibre *Literatura i feminisme*, que s'inaugura amb un pròleg d'Isabel Clara Simó. Es tracta d'una brillant aportació a l'estudi, en forma de monografia —els articles i les anàlisis parcials abunden més—, dels escriptors de la generació dels 70, encara escassos. A més, l'autora s'acosta a les primeres obres de Roig des d'una encara inusual òptica de crítica de gènere, si es compara amb els estudis realitzats en altres països, ja no sols sobre escriptores contemporànies o escriptores amb un compromís declarat amb el feminisme, sinó aplicat a escriptores d'èpoques anteriors o fins i tot a obres escrites per homes i, en principi, molt allunyades dels interessos de les autores explícitament feministes —com ara les lectures que s'han fet de Shakespeare amb aquest enfocament. El propòsit de M. Àngels Francés és, doncs, demostrar que les quatre primeres obres de Montserrat Roig són feministes, ja que compleixen una sèrie de

requisits establerts per la crítica Pam Morris: es tracta d'una escriptora compromesa amb la lluita de les dones, busca una lectora feminista còmplice, sotmet a discussió el concepte inestable de gènere, promou la conscienciació sobre l'opressió femenina i analitza la seua pròpia figura quant al lloc que, com a dona, ocupa en la societat.

L'estudi està estructurat en tres parts: en la primera, Francés exposa les riques aportacions de la teoria de gènere, nodrida a més amb les reflexions de la mateixa Montserrat Roig sobre la seua escriptura i sobre el feminisme; en la segona, analitza les tres primeres obres —*Molta roba i poc sabó*, *Ramona, adéu* i *El temps de les cireres*— com

M. Àngels Francés Díez
Literatura i feminisme. L'hora violeta, de Montserrat Roig
Arola ed., Tarragona, 2010
328 pàgs.

a precedent de la novel·la que condensa totes les preocupacions que havien anat apareixent al llarg de les anteriors, *L'hora violeta*, que centra l'interès de la tercera part. En aquest sentit, hi ha una harmonia molt reeixida entre l'exposició teòrica i l'anàlisi intercalada de les obres. Segons l'estudiosa, l'última de les quatre resumeix la implicació ambivalent de Roig amb el feminisme i el marxisme, unes ideologies que aleshores se sotmetien a un procés de revisió general —és el moment de la segona onada del feminisme i de la denúncia de l'autoritarisme comunista— del qual aquesta novel·la és un exemple representatiu. En efecte, *L'hora violeta* posa en dubte, d'una banda, l'aplicació dels supòsits feministes a la vida privada de les dones; de l'altra, denuncia l'ortodòxia dels patits marxistes, en un moment en què les utopies comencen a declinar i donen

pas a l'època postmoderna, caracteritzada per un profund escepticisme en les grans ideologies tal com declara Jean-François Lyotard. Com dèiem, la figura i l'obra de Montserrat Roig il·lustren notablement la seua època en els interessos, els referents ideològics i les característiques literàries. Així, al costat de l'utilatge conceptual de la crítica de gènere, la producció de l'escriptora barcelonina també reflecteix una sèrie de trets força definitoris de la narrativa contemporània sobre els quals gravita l'estudi: el fragmentarisme, la polifonia i l'heteroglòssia, la metaficció, la intertextualitat, l'hibridisme formal i la subversió de les categories convencionals, concretament les associades a la dona.

En definitiva, es tracta d'un estudi essencial per conèixer una de les escriptores amb més projecció de la literatura catalana contemporània, sobre la qual sols existia una monografia anterior de Christina Duplóa: *La voz testimonial de Montserrat Roig* (1996). A més, representa una mostra de la manera com els corrents crítics més recents —recents, si més no, a casa nostra— enriqueixen la lectura tot aportant una visió complementària a la de les teories més tradicionals o consolidades.

CENTRE CULTURAL

LA NAU

VNIVERSITAT Fundació General
ID VALÈNCIA VNIVERSITAT ID VALÈNCIA

TEATRE

MÚSICA

CONFERÈNCIES

BIBLIOTECA

CINEMA

TENDA

CAFETERIA

la tenda!

EXPOSICIONS

Col·lecció Díaz Prósper: Patrimoni i Memòria
Fotografies 1839-1900
Del 24 de febrer al 26 de juny
Sales Thesaurus i Martínez Guerricabeitia

Photon Festival. Festival de Fotoperiodisme.
Del 5 al 8 de maig
-Haití, les ferides del terratrèmol (2010).
Del 5 de maig al 5 de juny. Sala Oberta
-Violència de gènere.
Del 5 de maig al 5 de juny. Claustre

Mines. Paisatges explorats.
Paco Valverde.
Del 12 de maig al 28 d'agost
Sala Estudi General

ENTRADA GRATUÏTA.
Carrer Universitat, 2 46003 València de dimarts a dissabte de 10 a 14h. i de 16 a 20 h. Diumenges de 10 a 14h.
www.uv.es/cultura

Hi ha una vella sentència que els lectors més veterans segurament recordaran: diu que un pare (o una mare) pot mantenir cinc fills però que, en canvi, cinc fills són incapaçs de mantenir un pare. Aquesta dita podria servir bastant bé per descriure per on van les línies generals de *L'home de la maleta*, la novel·la de Ramon Solsona guanyadora del premi Sant Jordi de 2010.

Efectivament, el protagonista de la novel·la —Venerando Mallons de nom, jubilat i vidu recent que ha dedicat tots els seus anys a fer de comptable durant el dia i de músic per la nit— retirat i aclaparat per la solitud en un pis massa gran decideix vendre'l i repartir-se amb les seves tres filles els diners amb l'única condició de poder viure alternativament un mes a casa de cada una.

Aquest resum —que no conté cap inexactitud— es queda, però, curt a l'hora d'apuntar les virtuts d'aquest llibre senzill en aparença però perfectament travat, tant pel que fa als aspectes merament argumentals com als narratius i lingüístics. *L'home de la maleta* és un monòleg apassionant i apassionat del protagonista, un home que ha portat una vida anodina i banal com la majoria dels ciutadans amb els quals cada dia ens creuem pel carrer.

Una veu narrativa potent

Ramon Solsona ha tingut l'encert d'optar per una solució narrativa summament eficaç quan se sap aplicar, com és el cas, d'una manera competent: ha deixat que l'única veu que arribi al lector sigui la de Venerando, sense incorporar-hi cap acotació addicional. L'home, nascut el 1932 en unes circumstàncies anòmales que enfosqueixen els seus orígens (i que al final de la novel·la s'aclariran), és un perfecte arquetip de la gent de la seva generació: aquells que varen haver d'adaptar-se a les misèries del franquisme i anar trampejant per pujar una família —dona i tres filles— i que, en arribar a la vellesa conviuen malament amb un panorama social en el qual predominen l'individualisme, la manca de valors, el tot s'hi val i la descomposició del model familiar que havien conegut.

La novel·la és divertida i fins i tot diria que en alguns moments resulta hilarant. Sobretot per la manera com Venerando —amb aquella manca absoluta de prejudicis pel què diran de la gent que ja ho ha vist tot— comenta

L'inoblidable Venerando

Ramon Solsona
L'home de la maleta
Premi Sant Jordi 2010
Edicions Proa, Barcelona, 2011
296 pàgs.

els costums sexuals, les noves maneres de fer música, les relacions entre pares i fills o les modes en el vestir del segle XXI amb uns arguments no gens «políticament correctes».

També es pot llegir *L'home de la maleta* com un cant a l'amistat autèntica. Aquella que supera l'erosió dels anys i les vicissituds amb què de vegades la vida ens posa a prova. Els dos amics, en Bellesa i en Lluçanès —juntament amb Venerando membres del grup musical Bella Aurora— són el contrapunt de seguretat al qual el protagonista s'aferra quan es troba enmig de les tempestuoses relacions amb les seves filles, néts i sobrevinguts.

Que quedi clar que Solsona no pretén dibuixar-nos en cap moment un per-

sonatge simpàtic: el deixa sol i que vagi fent. O dient, vaja. I, precisament, la gràcia de l'autor la trobo en la manera com deixa que Venerando ens mostri sense cap pudor tots els racons del seu pensament. Tant els que ens podrien moure cap a la tendresa i la comprensió com els que ens el retraten com un home intransigent, egoista i caparrut.

Un registre lingüístic especial

L'altre gran encert de *L'home de la maleta* és el registre lingüístic adoptat per l'autor a l'hora de reproduir per escrit el cabalós discurs del protagonista. És una solució discutible i bastant perillosa si ha d'encetar una nova manera de fer servir el català entre els nostres novel·listes però que admeto que en el context concret de la història de Venerando Mallons és una poderosa eina que ens ajuda a imaginar tots aquells aspectes de la personalitat del protagonista que no ens explica directament ell mateix.

Solsona ha donat cos literari a la manera d'expressar-se de la gent que cobreix les característiques del seu protagonista: nascut els anys 30, barceloní i no gaire estudiat ni llegit. Una gent que parla un català contaminat d'expressions castellanes (traduïdes o, senzillament, incrustades enmig del discurs) però amb una expressivitat de gran riquesa.

És, per entendre'ns, la gent que parla de la «Grace Quelli», del «Jon Vaine», del «Jerri Levis», del «Gari Gran» o del «Glen Fort». I que és capaç d'aplicar just quan toca expressions i frases fetes com «El que n'és de mena mai s'esmena», «Tossut com una banya de marrà», «Els viudos som bous sense esquelles», «Està més escurat que una puta en Quaresma», «Hi ha ulls que s'enamoren de lleganyes», «L'hoste i el peix als tres dies poden», «Les olives i les dones d'altres cases són més bones», «Qui molt xerra, molt s'erra» o «Amor de filla, amor de guilla», per posar-hi només uns quants exemples.

Tot plegat fa de *L'home de la maleta* una novel·la summament recomanable, en gran part per culpa d'aquest Venerando dels trons que ens envolta i ens captiva des de les primeres pàgines. Un personatge —i, sobretot, una veu— que t'acompanya fins molt després que has enllestit la lectura del llibre. Perdurable, vull dir.

Joan Josep Isern

Aquesta revista de literatura ha presentat al llarg del temps dossiers acurats sobre autors destacats de les nostres lletres. Els dos números anteriors havien estat dedicats a Josep Piera i a Lluís Alpera. Ara ofereix un «Homenatge a Jaume Pérez Montaner», amb treballs de L. Alpera, M. Martínez, A. Martínez Revert, A. Prats, L. Roda, I. Robles, F. Mompó, L. Julià, R. Guillem, S. Company i D. Keown, precedits per una completa biobibliografia. Pérez Montaner, nascut el 1938, poeta i professor, activista cultural i gran expert en l'obra de Vicent Andrés Estellés, és autor d'una obra sòlida i extensa, que és analitzada ací amb rigor i proximitat. A més trobarem en aquest lliurament ressenyes i comentaris a càrrec, entre altres, d'A. Prats i J. Bertomeu (sobre la darrera novel·la de Ferran Torrent). (Núm. 37-38, 2010, Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta, Pl. Major 13, 1r, 03750 Pedreguer).

Arxius de Ciències Socials

Un monogràfic ampli i divers sobre els mitjans de comunicació al País Valencià, coordinat per Rafael Xambó. Entre altres, aportacions sobre sociologia i cultura professional dels periodistes (J.L. Gómez Mompert), la informació de proximitat (F. Martínez Sanchis), la televisió valenciana (T. Mollà), els cibermitjans (G. López), la davallada de la premsa satírica (F. Martínez Gallego), el columnisme valencià (M. Domínguez), l'anticatalanisme a la premsa a propòsit de Las Provincias (F. Viadel, V. Flor), l'urbanisme i l'aigua als informatius de Canal 9 (Y. Verdú), la immigració als mitjans (R. Xambó), el tracta-

Revista de revistes

ment de la violència de gènere (E. Gómez Nicolau) o la comunicació alternativa i els moviments socials (X. Ginés). Per consegüent, un aplec d'estudis transversals i d'anàlisis de cas que componen en conjunt una aproximació valuosa, insubstituïble a hores d'ara, a una de les variables més reveladores del complicat puzzle valencià. (Núm. 23, 2010, Facultat de Ciències Socials, Universitat de València, Av. Tarongers 4, 46021 València, Isabel.Boix@uv.es).

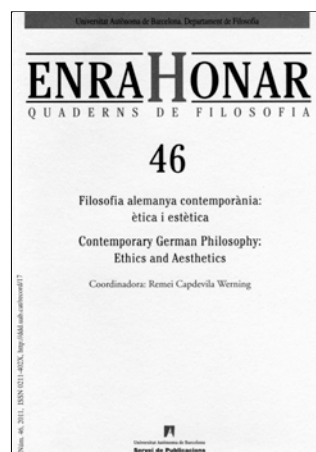
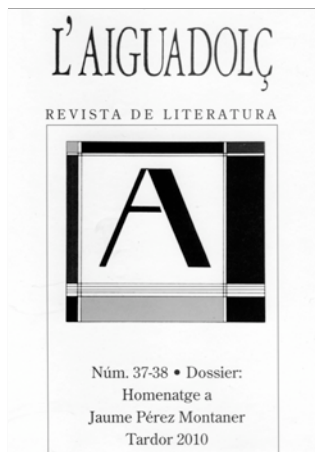
Enrahonar. Quaderns de filosofia

La lectura d'aquesta revista produeix sentiments encontrats. Per una banda, es comprova la inserció en els corrents internacionals i en problemàtiques a l'alçada del temps. Per una altra, fa de mal veure els estralls que els estàndards quasi obligatoris de les anomenades revistes científiques poden arribar a fer en temàtiques com la filosofia o les humanitats. Així, els *abstracts* i les *keywords* acompanyen articles en anglès i en castellà (el català no hi compareix) sobre temes com la justícia global i el pluralisme a propòsit de Rawls i Habermas (C. Lafont), la religió en la filosofia alemanya actual (A. Herrera), la religió en l'esfera pública (C. Lafont), i altres sobre ètica i estètica en la filosofia alemanya, tema central del número, com ara reificació i crítica de

les patologies socials en la teoria crítica d'Axel Honneth (M. Basaura), les prolongacions de Kant i Adams (A. Mueller), Günther Anders i Hannah Arendt (J. L. Liessmann), un nou concepte de gust (C. Menke) o una entrevista a Alexander García Düttmann a cura de Gerard Vilar. (Núm. 46, 2011, Universitat Autònoma de Barcelona, Departament de Filosofia, 08193 Bellaterra, d.filosofia@uab.cat).

L'Espill

Josep M. Muñoz traça un agut diagnòstic de la política catalana actual, Joan Olmos analitza l'excés econòmic i polític de l'AVE radial, Gregory Elliott presenta críticament la darrera obra de Hobsbawm sobre història del marxisme, Michael Krätke desvela els entrellats de la crisi de l'euro, F. Serés escriu sobre la relació entre literatura i experiència viscuda, F. Requejo reflexiona sobre la relació entre pluralisme polític i pluralisme nacional, M. Hroch aprofundeix en el significat de la nació i el nacionalisme a Europa i més enllà, A. Villar tracta la transformació de la universitat. El dossier central, coordinat per S. Škrabec, té com a títol «Els néts de Iugoslàvia». Què n'ha restat i què pensa la nova generació d'intel·lectuals i escriptors, 20 anys després de la desaparició de Iugoslàvia? Hi escriuen, i són pàgines vibrants, set autors d'Eslovènia, Sèrbia, Macedònia, Croàcia, Bòsnia Hercegovina, i també Carles Torner, que va viure de prop aquell drama. També, ressenyes sobre llibres de M. Farinelli, F. Ripoll, E. Sòria, S. Abrams i C. Gregori. (Núm. 37, 2011, Publicacions de la Universitat de València, Arts Gràfiques 13, 46010 València,

Aquestes pàgines de novetats bibliogràfiques són patrocinades pel Servei de Política Lingüística de la Universitat de València:

ANGLE EDITORIAL

Capdevila Herrero, Jaume: *Bojos pel futbol*, «Humor», núm. 14, 160 pàgs.

Ellroy, James: *A la caça de la dona*, traducció de Ferran Ràfols, «Narratives», núm. 52, 208 pàgs.

Gabancho, Patrícia: *El mirall entelat*, «El fil d'Ariadna», núm. 47, 128 pàgs.

Malet Graus, Gerard: *Quan el sol ja no surt per a tothom*, «Inspira», núm. 14, 112 pàgs.

Petrarca, Francesco: *Elogi de la vida solitària*, traducció de Núria Gómez Llauger «El far», núm. 19, 160 pàgs.

EDITORIAL AFERS

Flor, Vicent: *Noves glòries a Espanya. Anticatalanisme i identitat valenciana*, 382 pàgs.

Gómez, Antoni: *Eros és l'escriptura. La literatura com a estimulant vital*, 224 pàgs.

Martín i Berbois, Josep Lluís: *Joventut Nacionalista de Catalunya. Escola de patriotes*, 432 pàgs.

Pérez i Moragon, Francesc: *Himnes i paraules. Misèries de la transició valenciana*, 164 pàgs.

Sauch Cruz, Núria (ed.): *La guerra del Francès als territoris de parla catalana*, 564 pàgs.

Serra, Xavier: *Biografies parcials. Nascuts abans de la guerra*, 220 pàgs.

EDICIONS BROMERA

Biendicho Vidal, Joaquim: *Els emboïllats dels Hoover*, «L'eclèctica», núm. 195, 176 pàgs.

Carranza, Maite: *L'esperit dels gels*, «Esfera», núm. 24, 312 pàgs.

Connolly, John: *Les veus*, traducció de Maria Iniesta, «L'eclèctica», núm. 196, 368 pàgs.

Garcia i Canet, Isabel: *L'os de la música*, «Poesia», núm. 90, 98 pàgs.

Gregori, Àngels: *New York, Nabokov & Bicicletes*, «Poesia», núm. 89, 64 pàgs.

Salvador, Carles: *Elogi de la meua terra i altres poemes*, «Els nostres autors», núm. 64, 176 pàgs.

Serra, Màrius: *L'home del sac*, «L'eclèctica», núm. 194, 272 pàgs.

EDICIONS DE LA ELA GEMINADA

Mazzarino, Giulio Raimondo: *Breviari dels polítics*, traducció de Ramon Alcoberro, «Quadrivium», núm. 1, 132 pàgs.

Rilke, Rainer Maria: *Poemes francesos* (edició bilingüe francès-català), traducció de Mariàngela Vilallonga, «Trivium», núm. 1, 232 pàgs.

EDICIONS 62

Miralles, Francesc: *El secret de Picasso (Leo Vidal III)*, «Èxits», núm. 100, 280 pàgs.

Riera, Carme: *Natura quasi morta*, «El Balanci», núm. 650, 256 pàgs.

Vallbona, Rafael: *L'encant de fer 50 anys*, «No ficció», núm. 57, 192 pàgs.

EDITORIAL ENSIOLA

Amat-Piniella, Joaquim: *Roda de solitari*, «Narrativa», núm. 17, 200 pàgs.

Crowe, Anna: *Paisatge amb figura, amb litografies d'Andreu Maimó*, «Poesia», núm. 7, 112 pàgs.

Huxley, Aldous: *El petit Arquímedes*, traducció d'Antoni Farreras, «Narrativa», núm. 20, 112 pàgs.

Pizà, Antoni: *Nits simfòniques*, «Testimoni», núm. 5, 264 pàgs.

Vidal Ferrando, Antoni: *Amors i laberints*, «Testimoni», núm. 6, 208 pàgs.

Zilahy, Lajos: *Els Dukay*, traducció d'A. Ribera, «Narrativa», núm. 19, 364 pàgs.

EDITORIAL MOLL

Joan i Marí, Bernat: *Per la refundació del nacionalisme a les Illes Balears*, «Els llibres de Pròsper», núm. 19, 176 pàgs.

Llauger Rosselló, Miquel Àngel: *A la gran Babilònia*, «Balanguera», núm. 160, 96 pàgs.

Martínez Pinyol, Ricard: *La inspiració i el cadàver*, «Balanguera», núm. 159, 72 pàgs.

Mora, Ignasi: *Viure amb la senyora Parkinson*, «Raixa», núm. 194, 88 pàgs.

LEONARD MUNTANER, EDITOR

Ballester, Alexandre: *Un no res d'eternitat*, «Teatre», núm. 2, 112 pàgs.

Bernhard, Thomas: *Sota el ferro de la lluna*, traducció de Ramon Farrés, «L'obriülls», núm. 5, 84 pàgs.

Lluró, Josep Maria (coord.): *Història, memòria, testimoniatge. Un llegat per a Europa*, «Traus», núm. 13, 184 pàgs.

Max, Jacob: *El gobelet dels daus*, traducció d'Enric Casasses, «L'obriülls», núm. 3, 408 pàgs.

Valero, G.; Bueno, J.; Font, B.: *Les festes de Palma. Història, tradició i vigència*, «L'Arjau», núm. 23, 304 pàgs.

Vidal, Blanca Llum: *Nosaltres i tu*, «La Fosca», núm. 6, 72 pàgs.

METEORA EDICIONS

Bennasar, Sebastià: *Pot semblar un accident*, «No ficció», 352 pàgs.

Pernau, Gabriel: *La fabulosa història de la senyora Wang*, «Novel·la catalana», 200 pàgs.

Gironès, Josep: *Viure sense el meu fill*, «Novel·la catalana», 352 pàgs.

Pessarrodona, Marta: *L'exili violeta*, «No ficció», 280 pàgs.

PAGÈS EDITORS

Montellà, Assumpta: *Pa, crosta i molla. La guerra civil vista per les dones de les Garrigues*, 152 pàgs.

Tortajada, Eduard: *La porta de la intel·ligència. Neoaventura evolutiva de l'homo sapiens*, 144 pàgs.

Carulla, Dúnia: *Un amor sense vel. La lluita d'una parella contra l'odi i el rebuig*, 136 pàgs.

Alberch Fugueras, Ramon: *El prev de la memòria. El cas de l'Arxiu Centelles*, 112 pàgs.

Usall Santa, Ramon: *Futbol per la llibertat*, 236 pàgs.

PERIFÈRIC EDICIONS

Archilès, Ferran: *Mala memòria*, «Poesia», núm. 17, 56 pàgs.

Ballester, Josep: *Les ulleres de Bartle-*

by. *Quadern de travessia* (2000-2002), «Escriptures», núm. 11, 136 pàgs.

Carbó, Joaquim: *Viure amb els ulls*, «Escriptures», núm. 12, 200 pàgs.

EDICIONS PROA

Dedeu, Alba: *Gats al parc*, «A tot vent», núm. 553, 200 pàgs.

Fiol, Bartomeu: *Carants. Obra poètica 4*, «Els llibres de l'Óssa Menor», núm. 320, 464 pàgs.

Riba, Montserrat: *El bol del mendicant*, «Els llibres de l'Óssa Menor», 80 pàgs.

Triadú, Joan: *Atentament*, «La mirada», 304 pàgs.

PUBLICACIONS DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Defez, Antoni: *Assumptes pendents. Set qüestions filosòfiques d'avui*, «Assaig», 130 pàgs.

Galdón Casanoves, Edelmir: *La batalla por Valencia, una victoria defensiva*, 288 pàgs.

Gray, Theodore: *Els elements. Una exploració visual de tots els àtoms coneguts de l'Univers*, 240 pàgs.

Haack, Susan: *Defensar la ciència dintre de la raó. Entre el cientisme i el cinisme*, 488 pàgs.

Martellini, Luigi: *Pier Paolo Pasolini. Retrato de un intelectual*, «Biografias», 216 pàgs.

Morange, Michel: *Els secrets del que és viu. Contra el pensament únic de la biologia*, 211 pàgs.

Soler, Vicent: *L'ofici de raonar. Economia, política, valencianisme*, «Assaig», 350 pàgs.

TRES I QUATRE

Aciman, André: *Adéu, Alexandria. Memòries*, traducció de Jordi Cussà i Anna Camps, «Empremtes», núm. 1, 438 pàgs.

Broyard, Anatole: *Quan Kafka feia furor. Records de Greenwich Village*, traducció de Jordi Cussà, «Empremtes», núm. 2, 160 pàgs.

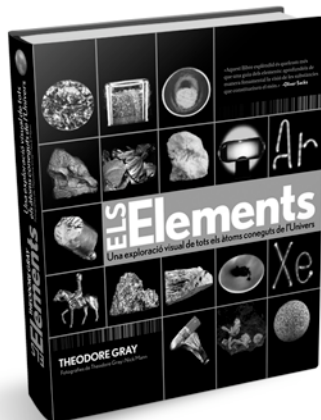
Cucarella, Toni: *Hòmens i falagueres i altres relats*, «Narratives», núm. 92, 292 pàgs.

Garrido, David: *Ferran I «el d'Antequera», un rei de conveniència*, «Unitat», núm. 199, 292 pàgs.

Klabund (Henschke, Alfred): *Els Borja*, traducció de J. Murgades, «Biblioteca Borja Minor», núm. 5, 130 pàgs.

Ortiz, Jordi: *Essència de guaiaba*,

NOVETATS DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Els Elements
Una exploració visual de tots els àtoms coneguts de l'Univers
Theodore Gray

L'ofici de raonar
Societat, economia, política, valencianisme
Vicent Soler

Assumptes pendents
Set qüestions filosòfiques d'avui
Antoni Defez

Els secrets del que és viu
Contra el pensament únic de la biologia
Michel Morange

Defensar la ciència dintre de la raó
Entre el cientisme i el cinisme
Susan Haack

PUV PUBLICACIONS DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

c/ Arts Gràfiques, 13 ~ 46010 València ~ Tel. 963 864 115 • <http://puv.uv.es> ~ publicacions@uv.es

En la nostra cultura mediterrània està molt arrelat el costum de mantenir un contacte directe entre les persones, normalment al voltant d'un bon àpat. Si a aquesta tendència tan nostrada a l'aplec hi afegim compromís ètic i estètic, poden sorgir iniciatives col·lectives tan interessants com dues de les darreres proposades poètiques.

Poems&Blogs. Poetes a la xarxa naix directament d'aquesta tendència tan mediterrània a l'aplegament. Després de la primera trobada de poetes blocaires a Vilafranca, en el marc del dia Mundial de la Poesia, sorgí la idea d'aquesta antologia bastida amb obres de trenta-tres poetes de qualsevol racó del domini lingüístic i que tots ells comparteixen una mateixa característica: tenir un blog a la xarxa on pengen les seues creacions.

Aquest *leitmotiv* és l'excusa —cal tenir-ne cap?— per recollir aquest mostrari vastíssim de veus de diferents edats, professions remunerades —la de poeta resulta massa evident dir ací que no ho està— i indrets, que empren internet com a eina de publicació i de comunicació autor-lectors. Perquè si té una funció l'ús del blog com a mitjà de publicació de l'obra poètica és aquesta interacció que permet tenir amb el lector.

Felicitações, exegesis d'urgència, puntualitzacions més o menys encertades..., són moltes les utilitats que pot tenir aquesta eina tan popular de principi del segle XXI, però que només és una modernització i millora del que seria el quadern privat d'un poeta. Una llibreta de l'autor que s'exhibeix a internet i que ara es publica, perquè sembla que, encara que passen mil

Poetescompromesos. blogspot.com

Diversos autors
Poems&Blogs. Poetes a la xarxa
poemsblogs.blogspot.com
178 pàgs.

Maria Josep Escrivà (coord.)
For Sale o 50 veus de la terra
Edicions 96, Carcaixent, 2010
104 pàgs.

anys i mil revolucions tecnològiques, cap obra està del tot acabada fins que no la vegem sobre el paper. Manejar aquesta antologia és, doncs, tota una oportunitat magnífica per fer un safari poètic, per anar descobrint noves veus, noves maneres de viure la poesia o, simplement, per gaudir una estona del plaer d'una lectura relaxada que ens endinse en l'univers particular de cada poeta.

Un cas diferent és *For sale o 50 veus de la terra*. En aquesta antologia els nostres poetes, com en altres literatures —no som un cas únic— mostren el compromís social del seu art i en donen bona mostra en aquesta obra, un punt de trobada que va més enllà del paper i és també un espectacle poeticomusical.

La declaració del pròleg, descartem rotundament la imatge del poeta des-

vinculat del món que l'envolta, resumeix el compromís amb el territori d'aquest conjunt de veus. Uns cinquanta autors que es dediquen a escriure i a descriure aquesta terra que tant estimen, a més de proclamar-se veus del poble i de poble, que bramen davant de la destrucció i de la «burrera» urbanística de la darrera dècada.

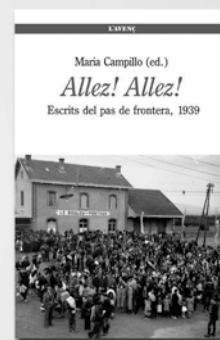
L'antologia es basteix amb estampes d'arbres centenaris testimonis de la degradació d'un paisatge agrícola ja abandonat i d'una fauna a la qual, malgrat tot, encara li pertany un territori ara contaminat per l'home. S'hi apleguen també mirades enrere per recordar èpoques passades més verges i llambregades més contemporànies cap a «llocs derrotats ara de la costa del sud».

La defensa del territori no es concep sense una defensa a ultrança del concepte de poble. Aquell poble que és «una ampla llar / que mai no tanca les portes», aquell poble tal com l'han vist i viscut de petits els seus poetes, un poble que en l'antologia esdevé pàtria de la infantesa, ara hipotecada a canvi de «ninxols blancs. Amb piscines». Gran aspiració del valencià mitjà actual o del turista nòrdic o «mesetari».

Passar les pàgines de *For sale* és deixondir-se, gaudir del paisatge valencià. És retrobar la infantesa perduda, la dels bancals llaurats, els ceps plens de raïm i els tarongers en flor. És indignar-se pels despropòsits propis, fer examen de consciència per mirar de deslliurar-nos d'una hipoteca que no tindrem mai prou diners per pagar.

Jaume Arabí

L'AVENÇ La teua revista, els teus llibres

Sèrie Literatures

Sèrie Història

www.lavenc.cat

L'escriptor fantasma

Bona nit, em presente, sóc una presència. Al davant tenen un *ghost writer*, un negre literari de profunda, prou fonda, tenebra. Comparec à la clarté des lampes, à la pâle clarté des lampes languissantes, tocadés ja les dotze, perquè —crec— toca traure a desfilars el llençol brut quan es té quelcom per a oferir més enllà de la brunyida campana(da).

Per açò trac ara a passejar el contingut —en diversitat d'accepcions— i opac —per contingut precisament— J. P. Segons *ŕ.l.*, l'obligació de l'escriptor «no és escriure ni fer-se entendre»; l'obligació és «el gest»; «el gest pavesià, la foscor», dirà en altre lloc. El gest escrit en italià el 50 a l'Albergo Roma de Torí: "*Non parole. Un gesto. Non scriverò più*". El gest contrari a l'escriptor, el gest contrari de l'escriptor: la seua cara oculta, el r(ictus) de l'*scriptus interruptus* (que arriba i té els ulls d'altri, d'altre escriptor, d'altre, escriptor, escriptor a l'ombra, negre literari, i que és com abandonar un vici, com veure abocar-se en l'espill un fantasma, un visatge mort, com escoltar uns llavis closos). Parla Pal. en díctic: VEU DE SILENCI, EL MEU CLAM, REFLECTIT, ÉS A MI QUE RETORNA. / SÓC JO QUI EL SENT EN L'ESPILL: EL MEU GEST CONTRA MI.

Davant del mirall, la reverberació de mo(r)ts, el gest radical de callar, de veure al doble badar boca i parlar sense pruna. No es tracta de la cancel·lació, celació o encarcerament eloqüent dels Bartleby i quadrilla, galeria de lletraferits que es tornen cartoixans sobtats, singulars que s'ometen, que s'encaixonen, tot i aconseguint que el silenci siga la caixa de ressonància de les seues paraules. En el berenar de cotorres, papagais, mallerengues i lloros —berenar de negres molt sovint—, els becs muts són convidats misteriosos. Això no obstant, el silenci no sempre potencia una obra. Cal un cert acord entre la impossibilitat de dir i la necessitat de callar. L'obra s'ha de potenciar en el silenci, el silenci ha de potenciar-se en una obra. En el cara a cara amb el món i la vida, amb si mateix, l'escriptor ha de posar-se a favor dels altres, de cara a si.

El gest de captar-se sense l'ombra expressa de la pròpia presència, el gest de parlar no d'esquena al món i

la vida sinó als seus ulls. El gest, l'acció d'atorgar la paraula; de deixar que el llenguatge s'ajunte al cos alié com el cos, esdevingut pergamí, llençol, palimpsest, es presta a l'escriptura fantasma. Deixar de morir, aconseguir un cos a través, transeünt, disfressat i fugisser, amb què eludir l'enregistrament (de la mort) en un lloc amb domicili. Més que confinar-se, el fi de l'escriptor hauria de ser migrar d'un congènere a altre sense trobar cap castell. El repte consisteix a deixar que mots aliens siguen la caixa de ressonància de silencis propis, de zones mortes. A partir de determinat molló (lloc) ja no hi ha tornada; és necessari abastar aquesta fita. Per al fantasma literari, el punt de no-retorn és una frontera bromosa (espai) on el jo s'experimenta com quelcom d'extern que només en part —i en parts— depén d'ell.

L'afany que trosseja i dispersa el meu *ghost in progress* m'obliga ara no a escriure ni a fer-me entendre. Hui em sent forçat i vocat, bolcat al gest; al gest palatí de la foscor. El gest que escric en català en el 55 de *Caràcters*: «Prou paraules. Un gest. No escriuré de més». Sóc un escriptor transmigratori, transhumant, que es desplaça per aprofitar millor les pastures de la boira. Un escriptor que fa llargues bornades per les ombres, pels boscos, pels núvols, abans d'arribar a les clarianes, a la llum, llum pesant, llum ferma. Un escriptor que fa cas a C. A. quan escriu: «*Todo escritor va hacia la claridad perfecta, pero el camino es un rodeo por lo incomprendible. Si va a lo claro por el camino de lo claro, suele quedarse en lo obvio, que es la forma más derrotista de la melancolía en la literatura*». Sóc un escriptor en terra d'allò incomprendible, d'allò inaprensible, que escolta els fantasmes quan li diuen «Vine cap a la llum», vine contra ella, i que, no entendent res —així s'està en el món i en la vida—, tira pel túnel sinuós fins a

tombar la porta de la creació, de la tolerància; en definitiva, de la comprensió, que és, en paraules de V.-M., «*lo más civilizado y espiritual que existe en la lectura, en el arte — i en la ciència—, aunque no entendamos nada*».

Sóc, igualment, una veu que s'abeura i s'amara en el breu. Quan el terme brevetat s'aplica a l'àmbit de la teorització sobre el discurs o la creació literària, històricament apareix amb una significació d'ordre qualitatiu més que no quantitatiu. La brevetat, en les retòriques clàssiques, és un valor, si es vol dir així, secundari perquè s'associa a un altre que és el preminent: la claredat. D'aquesta manera la brevetat representa un principi que pot ser reduït a un conjunt de procediments mitjançant els quals seria factible el principi estètic de la claredat. En aquesta direcció implicaria l'anorreament de tots aquells elements discursius que impedeixen realitzar directament i sense entrebancs una meta comunicativa, siga del tipus que siga. Quan el terme brevetat l'aplique a mi mateix, biobibliogràficament emergeix amb un significat qualitatiu. La brevetat, en el meu cas, és un valor gregari que s'uneix a un altre que és l'autènticament cabdal: la foscor. Així les coses, la brevetat en mi representa un principi que pot ser reduït a un conjunt de procediments a través dels quals seria possible el gest estètic de l'obscuritat. En aquest sentit comportaria l'extensió de regions d'ombra, àrees mortes, i tals de neula que permeten dur a terme un objecte, tal vegada més expressiu que no comunicatiu, com ara la mort de la mort, l'altra vida, l'escriptura fantasma. Per tot açò la forma que més m'acomoda és la dels apunts. Els apunts és probablement la forma literària que millor convé a la postmodernitat. A diferència del conte o del poema, que es clouen sobre si i només es lliuren conclusos, és oberta, asistemàtica, fragmentària. La seua capacitat d'abastar no té límits. No els té perquè cada fragment és signe d'altra cosa i entre si totes es fan senya i, entre totes, allò que hi manca és sempre el més important. Amb els apunts arribe fins on no hi ha. Aplegue fins on no està escrit.

Resurreccions

Per què serveix la celebració dels centenaris? Per ben poca cosa, responen alguns. Però, en un país tan ingràt com el nostre en matèria literària, s'ha d'aprofitar tot i els centenaris serveixen, si més no, per descobrir que alguns venerables cadàvers es mantenen incorruptes. Dos exemples recents: M. Torres i J. Maragall. Torres, nascut a Lleida el 1910, va morir a Puig d'Olena el 1942. Des que J. Sales va publicar les seves *Poesies*, a Mèxic, el 1947, el bleix suau de Torres ha alenat com un aire fi en la poesia catalana. El llibre s'ha anat reeditant, ampliant. Alguns cantants han musicat i interpretat algun dels poemes. Però, en aquest centenari, Torres ha crescut. Hem conegut la seva biografia amb més detall; la seva literatura, amb més matisos; la seva personalitat literària, amb més complexitat. En aquest sentit, és bàsica l'antologia de textos en prosa titu-

lada *Les coses tal com són*, preparada per J. Julià i P. Ballart i publicada per Acontravent. Torres ja no és només un bleix suau i un aire fi. I don Joan? Don Joan ha tingut una posteritat difícil. Ja van començar a posar-la-hi Eugeni d'Ors i els noucentistes. La república no el va pas redimir. El franquisme li va dedicar carrers, sense llegir-se'l, és clar. L'oposició democràtica el respectava amb una fredor glacial perquè don Joan, a més de dedicar poemes a vaques cegues i a pastors i sirenes llegendaris, era conservador, catòlic i monàrquic. A Espanya, amb aquelles ganes d'assimilarlo tot, amb aquella fam històrica que tenen, J. Marías i els altres l'anomenaven

«el catalán de la generación del 98». Una bona camàndula. Ara don Joan gaudeix d'una commemoració llarga i doble. 1860-2010: 150 anys del naixement. 1911-2011, 100 de la mort. Hem vist muntatges teatrals, hem sentit conferències, hem llegit suplementos monogràfics. Tot plegat ha servit per recobrar l'alta volada del primer intel·lectual modern, de caire europeu, de les lletres catalanes. Ens agradi o no el que pensava, el que escrivia, els discursos que va pronunciar, Maragall és imprescindible. Ho és el seu *Comte Arnau*, ho són poemes com *L'oda infinita* o *Cant espiritual* i ho són alguns dels seus articles periodístics, no solament *La iglésia cremada* i *La ciutat del perdó*, també els que parlen del conflicte entre Catalunya i Espanya, que semblen escrits ara mateix i ho foren, encara que sembli mentida, fa més de cent anys.

Miquel Pairolí

Amfitrió: Caràcters. Tipus: Festa-Barbacoa. Xarxa: Global. Descripció: Què és Facebook? Facebook (o Face Book o FB) és, entre múltiples coses, un «Espill» o «Llibre de Cares»; el protagonista principal de la nova pel·lícula de D. Fincher; una xarxa social que connecta milions de persones i, sobretot, el nou llibre de F. Bononad (també FB). Sens dubte, FB es tracta d'una de les propostes més radicals, esquizofrèniques, atrevides i/o destructivament genials que hàgim pogut penetrar, viure, llegir i gaudir en molt de temps. Digníssim i necessari hereu del millor Palàcios, FB és un ésser/llibre/objecte fascinant (en una edició deliciosa i ben treballada d'El Cep i La Nansa) que es pot utilitzar com a brúixola o full de ruta a través dels laberints que s'imposen amb les tecnologies. Però FB també pot servir com a arma de doble tall per denunciar, precisament, la banalització que aquestes noves tecnologies poden arribar a propiciar en segons quines mans. A partir d'un cas molt concret de «rabiosa actualitat» com és el de la tràgica desaparició de Marta del Castillo, FB indaga en reflexions impressionants al voltant del rostre i les màscares que ens imposem de cara a l'altre/a; del personatge inventat que projectem davant aquest/a altre/a en l'immens teatre del món; del sàdic paper dels mitjans de comunicació en el furor quotidià a la recerca de SangiFetge tot fabricant més i més màscares; de la mort i la caixa negra

Has rebut una invitació a un esdeveniment: especial facebook Francesc Bononad

que la justifica en l'últim sospir i que demostra que, en un determinat punt, la veu deixa de ser d'un mateix per formar part d'un altre ordre, d'una altra manera de (re)presentar. Amb una prodigiosa força per captar l'epifania de l'instant precís, FB funda tota una nova mitologia esperpèntica tan poderosa que és capaç de fusionar-se amb referents canònics. En efecte, dins aquest cosmos tragicòmic, Penèlope teixeix la mortalla d'Odisseu mentre aquest travessa un laberint d'espills ben guardat per M. Carcaño, V. Nabòkov, T. Blesa, T. Shandy, M. Adam Smith, N. Abad, R. Batty, Don Catalino de Hispanis, R.L. Stevenson acompanyat pels seus amics Dr. Jekyll i Mr. Hyde o L. O'Leory, convidat d'honor decisiu a l'hora d'elaborar l'«Epèlag» amb què conclou (o no) aquest fascinant viatge psicotròpic. I nosaltres som testimonis excepcionals d'aquesta orgia massiva de mots, de despropòsits i, també, d'indagació humana ben igual com els múltiples JOS de Bononad dialoguen, flipen i discuteixen a través d'una xarxa social hiperactiva. FB és molt conscient del

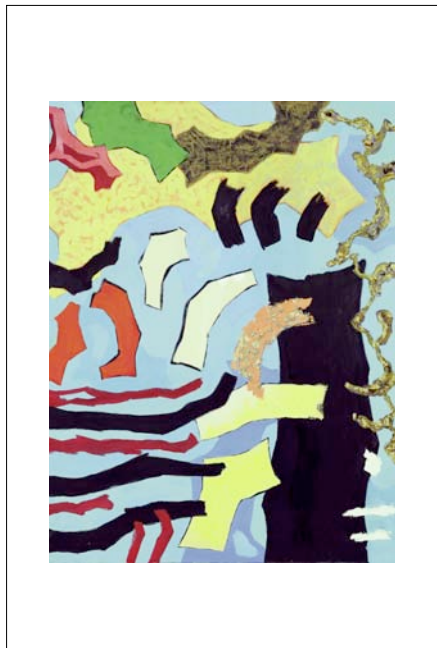
voyerisme privilegiat que assumim no sols a l'hora de participar d'aquest volum poètic i salvatge sinó també, en efecte, cada vegada que ens connectem en algun d'aquests instruments cibernètics que està redefinint les relacions humanes. El resultat és una obra apassionada i apassionant que denuncia el morbo fàcil i, a la vegada, assumeix amb convicció, perícia i èxit tot el que comporta, en el fons, la literatura en majúscules a través d'una porta o pou o ull d'accés insospitat fins ara. Entrar dins FB significa endinsar-se en les grans qüestions literàries de tots els temps però no amb grandiloqüència ni amb aires de grandesa, sinó a partir de la commoció, la brevetat («Breu, tens» ens diu Palàcios), el fragment, l'humor negre més descarnat i un lirisme definitiu, sí, ja que no tot és tan pirotècnic com pot semblar, i és que FB disposa d'una intel·ligència i intuïció excepcionals també a nivells metafòrics, semàntics, lingüístics, discursius. Un llibre viu, mutant, provocador i potentíssim, FB obliga a una nova manera d'entendre el fet poètic, reconciliant el clàssic amb el futur, creant nous models de lectura i, sobretot, d'escriptura. FB: volum revolucionari que ens convida al goig i al pensament. Apunta't, doncs, a la Festa-Barbacoa!

Convidats confirmats. Aquest esdeveniment té 1 convidat confirmat
(Mostra'ls tots)
Jaume C. Pons Alorda

Un pati ple de poesia: *pissiganya.cat*

Quan estudiava magisteri ja hi pensava. Després a les aules de filologia, a València, seguia pensant-hi, però d'una altra manera. Anys després, mentre voltava per diverses escoles de primària a Barcelona en qualitat de mestre-substitut passavolant durant uns quants cursos, vaig deixar de pensar-hi i tot d'una, ara sí, va arribar: la possibilitat real de posar-m'hi. Volia acostar la poesia —la nostra, la catalana, i és clar, la dels altres, la de tots— als xiquets de les escoles de primària, i fer-ho de la manera més amena i agraïda possible. Per sort ignorava que els infants, essencialment, no entenen de prejudicis o si més no dels prejudicis adults que dia rere dia van segregant dins nostre el seu «colesterol d'emocions». Ells simplement són, fan, es deixen portar; no els cal fer-se amb la cotilla de la convenció: s'expressen, «es vessen». I prou.

I és que el pati n'anava ple, de poesia. Durant tots aquells mesos, cada dia, sota l'empara del sol d'hivern, davant meu esclataven tot de cantarelles, jocs de rogle, cançons i samboris guixats al terra solcats per petits funàmbuls que hi passaven cap per amunt, fent volantins, caminant de tort amb les mans, capgirant les normes del joc i la gravetat tot fent passes vers el cel des de la terra... Qui m'ho havia de dir! Els meus petits amics, amb els seus jocs i cançons, sense saber-ho, espontàniament em reportaven missatges poètics de l'antigor, dels temps de l'era i les bruixes, de la pura substància que parlaven abans del naixer i que de mica en mica tots vam perdre en fer-nos grans. Ja ho deia Joan Amades: «l'infant, en molts jocs, és el successor dels antics bruixots i endevinaires» Perquè si no són poesies canòniques i belles «Plou i fa sol, les bruixes es pentinen» dignes de qualsevol antologia de la poesia catalana, o embarbussaments com: «Tres fadrins digodins de la sala capotins pimoladins, xiro-xiro-xiroixins, que anaven per un camí digodí...», doncs que torne sant mossèn Alcover i que ho veja! Al meu parer, tot poeta que se'n senta sap que, sobretot, cal que faci per tornar al principi, a la infància; aquell abans en què el món no passava encara pel sedàs adult i llavors mirar d'explicar fil per randa tot allò que veu... L'enyorat Joan Vinyoli ja ho digué amb nítides paraules: «Aboca't a la nit. / Escolta els ocells, mira el dia com neix. / Torna a veure les coses / en els ulls

d'un infant».

De tot això i, sobretot, després de l'entrançable troballa-conxorxa-coneixença de la poetessa Martina Escoda una vesprada de primavera a la fundació palau, a Caldes d'Estrac, ha nascut en l'inici del curs 2010-11, *Pissiganya.cat*. Revista de poesia per a xiquets i xiquetes de 0 a 100 anys, una revista digital coordinada per la Martina i un servidor, adreçada a difondre els poemes, vídeos de textos recitats, poemes visuals i cal·ligrames que, en terminologia vinyoliana, «segreguen» els infants de les nostres escoles. Llevat de l'apartat adreçat a mestres, la totalitat del contingut és fet únicament i exclusivament pels nens.

La finalitat de *Pissiganya.cat* és engrescar els alumnes de les escoles a escriure, cantar, escaïnar, esguitar, embrutar-se, dansar, esbravar-se, pissiganyar, acomboiar-se, enriolar-se, cridar, jugar —i mil o dos mil infinitius de programació didàctica més que no hi caben— amb la poesia. El web és escrit escola per escola i comarca per comarca pels alumnes dels diferents centres d'infantil i primària del domini

lingüístic català. D'aquesta manera, *Pissiganya.cat* esdevé la revista escolar de més gran abast car vertebrada i difon la creativitat, els sentiments i les emocions dels nostres alumnes amb una clara finalitat: donar a conèixer els seus versos i alhora que puguin llegir els dels companys d'altres escoles, així com fomentar el gust per la lectura i l'escriptura des de la base: l'escola primària. Internet n'estableix el vincle.

Perquè una escola, o més concretament un grup-classe, participe en la revista cal que el mestre es registre en el web. A partir d'aquest moment rep diversos documents entre els quals hi ha l'anomenat Compromís Pissiganya, una mena de contracte mitjançant el qual el grup es compromet a enviar, pel cap baix, tres poemes (un per trimestre) a la revista. Els textos dels xiquets, generalment, són escrits a mà i amb un dibuix, tot i que òbviament també se n'admeten de picats a ordinador. Després, en el cas dels textos manuscrits, aquests han de ser escanejats i enviats a la redacció virtual per mitjà de l'aplicatiu del web i posteriorment són validats pels administradors. *Pissiganya.cat* no s'adreça únicament als xiquets de 3 a 12 anys, sinó també —i sobretot— als docents. Compta amb una secció anomenada «Recursos per a mestres» on trobem bibliografia diversa sobre didàctica de la poesia, webs, llibres de poesia infantil, experiències didàctiques descarregables (en construcció), etc.

Fins a la data *Pissiganya.cat* ha comptat amb 40 subscripcions i, sobretot, amb l'entusiasta participació dels mestres Martí Casares i Clara Gràcia, Araceli Arasa, Carmen Talarn i Rosa Margalef, Montse Escorsa, Eli Parareda, Rosa Maria Campos, Begoña Martínez, Antònia Picó, Francesc Carbó, respectivament, de les escoles Pla de l'Avellà (Cabrera de mar); Consol Ferré (Ampostà); Sant Jordi (Lleida); Quatre vents (Manlleu); Recaredo Centelles (La Vall d'Uixó); CEIP Maians (Castellfollit del Boix); escola Blanquerna (es Pont d'Inca); escola Jaume Ferran i Clua (Valldoreix), sense els quals aquest projecte que tot just comença no hauria estat possible. *Pissiganya.cat* és un projecte sempre obert i en construcció, on com diria el poeta: «tot està per fer i tot és possible». La nostra pretensió és despertar un exèrcit de poetes: els nostres poetes.

Andreu Galan

Vesna Parun va morir el 25 d'octubre de 2010 en un hospital prop de Zagreb. Havia nascut en 1922 a l'illa de Zlarin, a la costa dàlmata, i havia començat a publicar després de la Segona Guerra Mundial. Parun és una de les veus poètiques més importants de la literatura croata actual, amb una obra immensa i de registres molt diferents. A casa nostra, però, és una desconeguda. Manuel Forcano la va presentar fa uns anys en una mostra de poesia sobre la mar editada per l'Institut d'Estudis Mediterranis. També hi ha algunes traduccions inèdites de Roser Soler i Marija Dzađa, i això és tot.

«L'oliverar» forma part del seu tercer llibre *Crna maslina (Olivera negra)* de 1955, amb el qual va definir la seua veu, basada en una afirmació de la sensualitat i de l'erotisme, allunyada del realisme socialista imperant en la poesia iugoslava del moment.

En traduir-lo hi descobria a poc a poc el mapa de sorolls i tonalitats que en creen l'atmosfera, amb una fascinació creixent. Des del «llautó» que defineix amb una rara perfecció el color de les fulles d'olivera a poqueta nit, fins a la «lluïssor de les ones» del darrer vers. En el pas d'una llum a l'altra, assistim a la tria d'un atzar. La davallada des del clos segur de l'oliverar i la figuera, fins a la badia «amarga» i fugissera, conté una història que voldríem completar: de l'atracció a la separació; i sentim el desig, fingit, de no haver iniciat l'aventura, de no haver experimentat la tristesia.

L'oliverar

No sé si fou la veu dels ocells
o el refilet del vent de l'est
que em dugué un capvespre a l'oliverar,
on encara dormia seré, en el llautó
de les capçades disperses, el reflex del dia.

Vaig baixar llavors a la badia amarga
d'herbes solitàries i vaig veure a la vora
del mar brillant, a la platja de còdols
i llum de lluna, la seua figura encalmada,
envoltada pel clapoteig i el murmuri de les ones.

Oh, si mai no n'hagués escoltat el bram!
Si m'hagués quedat vora el clos,
sota la figuera silvestre,
i no hagués baixat a l'ombriu boscatge,
a la platja d'argent
i als penyals blaus de lluna.

Tu t'hauries quedat assegut a la pedra,
esqui i desconegut, a la riba arenosa,
i la queixa trista de les ones
hauria bressolat en el teu pensament ombrívol
les branques fosques i tempestoses.

I potser vagaries infeliç
pel turó tardorenc, transformat en ocell
aventurer, i en estel nu
que brilla amb brases inquietes
sobre un mar obert impetuós.

I jo ben prest m'hauria adormit, despreocupada,
sota la figuera silvestre, i no hauria estat trista
de no saber per on ha marxat el jove
que mirava la mar, sol i llunyà
en la lluïssor de les ones, en el silenci de l'estiu.

Maslinov Gaj

Ne znam da li me odveo glas ptica
ili cvrkut istočnog vjetra
jednom kasno u gaj maslinov,
gdje u mjedi krosanja rasutih
još ležāše mirni odsjev dana.

Siđoh tada u gorku uvalu
samotne trave i vidjeh na rubu
blistavog mora, na žalu od šljunka
i mjesečine, njegov blagi lik
obavijen šapatom i mrmorom valova.

O, da nikad ne čuh njihov šum!
Kraj ograde da sam ostala
pod divljom smokvom,
i da nisam sišla u gaj sjenovit
na žalo od srebra
i na plave litice mjeseca.

Ti bi sjedio na kamenu plah i neznan
na pješčanoj obali,
i talasa žalostiv huk
mislila bi tvojim oblačnim
ljljao tmaste i olujne grane.

I možda bi lutao nesretan
jesenjim brijegom pretvoren u pticu
pustolinsku, i u nagu zvijezdu
koja sija žarom nemirnim
nad pučinom plahovitog mora.

A ja bih rano zaspala bezbrižna
pod divljom smokvom, i ne bih bila žalosna
što ne znam, kud je otišao mladič
koji je gledao more, sam i dalek
u sjaju valova, u šutnji ljeta.

EXPOSICIÓ

Fins al 29 de maig
de 2011
Tots els dies
de 9 a 21 h.

Centre Cultural
Bancaixa
Plaça de Tetuan, 23
València

ENTRADA
GRATUÏTA

Lelio Pittoni, *Gli artiftiosi, varii et intricati quattro libri di laberinti*, Mantua, 1611

Per Laberints

CENTRE DE CULTURA CONTEMPORÀNIA
DE BARCELONA

compromís social.

Bancaixa

